

כתובת

כתב עת לשירה וביקורת
גיליון ראשון מרץ-אפריל 2008
מחיר: 20 ש"ח



כתובת

כתובת



כרמל • ירושלים

Ktovet

Literary Review

מערכת: שי דותן, דורית ויסמן, אריאל זינדר, גלעד מאירי, ליאור שטרנברג

רכזת מערכת: נועה שקרג'י

אוצר: אבי סבח

ניקוד ועריכה לשונית: תנחום ולאה אבגר

עימוד: צבי אורגד

עיצוב גראפי: חמדה אידל

בשער: ינאי סגל LOVE MINUS ZERO

העבודות של גיא בן-ארי ודניאל גלפרין, באדיבות המחלקה לאמנות, בצלאל

מקום לשירה פועל במינהל קהילתי לב העיר, ירושלים, בתמיכת מינהל תרבות, משרד המדע,
התרבות והספורט ועיריית ירושלים, האגף לתרבות



מסת"ב 978-965-407-799-6

© כל הזכויות שמורות למחבר ולהוצאת כרמל

ת"ד 43092, ירושלים

www.carmelph.co.il

תשס"ט / 2009

Printed in Israel

תוכן העניינים:

8	דבר המערכת
	צבי עצמון
10	אבן נייר ומספריים: סינדרום ירושלים
11	מחבואים
	יאיר אלדן
12	20 טוקבקים למותי
16	שגרת בוקר קצרה
17	פסיכר-פיסית
18	הזאת דם
	צביקה שטרנפלד
19	מכתב לעורכת
20	משורר קשיש
21	ציפור האש
	שי יחזקאלי
22	ללא כותרת / ציור
	צביקה שטרנפלד
23	לאישה צעירה המצהירה על אהבתה אותי
25	[פועלת סינית מקפלת זוג תחתונים ליצוא]
	יעל שאול
26	[הנשים בגן הציבורי]
27	[היא חותכת את הסלט דק]
28	חתונה מרוקאית
	רוני סומק
29	נחליאלי
	גלעד מאירי
31	ננו-פואטיקה - נראטיב של מזעור בשירה העכשווית / מסה
	דניאל גלפרין
40	עונת הייחום של הארנבים החומים / ציור
	רועי צ'יקי ארד
42	שירי אכזיב

44	לפתע כבו אורות הכרך
44	הוא נע ברוח עשוי קש יבש
45	עכו
46	איסטנבול
48	ריבנות
49	המנון סוף הלילה
	אגי משעול
51	נימוקי השופטים
	עינה ארדל
53	[מה עושה את אירנה הגנדרנית למפורסמת כל כך]
55	[היא תמיד הגיעה למצבים קיצוניים וראתה הכל בקיצוניות]
57	[פעמוני רוח עצובים, כמה אני אוהבת כשאתם נוקשים ברוח]
59	[כשהתחתנתי היו לי שלושה ילדים]
	גיא בן-ארי
61	זוג / ציור
	דורית ויסמן
62	ענק אדום
63	פעם אחת לאבד
	בוב היקוק מאנגלית: דורית ויסמן
64	דבר אמת
67	ייעוד
	פול דורקן מאנגלית: ליאור שטרנברג
68	גביע העולם, 82
	טוביה ריבנר
70	השלמות
71	אולימפיאדה
72	כל הסבל הזה
	צ'ארלס בוקובסקי מאנגלית: דורית ויסמן
74	38,000 לאחד
	מדרש בוקובסקי תרגום וביאור: דורית ויסמן
76	עץ גויאבה

	בני שבילי
78	[קול התור נשמע בעירנו טרק דחפורים אבן מאסו הזונים]
	בת-שבע דורי-קרלייה
81	על מקרר אמקור
82	מבוא
	אריאל זינדר
83	שיר נזיר
84	דרך גבר
85	בתשובה לשאלה "למה אתה אוהב אותה"
	מרב פיטון
87	ערב
88	תקופה ראשונה
	ורדה בן-חור
91	קול של ילד
92	שיר חסידי
	שי דותן
93	כדור אדום ומשתוקק / מאמר
	ליאור שטרנברג
98	גן ביאליק
100	הברושים
101	פניך
	יוחאי אופנהיימר
102	מן השמים
	שי דותן
109	עודנה שם
110	אנט (חנה) אוחיון
	ישעיהו קורן
113	גם אם לא כל שיריו מדברים ללבי / מאמר
	וואלאס סטיבנס מאנגלית: אריאל זינדר
121	Materia Poetica
	ינאי סגל
128	פוג'י בירוק / ציור

	אדוניס מערבית: ראובן שניר
129	קמטי הזמן
	שמעון זנדבנק
141	הציפורים של יאיר הורביץ ושל הסקוטים / מאמר
	שמעון בוזגלו
149	עופר מתקשר לרוקר
	שומר לילה במאפיית ברמן
150	שנה לפני שנולדתי
	גיא בן-ארי
153	kiss / ציור
	אדמיאל קוסמן
154	מן הסחורות המוכרות
	יניי
157	שני פיוטים
	אריאל זינדר
158	הערת שוליים לביט של ייני
	גלעד מאירי
160	הליכת ערב שבת בקטמון
	מוריה
161	דיו דיו
163	הנדיב הידוע
	אלן גינזברג מאנגליה: יוכל יבנה
164	וידויי אגו
167	נוסע לשיקגו
169	אל הגוף
170	צהבת גירוד בכל הגוף
171	שקיעה על הספינה "אזאמור"
	גיא בן-ארי
172	Planning / ציור
	גלעד מאירי
173	ראיון עם מואיז בן הראש

כתובת

כתב־עת לשירה וביקורת

דבר המערכת

כתובת, כתב־עת לשירה וביקורת, הוא במה ליצירה שירית מקורית ומתורגמת ולביקורת שירה. הוא משלב יצירה לשמה ומלחמת הישרדות ספרותית בירושלים על דמותה של העיר, ובעקיפין של החברה הישראלית.

כתובת מציע מנעד רחב הנע בין הלירי לאוונגרדי, בין הרציני למצחיק, בין ליטוש לחספוס. מבחינה זאת כתובת הוא כתב־עת מרושת קווי תפר. בחיים, ובירושלים בפרט, קווי תפר עלולים ליצור ניכור ומרחק, אולם הם עשויים להיות גם מפריס. לדוגמה, מרחב קו המשווה המפגיש בין צפון לדרום, בין זרמי ים חמים לקרים, מכלכל עולמות שופעים של חי וצומח.

שירה חיה מגיבה לשינויי טמפרטורה כמו שעור נושם מגיב לשינויי אקלים, היא נפתחת או נסגרת, לעיתים אלרגית; היא בו־זמנית יוצרת חיץ ומתאחדת עם המציאות השירית הקרובה ומושפעת מתופעותיה. אנו סבורים כי חיות וגמישות אלה הן הכרחיות לקיומה של שירה רלבנטית ונגישה. לפיכך, כתובת מוותר מראש על האפשרות לסמן שיר כזה או אחר כ"ספאם", על בסיס צר של נאמנות סגנונית. במקביל, כתב־העת יעודד התייחסות לתופעות ולנושאים הומניסטיים ולהומור. לדוגמה, צדק חברתי, העידן החדש וסביבה ירוקה (אקו־פואטיקה). אין זאת אומרת שכל גיליון יכיל בהכרח את כל קשת התופעות והנושאים האלו, אלא שכתב־העת מבקש לשמש עבורם מגרש ביתי.

כתב־העת נוצר סביב פעילות קבוצת כתובת ב"מקום לשירה" במנהל קהילתי לב העיר במרכז העיר ירושלים, סמוך לשוק מחנה יהודה, וגובש בצומת שבו נפגשים בני ובנות הקהילות של כל החברה הישראלית. אנו סבורים שהד למורכבותו של מפגש זה ניתן למצוא בכתב־העת, ומקווים שהודות לגיוון הסגנוני כתובת יוכל להציע מפות מקומיות, ואולי אף סוג של אינטואיציה, לשם התמצאות בקואורדינטות זמן-מרחב תובעניות במיוחד.

עם זאת, גיוון ופתיחות אין משמעם העדר ביקורתיות וכיוון. מבחינה זו כתב־העת כתובת מהווה המשך ישיר ומתבקש לפעילותה האיכותית והמוקפדת של קבוצת כתובת, פעילות שבאה לידי ביטוי בקיומם של עשרות אירועים ספרותיים ובקיומן של סדנאות כתיבה לקהלים ולגילאים מגוונים.

כתובת הוא תופעה חריגה, שכן גיליונו הראשון יוצא לאור רק במלאת שבע שנים

לפעילותה של קבוצת כתובת ב"מקום לשירה" ובמקביל לפסטיבל "מטר על מטר" השני שאותו יוזמת ומפיקה הקבוצה. אך זהו אינו עניין מקרי. במקרים רבים, קבוצות ספרותיות מתגבשות סביב הקמתו של כתב-עת ומרכזות את פעילותן סביבו. כתב-העת כתובת מתייחד בכך שעלה וצמח מתוך פעילות שירית וחברתית מגוונת ורכת שנים במרחב ובזמן הירושלמיים והישראליים. בהתאם, הוא משקף באופיו, בבחירת המשוררים ובכיוונים הפואטיים המגוונים המוצגים בו את הנושאים המרכזיים המובילים את דרכה של קבוצת כתובת בכל שנות קיומה. נושאים, אשר גם אם אינם מנוסחים כאן באופן מניפסטי גורף וממדר, הרי שנוכחותם ברורה ומובהקת בעמודים המונחים לפניכם.

*

גיליון מספר 1 של כתובת כולל בתוכו שירים מאת קשת רחבה של משוררים, ותיקים ומוכרים, בצד כאלה שזהו פרסומם הראשון. בין התרגומים הכלולים בו נמצאים תרגומים חדשים ורעננים לשירתם של אלן גינזברג, אדוניס, בוקובסקי ואחרים. כמו כן כלולים בו מספר מאמרים עיוניים ומאמרי ביקורת המציגים פנים שונות של השירה הישראלית - בין אם המדובר בניסיונו של גלעד מאירי למפות תהליכים עכשוויים בשירה תחת הכותרת "ננו-פואטיקה", באופן בו קורא שמעון זנדבנק בדימוי מרכזי לשירתו של יאיר הורביץ, או בהתבוננות אישית ומרגשת של ישעיהו קורן בשירתו של משורר נשכח, ברוך כצנלסון. הגיליון, הכולל גם מדורים מסקרנים דוגמת מדרש-שיר ומדור המוקדש לפיוט, נחתם במחווה רבת פנים לשירת הביט ובראיון עם המשורר מואיז בן הראש.

קריאה נעימה,

חברי קבוצת כתובת

שי דותן, דורית ויסמן, אריאל זינדר,

גלעד מאירי וליאור שטרנברג

ירושלים, סיוון תשס"ט, יוני 2009

צבי עצמון

אבן, נייר ומספריים: סינדרום ירושלים

כֵּאן, עַל הָאֶבֶן הַזֹּאת - נָא לֹא לָגַעַת! -
 יֵשֵׁב יִרְמְיָהוּ, בְּמוֹ גּוֹפוֹ, לְפֹשׁ בְּשָׁסִים - קוֹלוֹ נָהַר וְרַעַד רַגְלִים - אֶת הַקֵּינָה
 מִיִּיתָן רֵאשֵׁי מַיִם, וְעֵינַי מְקוֹר דְּמָעָה;
 וְשׁוֹר מֵאֵה בְּשָׂדֵי הַנִּיחַ עָלֶיהָ כַּף רַגְלִי כְּשֶׁקִּנַּח בְּקִרְעֵ אַפּוֹד מִן הַמְּקַדָּשׁ
 אֶת הַזֵּעָה וְאֶת הָרֵמַח הַמְּדַמֵּם, לָעֵת עֲרַבִּים,
 נִשְׁלָמָה נְבוֹאֵת הַחֲרָבָן.
 בְּאַרְחֵ נֶס כְּמַעֲט נַחֲשָׁפָה בְּכַף בּוֹלְדוֹזֵר
 - שִׁימוּ לֵב לֹא לְהַחֲלִיק לְשׁוֹלִים, זְהִירוֹת רַבּוֹתַי -
 וְעָלֶיהָ מִמָּשׁ יֵשֵׁב עֲמִיחֵי לְסַפֵּר אֶת מַעֲוֹתָיו, בְּכַתְּבוֹ:
 אֲנִי נָכִיא עָנִי.

אֲנִי מִבְּקִשׁ אֶת סְלִיחַתְכֶם. טְעוֹת שְׁלִי.
 זֶה הָאֶבֶן שְׁלִידָה, אֲתֶם רוֹאִים, מִשְׁמָאל, הַפָּהָה יוֹתֵר,
 עִם כְּמוֹ כְּתָם דְּהוּי שֶׁל דָּם
 בְּשׁוֹלִים. הַקּוֹדֶמֶת הוֹבָאָה בְּמִיָּחַד מִמּוֹרֵד בֵּית חוֹרוֹן, מֵאוֹתָן שֶׁהִפְלוּ
 מִשְׁמַיִם.

צבי עצמון מחבואים

עינים עצומות

מצח על

היד על

עמוד חשמל

ברייח גריז, עץ מצלק שמש. "תספר עד

שנגיד לך די". עשר - עשרים - שלושים - ארבעים

- בכלל לא צריך להציץ, שומע הכל:

יוסי מאחורי הפחים, אלי בן רגע על התות,

שולה

שולה בליגוסטרומ, וחיים גם,

עכשו שניהם רצים על החצץ

אל מחסן הכלים, ציר הדלת. רגע שקט. מאתים שכעים, שמונים, תשעים, הם יוצאים

מהצד השני, מפתח הבית צלילי צלחות וסכום

ובכי תינוק

וכבר הילד מתחיל בשלו

עשר - עשרים - שלושים

אבל הם קוראים לו להכין שעורים, מאחר כבר, אומרים.

הראש עוד שעון

ששת אלפים ועשר,

עשרים, שלושים,

ארבעים מלים

על הדר, מקפיד בנקוד, משחק

מחבואים.

יאיר אלדן

20 טוקבקים למותי

.1

חֶבֶל שְׁמַת, נִשְׁמַע אָדָם

מֵה זֶה

נִחְמָד

.2

עֲשֵׂה עֲצֻמוֹ פְּתוּחַ

כְּלוֹמֵר

הִיָּה סָגוּר.

.3

אֲנִי שֹׁמֵחַ.

הַצְּבוּעַ הַזֶּה.

.4

אוֹלֵי הַמְּלָה הַנְּכוֹנָה בְּיוֹתֵר

לְגַבְיֵי הַיָּתֵה

לִימְנֵלֵי

בֵּין פְּרָסוֹם לְאֲנוּנִימִיּוֹת

עַד עֲכָשׁוּ.

.5

הִיָּה אֲבָא טוֹב,

מֵעוֹלָם לֹא שָׁחַק

עִם יְלָדָיו

עַל אֲמַת.

.6

הִזָּה אִישׁ אֱמֶת,
לֹא יָכוֹל הִזָּה לְשַׁחֵק מְשַׁחֲקִים
וְעַל כֵּן נֶאֱלָץ
לְשַׁקֵּר.

.7

סֵךְ הַכֹּל מְעַנְטֵשׁ,
זֶה שֶׁלֹּא נִהְנֶה לְטַפֵּל בְּנָכִים
לֹא הוֹפֵךְ אוֹתוֹ לְמַפְלָצֵת.

.8

מִשֶּׁהוּ הַתְּעוֹרֵר בּוֹ כְּשִׁירוֹ עָלָיו
כִּאלוֹ הִגִּיעַ לְמָקוֹם הַנְּכוֹן.

.9

אִם הוּא מֵת אֲנִי קִקְמִיקָה,
כָּל הַזְּמַן הָרִצוֹן לְזַעֵזַע,
זֶה לֹא מְסַפֵּיק בְּשִׁבִיל לְעֲשׂוֹת אֲמָנוֹת.

.10

עֲרָפֵד אֲנוּשִׁי. מְצִץ אֶת נֶפֶשׁ
הַקְּרוֹכִים אֵלָיו לְצָרְכָיו,
אֲחֵרֵי שֶׁנִּתְּנוּ אֶת
הַסְּכָמָתִים.

.11

נְרַקִּי־סִיט. אֲנִי מִתְעַרֵּב
 שֶׁהוּא קוֹרֵא עֲכָשׁוּ
 אֶת הַתְּגוּבוֹת הָאֵלֶּה בְּשִׁקְיָה

.12

אֲנִי זוֹכֵרֶת
 שֶׁיִּצְאָה לּוֹ נִזְלַת בְּכַמִּיּוֹת
 בְּאוֹטוֹבוֹס חֲזָרָה מִירוּשָׁלַיִם
 בְּטִיּוֹל הַתְּנוּעָה
 וְצַחֲקֵנוּ עָלָיו

.13

הַמְּסַכְּנֹת הַגְּדוֹלָה בְּיֹתֵר
 שְׁלוֹ הִיא שְׁלֵא הָיָה יָכוֹל
 לְהִיּוֹת מְסַכֵּן

.14

כָּל הַזְּמַן
 דְּבַר
 עַל
 דִּיאֵלוֹג

.15

דְּוִקָּא בְּמִקוּמוֹת הַנוֹעֲזִים
 בְּיֹתֵר נִכְרַת הַמְּגַבְּלוֹת
 שֶׁל חֵייו. כְּמוֹ לְקַרְעַ
 עֲטִיפָה שֶׁל שׁוֹקוֹלֵד
 מִפְּלִסְטִיק.

.16

הפנים את הדקונסטרוקציה
עד שהיא הציגה את קרביו
בחוצות היוצר.

.17

דקו-אימאימאימא שלה,
לך תחפש מי ינענע אותך
יא שרמוט

.18

אם אתה שואל אותי,
אי התקבלותו על ידי הממסד
האמנותי מקורה בצרות העין
של שומרי הסף.

.19

אם רק היו מבקרים
אותו
באהבה
היה אתנו היום.

.20

או
ש
לא

יאיר אלדן שגרת בוקר קצרה

קם מדשדש בעינים חרוכות.
 גוחן לנקות את החרא של הכלב בסלון.
 חוזר שוב על קוי החלום הזעים בי עמומות,
 מה רציתי לומר באותה הפגישה אצל מפקד האזור
 לגבי הפשיטה
 אני מנסה לסלק את הלאות בהעניות פנים,
 במלמול הברות אאאאאאאאאא, ננננננננננננננננננננננננננננננני
 משחרר את קירות הצער שנבנו לבנה לבנה, דקת שנה אחר דקת שנה.
 שמעי, אני אומר ללא קול באלימות, אני לא יכול יותר, והמלים הולכות לאחור
 במהירות, ואני תופס את דלת החדר וטורק אותה על חילי האויב הנכנסים.
 אנחנו שני אנשים ישנים במטה, קמים זיתים דפוקים, ריחנו ריח בלמים,
 עינים נפגשות במנועים צורחים. את זעה קלות, מגרדת את המרפק,
 אצבעותיך חופרות בשנאת החנם שלי, עוד שניה חרבן.
 מועד על חרי התחתונים אני מתחיל לחשב
 קורי עכביש
 קפול בגדים
 עוד רגלים יבש.
 סתור, אני מביט, גם שגרת הבקר מתרחקת ממני.

יאיר אלדן פסיכו־פיסית

כלוא בתוך הגוף, והאימה עוברת
אלי, כמו חידק, לא, כמו וירוס,
המפגר הזה רוצה עוד שניצל, עוד שוקולד
או שד או שפתים, והנשמה שנתנה לי
טהורה כבר חושבת מחשבות גוף כמו האבק
שעלה מן הירח כשנחתו עליו בפעם הראשונה.

הנשמה שלי נגזרת, והכאב מבקיע כמו
סוס טרויאני שועט במעלה עמוד השדרה,
פורץ לי את הדיסקים, קורע לי את הקבה,
משתין בתוכי שתן סוסי, נהיה יותר ויותר שקרני,
עם התקפי זעם, עויתות שאין להן תרופה, כאבי פרקים,
בטן, צנאר, קשוי נשימה, בחילה, עיפות שאין לה סוף

והנשמה הבלויה, המטלאה, אומרת די,
והיא כותבת לרופאים, לכהני דת, לשורים,
מצייגה את עצמה, חוקרת, משלמת דמי שתיקה,
מגלה בסוף, לתדהמתה, שהיא
סוהרת, בוגדת, גוף.

יאיר אלדן

הזאת דם

עוד נגיסה אחת ולא תראי אותי
 המלים בינינו יתפזרו בהטחה כמו
 פלפל שחר. אני אהיה ולא אהיה,
 אתפשט בכל חדרי הבית.
 מזה עצמי על הילון שאת סוגרת
 מדי ערב באדיקות,
 שירים של טונה,
 של גבנ"צ,
 חתיכות זיתים יוצאים מפי,
 וכך אני מונה:
 אכל
 כמיהה לחבוקי זרים
 כתיבה
 אוננות,
 ושוב אכל.
 את לא שומעת את ההתזות, בשבילך
 זה עוד ענין של חסר גבולות.
 אני אראה לך מה זה
 חסר גבולות,
 מסתובב בטמטום בין החדרים הצחיחים,
 אוסף את איברי לשק בלוי,
 שאני מתקשה לגעת בו,
 אפלו בקשרי האצבעות.

צביקה שטרנפלד משורר קשיש

שִׁירְתוֹ עָנַן
שֶׁהִתְנַתַּק מִשְׁמִיּוֹ,
אֶךְ יֵשׁ שְׁהַאִישׁוֹן,
כְּצִלְחַת מְכוּכָב שְׂכָכָה,
מְעוֹפֵף אַחַר נָשִׁים,
וְחִיזָרָיו קוֹרְנִים.

צביקה שטרנפלד מכתב לעורכת

אֶסְפְּתִי אֶת כְּתָב הַיָּד בְּצֵרוּף הָעֲרוּתִיךְ:
 "בֵּין הַשּׁוֹרָה הַשְּׁלִישִׁית לְרַב־עֵיט יֵשׁ לְהַשְׁתִּיל מִזְגָּן",
 "בְּשׁוֹרָה הָעֲשִׁירִית חֹבֶה לְפַעֵר חֲלוֹנוֹת חֲשֵׁמְלָיִים",
 "בְּסוּפּוֹ שֶׁל הַקֶּבֶץ הַטּוֹרִים נִדְמוּ
 וְגִלְגְּלֵי הַשִּׁיר שְׁחוּקִים".

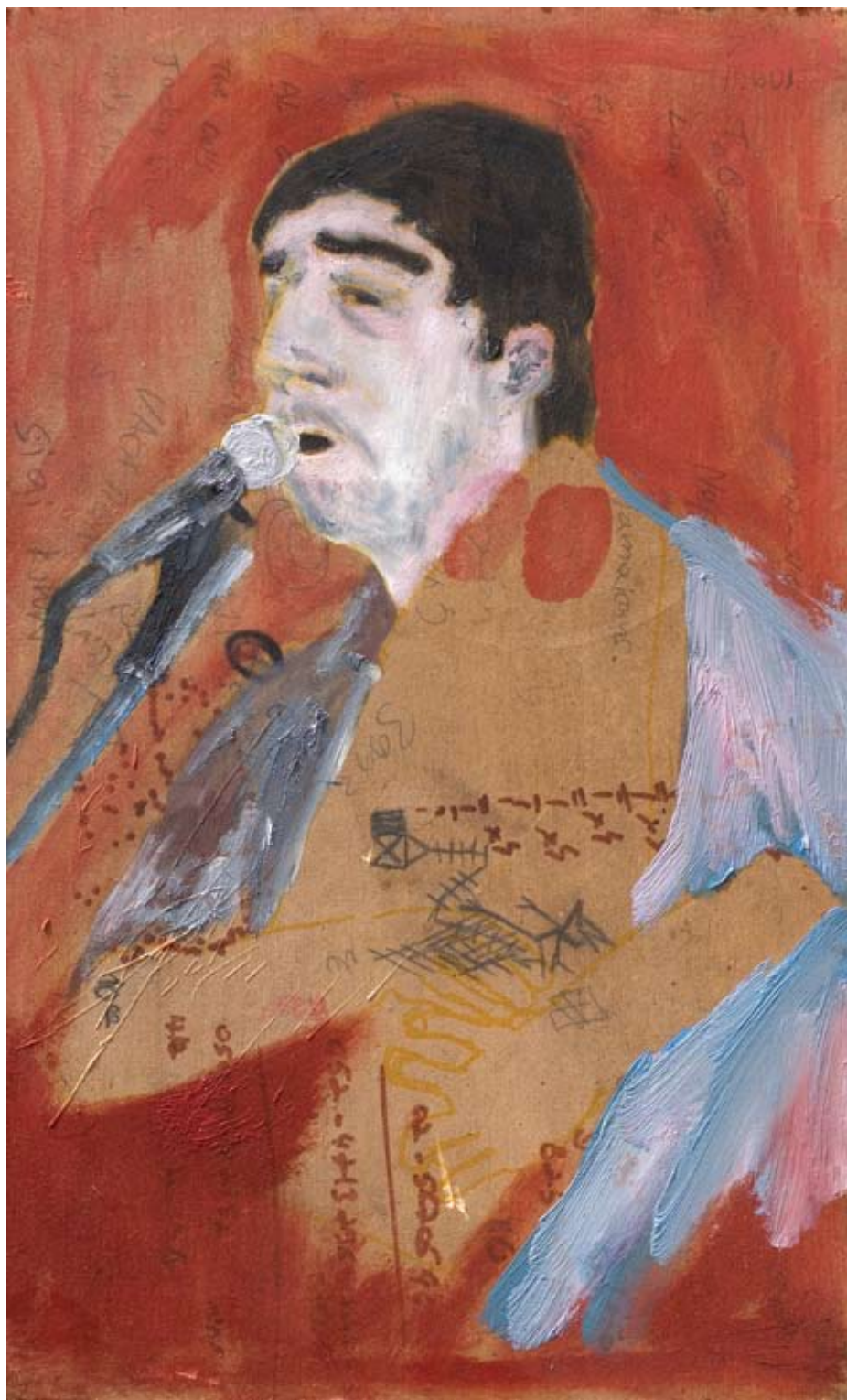
לְצַד שְׂרִידֵי בִיצָה וְכַתָּם מְרַגְרֵנָה
 אֲנִי מְחַפֵּשׁ הָעֶרְת שׁוֹלִים, כְּגוֹן:
 "הַשִּׁירִים נוֹשְׁבִים,
 הֵם יִשְׁנוּ אֶת כּוֹוֹן סִיבּוּבּוֹ שֶׁל כְּדוּר הָאָרֶץ,
 מְמַלְצֵן לְאֱלֹהִים לְהַזְהֵר מִתַּחֲרוּת".

צביקה שטרנפלד ציפור האש

לא מלֵטף את צפור האש
שְׁעִיפָה וְהִתְיַשְׁבָּה על עֵנָף
עד שְׁנֹשֶׁרֶף תִּחְתְּיָהּ.

רוכנת אל הצוף שִׁיבֵשׁ,
הצפור תוהה מדוע לא כִּבְתָהּ.
בְּלִילוֹת קָרִים, בְּשׁוּלֵי הַדֶּרֶךְ
היא מְחַמֶּמֶת יֶשְׁבֵן שֶׁל שְׁכוֹר.

גְּדוּלֵי הַנְּגָנִים
מְפַלְאִים לְנוֹף
את הָאֶמֶת
אודותיה.



שי יחזקאלי ללא כותרת, אקריליק ועט צבעוני על עץ לבוד, 32X20 ס"מ

צביקה שטרנפלד לאישה צעירה המצהירה על אהבתה אותי

אינך יודעת שמדי בקר
אני מסבך יותר ויותר
להרבה.
כגוש עופרת שלהט,
נופל אל יומי
ושעותי לא מבעבעות.

שער החנה הצחור אינו כתם טהר
ואת הפסים הכסופים על ראשי
מלבין עתיד המהדהד
אל היום ההוא.

את קצות אצבעותי המרירות
אני מסכר מדי בקר.
אצבעותי היפות בעיניך
עסוקות בנפנופי פרידה,
אין סכוי שיתפנו ללטה.

התאהבת בצל שהתחזה לבעליו
ואיש לא הבחין.
הוא שנון ומתברח
ומלים מעכזות מפיו.

את רוצה לרעד למגע
וחמלה מתמשכת מגדרת אותי
כי שער חזי הקבן אינו מורד שלג לגלש
אל איבר זקור כעמוד במועדון לילה,
אף שהחם מחשיך

צביקה שטרנפלד

*

פועלת סינית מקפלת זוג תחתונים ליצוא,
 כמו עשרות אלפים שקפלה ותקפל.
 היא מניחה בארגז שמישהו יחתם,
 לא מפליגה ולא תוהה
 כמה יבשות יחצה.
 אין רטט סקרנות
 בקצות-אצבעותיה הקשים
 אבל לרגע
 קט
 הסרט הנע קופא.
 היא ממששת את הבד הרך,
 כמו יודעת שהתחתון
 יוסט טרם אנס,
 אולי מבלי להקרע.
 חם הגוף המבעת ישמר בו.
 הסרט הנע ממשיך.
 הפועלת מקפלת.
 לא מצין מה השעה,
 אילו קולות נשמעים
 ולא אילו צבעים תפגש
 בדרך
 הארבות הגדולות
 והאבנים הקשות,
 בשלהן.

יעל שאול

*

הנָּשִׁים בְּגֵן הַצְּבוּרִי

בְּיוֹם יוֹנִי חָם

לֹא מִבֵּיתוֹת לְאַחֹר

פְּגִיחָן קְרִימָה

מִכְרִיזוֹת עַל נְסִיגָה

דוֹחֶפּוֹת עֲגָלָה

בְּכָל תְּנַאי צוֹעֵדוֹת קְרִימָה

דוֹחֶפּוֹת שְׁעָר

מוֹנּוֹת:

מִקְלַחַת

אַרוּחַת עֶרֶב

סְפוּר

מִכְבוֹת אֶת הָאוֹר

בְּמַעְרוֹת הַחֶשֶׁק הַדּוֹלְקוֹת בְּגוֹפָן

מִדְּלִיקוֹת נוֹרָה קֶטְנָה

אוֹר צְהֵבָה זוֹהָר

וְהוֹן מִבֵּיתוֹת בּוֹ רָגַע וַיּוֹצֵאוֹת מִבְּלִי לְהִבֵּיט לְאַחֹר

יוני, 2008

יעל שאול

*

היא חותכת את הסלט דק
וחושבת אותו נכנס
ואומר
אצל אמא שלי זה לא היה עובר

גם אני בעצם
היא חושבת
לא עוברת אצלה
גם אני עבה מדי

החמרים שלי טובים
היא חושבת
הלואי הייתי
מגששת באפן הרצוי

מאי, 2008

יעל שאול

חתונה מרוקאית

לפני שנה נסעת למרוקו ושלחת לי משם
 פתקאות קטנות של אהבה
 הן האירו אלי בחשכה
 מתוך צג הפלא-פון ששכב לידי כאהוב טעון

כשחזרת, חפשתי סימנים בצגים הקטנים של עיניך
 והן האירו אלי
 אבל אני רציתי את האור ההוא
 האור שזרח עלי מגבהם של הרי האטלס
 ונשף כנחל ונאגר במשפטים המרצדים

חפיתי מעט, משקיטה את עצמי
 לא להחמיץ את רגע הבייביפ המבשר
 הנחתי יד על לבך והוא פעם
 אבל האיקון החמוד בצורת מעטפה לא הנח
 והדור לא אמר אם אחר או אבד

חפיתי עוד, חשבתי שיש מזורה שעוד לא פתחת
 הנחתי שאת רוצה לבחור את הרגע
 חפיתי שתוציא ממנה את בגדי הפלה המרוקאית שהבאת לי
 ואני אלבש אותם, עדיה בכמיהותיך הצבעוניות
 אתהלך בין שרשראות היונים הצלוליות
 מנופפת לרעב
 כאלו היה זה אורח לא מכר אצל שלחני

רוני סומק נחליאלי

לְמַנְהַל בְּמִשְׁרְדֵי מַס רְכוּשׁ קָרְאוּ נַחְלִיאֲלִי,
 וְאַבִּי, פְּקִיד מְפַקֵּדִיו, הָיָה בְּעֵבְרִית שֶׁל עוֹלָה חֲדָשׁ
 עִם קֶפֶה וּגּוֹפִיִּית עֶרֶב מְעִיף אֶת שְׁמוֹ
 מֵעַל עֲצִיצֵי יִסְמִין
 שֶׁבַחְצֵר הַצָּרִיף.
 נַחְלִיאֲלִי אָמַר, נַחְלִיאֲלִי בִקֵּשׁ מִמְּחַלְקַת הַתּוֹת פְּחוֹת סֶכֶר,
 נַחְלִיאֲלִי כִמְעַט קִבֵּל מִכּוֹת מְמִי שֶׁלֹּא רָצָה לְשַׁלֵּם
 אֶת מַה שֶׁנַּחְלִיאֲלִי קָבַע. נַחְלִיאֲלִי אוֹהֵב מְנַגּוּ מְקַלֵּף,
 לְנַחְלִיאֲלִי יֵשׁ בַּת שְׂרוּקֶרֶת בְּלֹט וּבֵן שֶׁהָיָה בְּאוֹתָהּ
 שָׁנַת 56 סָגַן אֱלוֹף הַנְּעֵר בְּשַׁחְמָט.
 אֵף אֶחָד לֹא אָמַר לִי אֲזַ שֶׁנַּחְלִיאֲלִי הוּא
 גַּם צְפוּר שְׁעוֹד שָׁנָה, בְּכַתָּה א', יִשְׁלַחוּ הַמּוֹרוֹת
 מִהַחֲלוֹן לְהַשְׁחִיר אֶת
 עַנְנֵי הַסֵּתוֹ.
 אֵף אֶחָד גַּם לֹא תָלַשׁ נוֹצָה מִכַּנְפֵי הַדְּמִיוֹן
 שְׂאֵבִי צִיר לוֹ
 עַל הַגֵּב.
 בְּשִׁבְלִי הוּא תְּמִיד יְעוֹף כְּצְפוּר מִס רְכוּשׁ
 עִם מְקוֹר דָּל סֶכֶר, עֵינַיִם מְבַהֲלוֹת מִמְּכּוֹת
 וּכְנָפֵי מְנַגּוּ חֲרָדֵל.
 וּכְשֶׁאֲתָהּ, מֵר נַחְלִיאֲלִי, חוֹלֵף מְעֵלִי, אֵל תִּשְׁכַּח
 שְׂאֵנִי מְכִיר כֹּל כְּפֹתוֹר שֶׁשְׁכַּחַת לְתַפּוֹר בְּחֻלְצַת הַמְּנַהֵל
 וְאֶת מַחְבוּא הַמְּפֹתָח לְמַגְרָה בַּה שְׁמֵרֶת
 חֲלוּמוֹת.

וְאִם אַתָּה רוֹאֵה שֶׁם בְּשָׁמַיִם שְׁמַעֲלֵה הַמְּשֻׁרָדִים
שֶׁבְּגִבּוֹל רַמְלָה לֵד אֶת אָבִי, תְּגִיד לוֹ, בְּבִקְשָׁה,
שֶׁלֹּא עוֹבֵר יוֹם בְּלִי שְׁבִמְגִדֵיר הַצְּפָרִים שְׁלִי
נִרְעָד לְפָחוֹת דָּף אֶחָד
מִמֶּשֶׁק כְּנָפָיו.

גלעד מאירי ננופואטיקה - נראטיב של מזעור בשירה העכשווית

דוד אבידן מיקרופילמים

הכל מזער, הכל מיקרופילמי.
בשעת הצרף - מגדילים.
היה יכול להיות יעיל בשביל עצמנו.

עולם מלא יצורים גדולים מדי
ולא תמיד יעילים ולא תמיד דרושים.
מה רע היה לזער אנשים וחפצים
ולהגדיל אותם בשעת הצרף בשבילנו.

זכר אותם גדולים, תופסי מקום.
זכר אותם קופצים אל תוך הסל.
זכר אותם, את ציודם, את חפציהם.
אבל זכר אותם קטנים, עד שעת-הפשר.

אין לנו הכח הנפשי
לקטן בכת-אחת ולהאמין,
שנגדל בכת-אחת לשעת-הצרף.
אנחנו חוששים מן המסע
אל הזעור שלא יחזר יותר.
רוצים לשמר על טריטוריאליות
גם לישום וגם לאופציה יחודית.

לכן אין לאדם עתיד זעיר,
אין לאדם מיקרו-עתיד, הוא ספקני.
אין לאדם הכשר הנדיר
להזדער ולהסתער בכוא-העת.

1. הקדמה

מגמה פואטית היסטורית מוכרת מספרויות העולם היא התקרבותו של היומיומי לשירי. המאפיין המרכזי של מגמה זאת הוא מזעור, תנועה למטה, לעבר הקטן והמינורי. המזעור כולל מימד תוכני, למשל המעבר משירה המתמקדת באלים ובמשפחות אצולה לזו העוסקת בסוגיות קיומיות ופרקטיות ובאדם הפשוט, ומימד צורני, למשל המעבר מלשון גבוהה ללשון נמוכה, ומרצינות להיתול.

אחת הסיבות למזעור היא שלמטה, בחיי היומיום, במושבים הזולים של ההמונים, יש יותר מקום מאשר למעלה, באולימפוס, ביציע האח"מים של בני האלים. המרחב הפואטי הפנוי כולל תכנים וצורות שאינם מקובלים מסיבות של טעם ספרותי וכניסתם ליציע הכבוד אסורה. וכך סביב יציע המינויים של השירה קיימים ריבוי וגיוון של סגנונות, נושאים וצורות שאינם נחלתו המצומצמת יחסית, אולם אין זאת אומרת שהם לא משמעותיים וראויים. לדוגמה, הסונטה המסורתית של ימי הביניים עסקה בעיקר באופן מצומצם בנשגב, למשל, באהבה, ואילו הסונטה בת זמננו עוסקת כמעט בכל נושא אפשרי, כולל נושאים הנחשבים לנמוכים ולא טיפוסיים. הווה אומר, במבט היסטורי טריטוריות פואטיות רבות הורחבו כלפי מטה ואף הצידה - למוזר.

לתנועה מהמאג'ורי למינורי יש בהכללה סממנים מגמתיים של העדפת הקונקרטי, האנושי, היומיומי, החד-פעמי, האישי, ההומוריסטי, הביזארי, האירוני והמאופק על פני המופשט, האלוהי, המקודש, הקבוע, הקולקטיבי, הרציני, המוכר, הפתטי והמליצי. לדוגמה, שירו של דוד אבידן לעיל עוסק באובייקט יומיומי וזניח לכאורה, מיקרופילמים, אלא שעבורו זהו פְּטִישׁ שימושי: שבב מאגי הבנוי מזיכרון שימושי ואנטי-נוסטלגי. הפטישיזם האבידני מתמצת את השאיפה למזעור באופן מניפסטי רווי הומור. הוא תוקף באופן פרודי ואף אוטר-פרודי את הגדול כחסם של ההתפתחות בעולם צפוף ("זכר אותם גדולים, תופְּסִי מְקוּם") ואת החשש המסורתי מן הזעיר והקטן ("רוצים לְשִׁמֵר עַל טְרִיטוֹרִיאָלִיּוֹת"). ומכאן, השיר מציע נרטיב קיומי אלטרנטיבי וגואל: "לְהַזְדַּעַר וּלְהַסְתַּעַר" לעבר חיי היומיום.

2. ננו-פואטיקה

אני מציע לכנות את אסטרטגיות העיצוב הפואטיות של המזעור בשם הכולל: ננו-פואטיקה (ננו - ביוונית ננוס; בעברית ננס). המונח ננו-פואטיקה נגזר מננו-טכנולוגיה, שמנצלת את הנדסת הננו (ננו זו מידת אורך השווה למיליארדית המטר) לשימושים מגוונים כגון אגירת מידע, תיקון ושכפול עצמי עבור תחומים שונים במדע, החל מרפואה, דרך איכות סביבה וכלה במחקר החלל.

המונח ננו-פואטיקה מבקש לשאול בעיקר שתי תכונות רלוונטיות והכרחיות מהננו-טכנולוגיה עבור פרשנות השירה: מזעור ושכפול. התכונה הראשונה המושאלת מהננו-טכנולוגיה היא הננו עצמו - המזעור, והיא אף עומדת לבדה. השימוש במדר פרשני של היחס אל הקטן להערכת שירה הוא שלוחה טבעית של מאפיינה המהותי: זו יחידת המידע האסתטית הקטנה והרחושה ביותר. אמנם, יש בשירה יצירות רחבות יריעה, כגון, האפוסים ההומריים, "הקומדיה האלוהית" לדנטה, "גן-העדן האבוד" למילטון, אולם הן יחסית מעטות ולמרות משקלן התרבותי הרב, הן לא מייצגות את הצורה האופיינית והנפוצה של השיר הבודד.

מאפייני הננו אינם בהכרח נוגעים לגודל השיר, למרות שגם כאן יש חידושים ומגמות בשירה העכשווית, אלא בעיקר ליחסי התוכן והצורה כפי שתוארו לעיל בשירו של אבידן ואף יתוארו בהמשך, למשל, שימוש בלשון יומיומית, עיסוק בחפצים וסיטואציות סתמיים לכאורה, מקומות ואנשים פשוטים ו/או שוליים, הומור, נונסנס, שטיחות, פרזואיות וכדומה. ביטויים משמעותיים נוספים לזיעור בשירה הם קידום מעמדו של המיעוט בחברה, למשל, המחאה של קהילות מזרחיות, הומור-לסביות ודתיות שונות בשירה העברית החל משנות השמונים של המאה ה-20 והאזוטריקה הדתית, המאגית והמיסטית, למשל, השפעות העידן החדש הקיימות בשירים של גבריאלה אלישע, מואיז בן הראש ואחרים.

התכונה השנייה המושאלת מהננו-טכנולוגיה היא השכפול. השכפול תלוי בזיעור: אם אין זיעור, אין שכפול. הווה אומר, על מנת למחזר, לשכפל, לחקות באופן פואטי לא ניתן להעתיק את המקור בשלמותו, אלא יש לפרק חלק או חלקים ממנו. גם הרדי-מייד הדאדאיסטי לוקח רק חלק מהמקור, ורק לכאורה את כולו: גלגל האופניים במוזיאון איננו משמש כגלגל אופניים, אלא כמוצר אמנותי. השכפול הפואטי מבוסס על פירוק מבנים פואטיים גדולים למבנים פואטיים קטנים ומחזורם באמצעות ציטוטים, חיקויים, תבניות בין-טקסטואליות, פרודיות וכד', כמו למשל, פירוק ושכפול פסוקים מהתנ"ך על-ידי הפיוטים ליחידות מידע ואסתטיקה קטנות יותר ומעובדות בהקשרים חדשים. ראוי להדגיש, שההומור הבין-טקסטואלי על גווניו, בעיקר זה הפרודי, הוא ננו-פואטי במיוחד היות והוא משלב שכפול והנמכה - רוב ההגדרות של ההומור מתייחסות להומור כאמצעי להנמיך את מושא הצחוק, למשל, על-ידי לעג, הגחכה וכדומה.

יש לציין שתכונה מהותית של הציטוטים היא אגירת מידע רב על-ידי קומפקטיות. במקום לגולל את כל פרטי הסיפור הגדול, די ברמז לשוני מדויק, מעין סיב פואטי, כדי להעביר אותו בשלמותו, למשל, די לרשום בשיר את המילה - מן, ומיד סיפור

יציאת מצרים על כל מרכיביו הרלוונטיים והמגוונים עולה בזיכרונו בבת-אחת. לאור הצטברותן המהירה של שכבות המידע בימינו זו על גבי זו נוצרו ציפים לשוניים, או סיבים אופטיים פואטיים, חדשים רבים ולכן ממילא גם פוטנציאל המחזור גדל.

3. הננו-פואטיקה בשירה העברית בת זמננו

"כְּשֶׁנֶשְׁמְתִי תִּנְסַק לְמְרוּמִים,
יִלְוֶה אוֹתָהּ רִשְׁרוּשׁ אֵינְסוּפִי שֶׁל נִירָת.
וְאוּלֵי, אִם יִתְמַזֵּל הַמַּזֵּל, אוּלֵי גַם רַחַשׁ שֶׁל מִקְרוּפִילִמִים."

(מתוך השיר "מהר והרבה" לדוד אבידן; ספר האפשרויות – שירים וכו', 1985, עמ' 187).

שנת 1959 היתה השנה בה נתן זך פרסם בעכשיו את מאמרו המפורסם, "הרהורים על שירת אלתרמן", וזו היתה גם השנה בה גם הפיזיקאי ריצ'רד פיינמן הניח את היסודות לתיאוריה של הננו-טכנולוגיה. בשני המקרים נמצאים מפתחות לעתיד, הפואטי מכאן והטכנולוגי מכאן, - בתחתית. הפואטיקה "הרזה" והמינורית של זך ובני דורו דחקה את רגליה של הפואטיקה "השמנה" והמאג'ורית: משוררי דור שנות החמישים עשו את קפיצת הדרך מהכללי לפרטי, מהמליצי למאופק, מהנשגב ליומימי. ולכן ניתן לומר בהכללה שזהו מהלך של זיעור הפואטיקה המוקדמת על-ידי הפואטיקה המאוחרת ובמקרים רבים אף של שכפולה באמצעים שונים, למשל פרודיים או על-ידי מחזור ושינוי, כפי שעשו דוד אבידן וחיים גורי בהתאמה עם שירת נתן אלתרמן.

לאור רחבות המונח, ננו-פואטיקה, ולאור יחסיותו, הוואריאציות הננו-פואטיות של הדורות האחרונים בשירה העברית רבות מכדי לעמוד על כולן כאן. מבחינה זאת מסה זאת היא בגדר הסתננות חד-פעמית ליציע המנויים של חוקרי השירה לשם התמקמות ראשונית בין החליפות המהודרות של המוזמנים הרגילים. ברם, הדגמת מהלך ננו-פואטי היסטורי אחד מובהק עשויה לשמש מודל ננו-פואטי פרשני לגבי האופציות הננו-פואטיות האחרות. מדובר במהלך דורי המתחיל משירת אבידן, ממשיך דרך אריה זקס, עבור בזלי גורביץ', חזי לסקלי, אילן בושם, אפרת מישורי, זהר איתן וכלה ביהושע סימון, רועי צ'יקי ארד ותומר ליכטש. יש לציין שמאז יציאתו לאור של כתב-העת מעין בשנת 2005 ניתן לראות בו במה מרכזית לשירה ננו-פואטית. עורכיו, סימון וצ'יקי ארד, וממשיכיהם (כמו כתב-העת המקוון קטע הפועל מאז 2007) יצרו לעצמם במות ספרותיות מתוך הכרה שלא היתה לקודמיהם, כי לשירתם יש מאפיינים ספרותיים

משותפים המכונים כאן, כאמור, ננו־פואטיים. מכל מקום, הציר המתואר לעיל מאופיין ברוח אוונגרדית, פרועה וניסיונית של נונסנס, אבסורד וביזאר. היומימי משתקף בציר זה במכלול אסטרטגיות ננו־פואטיות: שפת דיבור, עגה, הומור, חיקוי אסטרטגיות פואטיות וטכנולוגיות של פרסום, שיווק, יחסי ציבור וטלפוניה (כמו הודעת טקסט), פרודיה ומחזור של הייקו וטנקה, מסרים רזים, קריאה מהירה ועוד. ניתן לראות במאפיינים אלו שילוב פוסטמודרניסטי של ספרות קרנבלית ותרבות פופולארית.

לא ניתן לתאר כאן את הפואטיקות והוואריאציות של כל הנציגים הדוריים הללו ולכן אתמקד בכמה דוגמאות אופייניות. נקודת שיא בהתפתחותו הננו־פואטית של אבידן היא ספר האפשרויות - שירים וכו' (1985). בספר זה קיימים מרכיבים ננו־פואטיים מובהקים, כגון, נינוס (ננסות צורנית), מינוס (רדוקציה תוכנית), נונסנס ומיקסוס (קרי, השכפול; ובמקרה של אבידן השכפול הוא הפרודיה). חלוץ שירת החלל והעתיד מפגיש בשירתו הננו־פואטית בין הזעיר לענק באופן מעגלי: מרחבי העתיד נמצאים ביקום הקטן - התת אטומי, בדיוק כשם שהם מצויים בחלל החיצון.

לדוגמה, השיר הפרודי הקצרצר, "גולגולאקסיה": " - מַאִיפָה בָּאוּ לָךְ כָּל הָרַעֲיוֹנוֹת הָאֵלֶּה לְרֵאשׁוֹ? / - אֵין בְּעֵיֹת - כָּל הַיְקוּם הוּא קֶפֶסֶת-גְּלָגְלִית. " (שם, עמ' 118). זהו שיר האדרה עצמית קטנטן המבוסס כולו על משחק הלשון שבכותרת. הוא משכפל את תבנית הטקסט הדיאלוגית-ראיונאית של הרעיונאי (בנוסח "היכן קנית את הספר?", "ב'קרן הספרים', כמובן") כדי לקדם את שמו. אמנם, השיר עוסק בגלקסיות ובמגלומניה, כמיטב המסורת האבידנית, אולם זהו שיר בעל הומור עצמי צנום, העוסק באופן זול, אך מבריק (פלאשי), בנושא זניח - יחסי-הציבור של משורר, באגו שלו, קרי, בהיבט השטוח ביותר של אישיותו ולא בעומקו - בננו שלו.

המשורר, המתרגם, החוקר ואיש התיאטרון אריה זקס הוא אולי המנסח הבהיר והמעמיק ביותר של התפישה הקרנבלית בתרבות הישראלית. המרחק בין קרנבליות לבין ננו־פואטיקה הוא קצר מאוד היות והקרנבל הוא מזעור והנמכה של הנשגב, הרציני והחשוב באמצעות הפרודיה. לדוגמה, אפילו בכתיבתו הביקורתית על שירה ותיאטרון, למשל, בקלות הדעת, רשימות אישיות על תיאטרון ושירה (1988) יש פרק המכונה "חרוזי שטות", המוקדש לשמונה שירי איגיון שלו. הראשון הוא "משורר סיני נפלא": "מְשׁוֹרֵר סִינִי נִפְלָא. אֶבֶן גְּבִירֹל. / עֶבְדָּהּ, בְּרָחוּב שְׁלוֹ אוֹכְלִים אֶגְרוֹל".

משוררי שנות השמונים והתשעים, לסקלי, גורביץ', בושם, מישורי ואיתן, כל אחד בדרכו, יוצר שירה ננו־פואטית איגיונית. לדוגמה, האנטי-שיר של לסקלי "שעת הָרַעֵב המתחרז ללא בושה" הוא טקסט פואטי קטן המחקה באופן פרודי אסטרטגיות של

פרסום: "אני אוכל שניצל בפיתה/ עם קטשופ/ של ויטה". (העכברים ולא גולדברג, 1992, עמ' 83). דוגמה נוספת היא שירו של אילן בושם, "מכור". השיר הוא מעין מודעת טקסט ארס-פואטית, הטעונה משמעויות קיומיות והומור עצמי: "מחפש/ נואשות/ בְּדֶל־עֶפְרוֹן/ כְּמוֹ/ בְּדֶל־סִיגְרֵיהַ". (ערוגות הבושם, 2004, עמ' 36). אמנם, ניתן לספור כאן שבע-עשרה הברות כמו בשיר הייקו, אבל נראה שזוהי מקריות אירונית.

כמו בושם לעיל, משוררים ננו-פואטיים רבים מחקים את ההייקו והטנקה באופן פרודי או באופן של מחזור ושינוי. כאמור, הצורה הספרותית הקטנה ביותר היא ההייקו. היות ועל-פי משוררי הזן-בודהיזם האמת היא בהווה, בכאן ובעכשיו, ומעבר למילים, שיר הממעט במילים אגב ניסיון לתאר את הרגע, ממחיש את חוויית האמת מעמדה של קרבה מקסימלית אליה. השפעות העידן החדש בחשיפתו את הזן-בודהיזם למערב והצלחתה של שירת מאצ'י טאוורה הביאו לתרגומים של שירי הייקו וטנקה וליצירת וריאציות מקוריות עליהם בשירה העברית. הדוגמה המובהקת ביותר לכך היא שירת הקימו של רועי צ'יקי ארד. בפתח ספרו הראשון הכושי (2000) מוצגת צורה שירית שהמציא המכונה קימו, מלשון קיים. למעשה זו פרודיה על שירת ההייקו היפאנית, אך גם צורה העומדת לעצמה. הקימו הוא בן שלוש שורות המחולקות לפי מספר הברות בסדר יורד: 10, 7, 6. נושאו הם חיי הכרך, תקשורת, מין ומוות. שירי הקימו, כמו גם שירים אחרים שלו, מחקים באופן פרודי אסטרטגיות של פרסום המאופיינות בקומפקטיות, בעשיית רושם, בכרך, במשחקי לשון, בבהירות של המסר ובערמומיות. השיר מצחיק ורציני בו-זמנית.

לקימו של צ'יקי ארד קדמה וריאציה על טנקה של פרץ דרור-כנאי. נגיעות שפרחו בענן (1997) הוא ספר קונצפט ובו 217 מכתמים בני שני בתים, רובם בני חמש שורות, אשר מבטאים בליריות המתוקה האופיינית לטנקות של מאצ'י טאווארה סיטואציות יומיומיות: "פְּרֻזוֹת בְּרֶכָה/ לְשָׁנָה הַחֲדָשָׁה/ עַל חֲלוֹנוֹת הַרְאָוָה// הַגֵּם הֵן שְׁרוּיוֹת/ בְּכֶלְמוֹס הָאֵהָבָה?" (שם, עמ' 95).

בשנות התשעים של המאה הקודמת ובעשור האחרון יש עוד כמה דוגמאות לווריאציות ננו-פואטיות ליריות רחבות-יריעה ומקוריות המעידות על התפתחות מגמות המזעור בשירה העברית, כמו שירים רבים של דרור אלימלך בשנות התשעים ושל גילי חיימוביץ' בשנות האלפיים; שירי הייקו ודמויי הייקו ניתן למצוא בספרי ההייקו של ליאת קפלן, זה זה, (2000) ושל גלית חזן-רוקם, ציפורי, (2002); רוב שירי הספר אשה של אחר כך (2003) של אתי פלר, מזכירים שירי טנקה במבנה הפואנטה שלהם; הירוק בדרכו אל הירוק (2006) של צביה ליטבסקי כולל שירי הייקו ודמויי הייקו וטנקה, וספרו של רפי וייכרט רזים: סונטות מילה (2008) מוקדש לסונטות של מילה אחת בשורה.

ספר קונצפט רלוונטי במיוחד הוא **לורם איפסום** (2007) של תומר ליכטש, שנראה כי הינו הספר הננו-פואטי המובהק ביותר בשירה העברית. דרור בורשטיין עמד על משמעות הכותרת (הארץ 12.12.07) מתוך ויקיפדיה: "רצף של מלל חסר משמעות המשמש 'ממלא מקום' בעת עריכה ובתחום הדפוס" שמטרתו לברוק גופנים. השם הלטיני-קלאסי יוצר את האשליה שלטקסט משמעות רבה וחשובה, אלא שלפנינו פרודיה על משמעות - וזו ההגדרה של ת.ס. אליוט לאיגיון. בספר 507 שירים קצרצרים ולא מנוקדים בני שלוש שורות, המתאימים בגודלם למסכו של טלפון נייד, למשל: "מי בעד חיסול הטרור/ מי נגד/ תודה שלום" (שיר 005). זהו ספר טוקבקים פרודי המקיים בין השאר דיאלוג ישיר ומודע עם גורמי שיח ננו-פואטיים רלוונטיים: תרבות הזן וההייקו, אבידן ולסקלי (וגם עם משוררים אחרים). הווה אומר, ספר זה לא צמח בחלל הריק, אלא נבע כאלטרנטיבה ננו-פואטית, אנטי לירית ורדיקלית מתוך רב שיח ספרותי במטרה למצוא עצמאות ספרותית מובהקת.

ספרו הראשון של יהושע סימון, **אזרחים לאומיים**, מאמרים (1998), הוא ננו-ספר שיצא בצילום זירוקס והוא בן חמישה עמודים בלבד. זו פואמה פרודית הכוללת כותרות מאמרים בלבד, שעוסקות בפואטיקה, באסתטיקה ובפוליטיקה בהקשרים של תרבות גבוהה ופופולרית. הפרודיה מתייחסת הן לשעמום האקדמי והן להרגלי קריאה שטחיים, שהם שחזור של קריאה מהירה בעיתונים באמצעות כותרות בלבד, הדומה לקריאת שלטי רחוב, פרסומות, מודעות וכדומה.

ולהלן כמה דוגמאות לשירים ננו-פואטיים ארוכים. כותרת שירו של תומר גרדי, "מינימל קומפקט" (אדומה, **אנתולוגיית שירה מעמדית**, 2007, עמ' 217), היא כותרת ננו-פואטית מובהקת המתארת מצב קיומי של התכנסות בחלל קטן. השיר מתאר סיטואציות קטנות, לכאורה, של ביקור טכנאי תקשורת של "בזק" בביתו, קשיי נזילות בתשלום שכר דירה, הליכה לבנק, חיפוש עבודה, אשר מצמצמות את האדם למינימל קומפקט. תיאור הסיטואציות בשיר נעשה באמצעות דלות התקשורת הבין-אישית האירונית, כמו זו דמוית הודעת הטקסט, בין הדובר לבין טכנאי הטלפון, או כמו זו המכאנית עם פקידת הבנק: "קִמְתִּי הַלְכְתִּי לְקַחְתִּי מִסָּפֶר. / חִפְּתִי קִמְתִּי יִשְׁבְּתִי. / אִמְרְתִּי צְבְּתִי? / אִמְרְתִּי הַצֶּק. / אִמְרְתִּי חֹזֵר." תקשורת ננו-מכאנית אנושית זאת מתרחשת יומיום ללא שליטתנו. הניכור בדיבור בין בעלי אמצעי הייצור ומשרתיים לבין לקוחותיהם מנטרל את הרגשות ויוצר את המרחק המתבקש כלפי האחר - הננו-אדם. המרחק הוא כלי יעיל בניצול: יותר קל לנצל פועל ולקוח, כאשר יש ביניהם ניכור, קרי, מינימום אנושיות. ולכן, אם כן, שיר זה מוצא גאולה בקרבה, בננו-תקשורת בין אישית.

שיר נוסף המתאר היבט חשוב של הננו־פואטיקה, הטמטום, הוא שירו של רועי צ'יקי ארד: "כל כך טיפשות החולצות/ כל כך טיפשים תקליטני בית הקפה/ כל כך טיפשות המדרוזות/ כל כך טיפש מכשיר הסלקום/ שאבד במונית" (מתוך "כל כך טיפשות החולצות"; רובים וכרטיסי אשראי, 2009, עמ' 36; המקור לא מנוקד). השיר מתאר עולם בו כולם טיפשים - כולל הדובר המתוחכם עצמו, שמכיר בטיפשויות של העולם ושל עצמו גם יחד. הטיפשות של הדובר באה לידי ביטוי בהנאתו מחיי הטיפשות. הדובר מבטא יחס דו־ערכי כלפי הטיפשות: מחד, אווילית בזוהרה המטמטם ("כל כך טיפשים תקליטני בית הקפה") ומאידך, מושכת ומפתה, כי היא אופנתית, צעירה, ומשחררת מסבל הידיעה הטראגית, שהיופי טומן בחובו גם את אשליית הנצח.

לסיום, אבקש להדגים אופציה ננו־פואטית בעלת טון שונה וזאת על מנת להמחיש את הגיוון הפרשני של הננו־פואטיקה ולתקן את ההנחה, אם אכן נוצרה כזאת, שהמהלך הננו־פואטי רלוונטי בעיקר למשוררי אוונגרד מובהקים. בתקופה זאת בה העידן החדש הוא התופעה הדתית־תרבותית הגדולה בעולם האלטרנטיבה האזוטרתית היא אופציה ננו־פואטית כמעט מובנת מאליה. הננו־פואטיות של האזוטרי מובנית מעצם אופיו השולי והפנימי של הידע האזוטרי. לא מדובר בהכרח באופציה סנסציונית של חשיפת סודות, אלא בתיאור אסתטי של ידע נסתר ולא קנוני באמצעות שיר, למשל, כמו שירה הפרודי של אגי משעול, "שאלה למקרו־ביוט" (מבחר וחדשים, 2003, עמ' 134) העוסק במקרו־ביוט־יקה. הד לידע רוחני נסתר ניתן למצוא בשירו של אדמיאל קוסמן, "מזמור" (הגענו לאלוהים, 1998, עמ' 44).

אָמֵן, שְׁתַּעֲשֶׂה אוֹתָנוּ קְטַנְטָנִים כְּאַלֶּה. קְטַנְטָנִים

מָאָד, בְּבִקְשָׁה, מִתַּחַת לְגַלְקְסִיּוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁלְךָ.

אָמֵן, תַּעֲשֶׂה אוֹתָנוּ קְטַנְטָנִים מָאָד, בְּגִדְל זֵרֶת, מִתַּחַת

לְגַלְקְסִיּוֹת, לְשִׁמְשׁוֹת, וְלִשְׁבִילִים שֶׁל הַחֶלֶב, הַמַּיִם וְהָאוֹר הַעֵז שֶׁלְךָ.

אָמֵן, שְׁתַּעֲשֶׂה אוֹתָנוּ בְּמִדָּה אַחֲרֵת, קְטַנְטָנִים כְּאַלֶּה, לֹא נְרָאִים, לֹא מְבִינִים

וְלֹא רוֹאִים בְּכֻלָּל מָה יֵשׁ לְךָ מָה אֵין. מָה אֲכַפֵּת לְךָ? תַּעֲשֶׂה אוֹתָנוּ

פְּצוֹנִים, בְּגִדְל זֵרֶת, וּנְהַלְלֶךָ עַל כֵּךָ, אָמֵן.

קוסמן מציע תקשורת בין האדם לאל המבוססת על אגו קטן או מזוכך: הן מצד האל והן מצד האדם ("שְׁתַּעֲשֵׂה אֹתָנוּ בְּמִדָּה אַחֶרֶת, קִטְנִיטִימִים כְּאַלֵּה, לֹא נִרְאִים, לֹא מְבִינִים"). זו גישה המהדהדת את הפילוסופיות של הודו והתפתחויות ניו-אייג'יות בנות הזמן המבקשות אחר טיהור של האגו, אבל גם גישות חסידיות של צניעות אקסטאטית. המתפלל מבקש מהאל להקטין את עצמו ואת המין האנושי ללא סיבה פרקטית נראית לעין ולכן ניתן להסיק שהסיבה לבקשת ההקטנה היא רוחנית.

זו פרודיה על המזמור והתפילה בה פונה המאמין לאל באירוניה, ב'סחבקות' קלילה ובלשון מדוברת ("מָה אֶכְפֹּת לְךָ?"), הקיימות בין בני-אדם ולא בשפה שבין האדם לאל. זו בקשה המקטינה את האל: הרי אנו ממילא קטנים ולכן המטרה של הבקשה היא להתלונן על שיגעון הגדלות של האל ועל העדר קירבה ואינטימיות בקשר עימו. עיצוב תקשורת וקרבה מעין אלו בין האדם לאל איננו אופייני לשיר התפילה המסורתי בו הקשר בין האדם לאל הוא מרוחק, רשמי ורציני. אמנם, לא מדובר בהיפוך הייררכיות - האל הוא עדיין האל והאדם עודנו אדם, אולם ישנם התקרבות ודיבור בלתי-פורמלי ביניהם. שינוי מיקוד זה בקשר אדם-אל יוצר סדר עדיפויות אחר במערכת היחסים: במקום קשר המבוסס על יחסי כוח מוצע קשר המבוסס על קרבה, קרי, על צמצום המרחק בין האדם לאל. וזהו אולי אחד המסרים הפוטנציאליים המשמעותיים של נרטיב המזעור בכלל: הזמנה לקרבה.

המסה פורסמה לראשונה ביוני 2008, באתר www.poetryplace-festival.org על מטר - פסטיבל ירושלים לשירה 2008,



דניאל גלפרין עונת הייחום של הארנבים החומים, צבע תעשייתי על דיקט, 60x224 ס"מ



רועי צ'יקי ארד שירי אכזיב

\

ספינות צה"ל שטות מאחורי
כמה בנות
המורחות זו על זו קרם

\

נהנית באור השמש
מול האנטנה של ראש הנקרה
צפור אדמת פרוס

\

סרטנים קטנים,
מבהלים עם כל גל
שחולף, לא הרחק מלבנון

\

סרטן עם צבת אחת
בשמש הנעימה
ממש חבר כנסת של מפלגת העבודה

\

בְּשֵׁם הַנְּעִימָה
סְרִטָן עִם צְבַת אַחַת
מְפֹטֶפֶט מְפֹטֶפֶט

מדינת אכזיב, 17.8.2004, צהריים

רועי צ'יקי ארד

*

לְפֶתַע כָּבוֹ אוֹרוֹת הַכֶּרֶךְ: כֹּה
עֲצוּבִים הַמְבַצְעִים
בְּחֵלּוֹן הָרְאֹהָ.

*

הוּא נֶעַ בְּרוּחַ עֲשׂוֹי קֵשׁ יָבֵשׁ.
אֶף פְּעַם (הוּא) לֹא יִשָּׁן -
כִּסֵּא הַנְּדִיגָה

רועי צ'יקי ארד

עכו

ילדים ערבים ערמים במים
וממול אורות חיפה

כמעט ואין גלים בים,
ובכל זאת

אי-אלו אדוות קלושות מסיטות את
נגה הכנסיות

עכו, 2004

רועי צ'יקי ארד איסטנבול

שְׁקִיעָה עַל הַבּוֹספּוֹרוֹס -
נָשִׁים תְּרַכְּיוֹת בְּעִגְלִים מְנֻסוֹת לְהִצִּית סִיגְרִיה.
זְקֵנָה, כְּנֶרֶאָה חֲכָמָה, בּוֹחֶנֶת אֶת שְׁלַל הַדֵּיגִים בְּגֵעַל.
פְּחִים מְלֵאִים.
הַרְדָּאָר פּוֹעֵל מְעַל בֵּית הַקֶּפֶה.

שְׁקִיעָה עַל הַבּוֹספּוֹרוֹס -
אִיסְטַנְבוּל הִיא נוֹכַלֶּת שְׂגוֹנֶבֶת כְּדִי לְסִיעַ לְאִמָּה
הַמִּים מְצַהִיבִים
כָּל עֲנִין הַדֵּיג מִן הַסֶּתֶם מְסַפֵּן מִשׁוֹזָה נֶרֶאָה
אֲבָל כָּאֵן כָּלֵם מְשִׁתְּפִים עִם זֶה פְּעֵלָה

אִיסְטַנְבוּל צוֹעֶדֶת מֵהֵם בְּאִטְיוֹת
עִם מִפְתַּח בֵּיד
נֶעְלִי חֲרִירִים לְרֵגְלֶיהָ,
סְלוּלָר תְּקוּעַ לָהּ בְּקֶדְמַת הַמְכַנְסִים.
כְּמָה מִסְגְּדִים אֶפְרוֹרִיִּים/יִפְהֶפִים חֲסֵרֵי שֵׁם
כְּמוֹ אֲנֻטָּנַת קְלִיטָה.
אִיסְטַנְבוּל עֲצָמוֹת דָּג

סירות מנוע מסיעות אנשים בודדים מצד זה לצד אחר
ומזות טרטור ועשן נעים אלי
דיגים חוזרים עם הסרדינים שלהם בתוך סירי פלסטיק.
כרס קטנה ביומי השני כאן:
אסיה ואירופה.

איסטנבול, 2004

רועי צ'יקי ארד ריבונות

בואי אֶל המִלְחָמָה,
יְלֵדָה,
אֶל צְלֻזֵל הַמְזֻלָּג בְּשִׁלְחָן -
אֶל שְׁאוֹן צְקָצוֹק הַגְּזוּז.
נְשָׁמִי עֵמֶק וְאִמְרִי:
תֵּל אָבִיב חִפְשִׁיָּה!

מִמְפְּקֵדְתִּי, בֵּית הַקֶּפֶה,
אֲשֶׁלִּיט חֲרוּתֵנוּ.
עֲטִי מְדִידָה,
בְּתִי,
סֶרְבְּלִי עַל חֲזוֹךְ סִינֵר עִם תְּוִית.
חֲרֻבוֹתֶיךָ לְסִכּוּ"ם כְּתִתִּי.
כְּתָמִים הַשְּׁמִים וְיָפִים,
עַת תֹּאמְרִי:
תֵּל אָבִיב חִפְשִׁיָּה!

הַשְּׁחֲרוּר קָרוֹב,
הַקְּלָגֶס רְפוּרָה וְיָגַע
הַרְחֻבוֹת מְזִיעִים צָבַע עֵז
הַצָּר הוּא רְעוּד וְצָלוּעַ

כְּתָמִים הַשְּׁמִים וְיָפִים,
עַת תֹּאמְרִי:
תֵּל אָבִיב חִפְשִׁיָּה!

רועי צ'יקי ארד המנון סוף הלילה

זהו שיר כל הלקראתיים,
שיר הקמות ה"הנה" בבכל זאת,
המנון חלל המדרגות.

אתה מכיר את עֶצֶב סוף הלילה?
את הספסל החום
המרוח לקה טריה
תחת דירתך השכורה?
את המדרגות עליהן תטפס עוד מעט
בצעד עב ועלוב?

אולי מכיר הנך את מר פנס
הגונח הבהוביו על פני הדשא?
את רגשת הנערה האחרונה בה תפגש,
ופניה מחטטים?
את זמר הכפכפים האחרון
דקות קדם לפניעה, הולך ורק?

אתה מכיר את תקנת זיח האגוז?
 מכונית שמא-מאטה שאולי תציל אותך מגורל סוף הלילה?
 ואולי זוג נערוֹת ממרחק,
 קוֹדֵרוֹת אף?
 שמא כמוני שמעת את מקהלת משליכי חבילות העתונים
 ואת פיוט ממטרות אלי=ירח?
 גם אני כל לילה,
 חלל המדרגות.

זהו שיר על איש הצועד לקראת אשה=לא=יכיר
 בתבוסת ערפל חמש בבקר
 וחוצה אותה.
 שיר המות שלי, ככל שאני מכיר

ספטמבר, 2004

אגי משעול נימוקי השופטים

יש לך עוד זמן.
על קצה הצוק מצטופפים עוד לפניך
רבים וטובים.

את עוד צעירה.
זה לא שהמוזות נטשו אותך
או נטרפה עליך חלילה דעתך,
זה לא שקדו לך השמים
או נגדע מטה לחמך,
חכי.

בסך הכל את סוגה שם בנרדים
והרוח עוד נושב באופניך
ומי שמסתכל בך מיד רואה
את הסנה המרצד בעיניך

אין לך את הלוק.
את צוהלת מדי ונוטה
להתפרץ בצחוקים
ואנחנו מעדיפים את שירת הצפור
המשפדת על חוזה.

כָּל הַזְמַן אֶת פֶּה וְשֵׁם -
 כּוֹתֵבֶת שְׁתֵּי שׁוּרוֹת וּכְבֹר
 שׁוֹלַחַת אוֹתָן קְדִימָה כְּמוֹ יָדַיִם
 מָה אֶת עוֹד צְרִיכָה?

אֵינֶךָ בְּאֶפְלָה סְפִינָה גּוֹשְׁשֶׁת
 הָאֵם לֹא דֵי לָךְ בְּמִתְנָאֵל?

חֲשָׁבִי עָלֵינוּ,
 הֲרִי גַם לָנוּ מְגִיעַ מִשְׁהוּ:
 לְהִשָּׁיב אֵיזָה צָרָק עַל כְּנוּ,
 לְנִטּוֹת אֵיזָה חֶסֶד,
 גַּם לָנוּ מְגִיעַ לְצֵאת בְּהִרְגָשָׁה טוֹבָה
 לֹא כָּכָה?
 תִּגְיָשִׁי שׁוּב בְּשָׁנָה הַבָּאָה.

עינה ארדל

*

מה עושה את אירנה הגנדרנית למפרסמת כל-כך
אלו עגילי הזנב שלה
עגמת נפש עטופה קטיפה
נסיון להסתדר בין חדר-המדרגות לחדר-ההמתנה.

מה עושה את פריץ הגנב לימרני כל-כך
זהו כובע המצחיה שלו
העינים הכחלות השמוטות
הידים היבשות הארכות שנושלות למרזבים.

מה עושה את בלה הגננת למדכאת כל-כך
חלצה חומה המכפתרת עד לצואר
עיני קטרקט מלאות תוכחה
ידיים האומרות "אני אעשה בשבילה."

ומתחת לזאת שכנים רגילים
מתחת לזאת אנחנו גרים
איזה סוד ימלט מהשפתים הרוערות שלנו
ואילו צעקות ישמעו מהחלון שלנו
עד כמה נבהיל את השכנים

מה יגידו עלינו?

"זעף פרפר נכבה בלהט הצמחים".

איזו קנוניה תעטף את המצח שלנו?

"ריח הגז עולה מהבית שלהם כמו פלחן".

ואיך נערה את השלחן?

עטים ומסמרות, דבורה ומלח.

עינה ארדל

*

היא תמיד הגיעה למצבים קיצוניים וראתה את הכל בקיצוניות
 שחזרה את האפי של הדודה שלה אחר-לאחר, חוץ מן התבוסה
 אצלה היו התפרצויות זעם וגם חסר כסף כרוני
 מה שגרם לטלפונים המצלצלים, לבושה, לצורך לבקש כסף לאוטובוס
 או כסף כרי לקנות לילד משהו לאכל, זה לא נגמר
 כשהיא התחתנה

וגם בעלה נזף בה פעם ופעמים, בכל-זאת הגיעה
 לאותם מצבים חסרי אונים
 כשהכסף בתחתית והביוב עולה על גדותיו ושום דבר לא ממשמש
 והתשוקה מפשפשת, אבל למי יש חשק להתנשק כשהוא מבטל

היא הייתה בהריון והיה נדמה לה שזה כמו אמא שלה המתה
 רבה עם בעלה, וחששה שזה כמו שאמא שלה רבה עם אביה
 וצמחה קוצים בכפות הרגלים כמו אותה דודה עלגת
 ובכחה כשרדפו אחריה לראות מה יש לה מתחת לשערות

וכאבי הראש ההרמטיים הזכירו לה שאין כאן ואין עכשו
 ואפלו כח לילד שלה לא היה לה,
 אחר-כך מטשטשת ליד השלחן עם כוס הקפה
 והבזוונות הנוטפים של אמבטיה עולה על גדותיה ומישהו מטלפן
 לומר שהוא מאד מצטער אבל אי-אפשר

נשבעה שתלך לקבר של אמא שלה, אבל לא הלכה
הבטיחה לגמור את התאר הראשון, אבל זה לא הצליח
כמו תכסיס זול מן התיכון

היו לה שתי דודות מתות ודוד חי אחר
המון מחלות לבדק אצל הרופאים
איזו תחבולה שלא הצליחה,
שמלה צהבה מלאה כתמים ועגילים אדמים.

עינה ארדל

*

פְּעֻמוֹנֵי רוּחַ עֲצוּבִים, כַּמָּה אָנִי אוֹהֶבֶת כְּשֵׁאתֶם נוֹקְשִׁים בְּרוּחַ!
 כְּזוֹ הִיא שְׂמֵלְתִי הַמְרֻשְׁרֶשֶׁת, כְּאֵלוֹ נְעֻלֵי הַנוֹקְשׁוֹת בַּמְרֻצָּפוֹת.
 פְּעֻמוֹנֵי רוּחַ עֲצוּבִים, לָמָּה אִמְכֶם הָרוּחַ לֹא כִסְתָה אֶתְכֶם
 רַק נִקְשָׁה בְּכֶם כְּאֵלוֹ הֵייתֶם קְלִידֵי פְּסֻנְתָּר?
 לָמָּה בְּלִילָה אַתֶּם עֲרִיזֵי עוֹנָדִים אֶת טְבַעוֹת הַכֶּסֶף
 שֶׁקִּשְׁטוּ אֶתְכֶם כְּשִׁיצְאֶתֶם אֶל הַמַּחֹל?

פְּעֻמוֹנֵי רוּחַ עֲצוּבִים, כַּמָּה אָנִי אוֹהֶבֶת כְּשֵׁאתֶם נוֹקְשִׁים בְּרוּחַ!
 מִי הִיא אִמְכֶם שְׁעִזְבָּה אֶתְכֶם, לְאִיזָה חַג אוֹ מִסַּע הַלְכָּה
 וּבִגְדֵיהָ חוֹמִים בְּצַבֵּעַ הָאֲדָמָה, וְאֵשׁ בְּצַבֵּעַ עֵינֶיהָ.
 נוֹקֶשֶׁת רוֹקֶשֶׁת עוֹשֶׂה מְטַעֲמִים מֵהָרוּחַ,
 נוֹסֵעַת כּוֹבֶסֶת אֶת שְׁאֲרֵית רַכְבֵּת הַבְּרוּזֵל,
 כָּל־כֶּךָ מִתְרַחֶקֶת כְּאֵלוֹ טַעַם
 הַדְּבָרִים אֵינְנֹו כָּאֵן,
 כָּל־כֶּךָ מִתְעַצְמֶת כְּאֵלוֹ מְרַחֵק נוֹתֵן לָהּ כַח.

פְּעֻמוֹנֵי רוּחַ עֲצוּבִים, כַּמָּה אָנִי אוֹהֶבֶת כְּשֵׁאתֶם נוֹקְשִׁים בְּרוּחַ!
 זֶהוּ צְלִיל בְּדִירוֹתְכֶם הַמְעַנְטוֹת, עוֹשֶׂה בְּדִירוֹת לְאַחֲרִים
 זֶהוּ צְלִיל הַגּוֹף שֶׁנֶּעְנָה לְרוּחַ וּמְדַבֵּר אֶתְהָ בְּשִׁירִים,
 אֵיפֹה אִמְכֶם שְׁעִזְבָּה אֶתְכֶם, אֵיפֹה אֲבִיכֶם הָאֲדָמָה
 נִמְצָא כָּל הַזְּמַן מִתְחַתֶּיכֶם, לֹא הֵד וְלֹא מִסַּע.
 רַק עֲצָב שׁוֹקֵעַ, כָּאֵב שְׁבִלוֹלִים, עָלֵי וָרֵד פְּזוּרִים,
 הוּא שׁוֹמֵעַ אֶתְכֶם נוֹקְשִׁים כָּל הַעֵת, מְקוֹשִׁיב,
 לֹא אוֹמֵר מְאוּמָּה.

פְּעֻמוֹנֵי־רוּחַ עֲצוּבִים, כִּמָּה אֲנִי אוֹהֶבֶת כְּשֵׁאתֶם נוֹקְשִׁים בְּרוּחַ!
 כִּמָּה פְּחַדְתִּי יוֹם אֶחָד כְּשֶׁנִּכְרַכְתֶּם אֶחָד סָבִיב צוֹאֵר הַשָּׁנִי
 וְנִשְׁאַרְתֶּם תְּלוּיִים בְּשֵׁתִיקָה.
 אֵיפֹה אִמְכֶם שֶׁתִּלְתֶּה אֶתְכֶם בְּרוּחַ?
 אֵיפֹה אֲבִיכֶם אֲשֶׁר נִסּוּג לְעֶפְרָ?
 הַדְּבוּרִים מִמְּשִׁיכוֹת לְזִמְזוּם בְּקִדְמַת הַבַּיִת,
 הַנֶּקֶר מְנַקֵּר אֶצֶל הַדְּוָדִים
 פְּעֻמוֹנֵי־רוּחַ עֲצוּבִים, כִּמָּה הֵיטְבַתֶּם לְתֹאֵר אֶת מוֹתְכֶם
 עוֹד בְּשִׁירִים הַמְּקַדְמִים כְּשֶׁנִּקְשַׁתֶּם בְּעֵץ מֵעַל הָעֶפְרָ.

עינה ארדל

*

כְּשֶׁהִתְחַתַּנְתִּי הָיוּ לִי שְׁלוֹשָׁה יְלָדִים,
 וְלֹא הִתְחַתַּנְתִּי מִתּוֹךְ פֶּחֶד.
 עַל יְדִית הַדֶּלֶת מֵעוֹלָם לֹא נִשְׁעַנְתִּי
 אֶלָּא הִשְׁאַרְתִּי אֶת הַכֶּבֶד בְּתוֹךְ גּוּפִי.
 כְּשֶׁאֶהְבְּתִי מִיֶּשְׁהוּ הָיִיתִי מִבִּיטָה בּוֹ
 בְּעֵינַיִם שְׁחֵרוֹת נְחוּשׁוֹת
 לֹא הִתְבַּיַּשְׁתִּי בְּמִי שְׁאַנִּי
 וּבִילְדִים וּשְׁלִי.

אֶת מַכְסֵי הַסִּירִים הָיִיתִי מְרִימָה
 כְּדֵי לְהַרְיִחַ וְלֹא כְּדֵי לְטַעַם,
 וּמִן הַרִיחַ יְדַעְתִּי מַה יְהִיָּה טַעְמָה
 שֶׁל הָאֲרוּחָה כְּלָה.
 כְּשֶׁפָּגַשְׁתִּי אוֹתָךְ יְדַעְתִּי: אֶתָּה אָדָם הַגּוֹן
 מִמֶּךָ לֹא יֵצֵא הַרְבֵּה כֶּסֶף.
 אֲבָל הַבִּטָּת בִּי כְּפִי שֶׁהַבִּטָּת בְּךָ
 כְּפִי שֶׁמִּבִּיטִים הַגְּדוֹנִים לְמוֹת
 בְּאֵמֶץ בְּמִי שֶׁיַּעֲרֹף אוֹתָם.

לא פחדתי אלא הערצתי אותך
על השקט הזה בנסבות האלו,
ידעתי שלעולם לא אפגע בך
גם אם תשכב בעינים עצומות ובזרועות פשוטות.
אני מכבדת את זרועותיך היודעות לעבד
ואת שפתיהך הדוברות אמת.
אבל נדונו לחיות יחד
ודין כזה הוא תמיד אכזר.



גיא בן-ארי זוג, שמן על בד, 85x45 ס"מ

דורית ויסמן ענק אדום

כְּעֵסְתִי עַל בְּעָלִי עַל שֶׁהוֹסִיף לְכַבֵּיֶסָה,
מְטַעְמֵי מְחֻזָּר וְכַדוֹר הָאָרֶץ
מְגַבֶּת, סָדִין, גְּרֵבִים וְתַחְתּוֹנִים.
מֵעַל מְכוֹנַת הַחֲלִיכָה, בְּעָרוֹץ 8,
יִגְמְרוּ הַחַיִּים בְּעוֹד 50 מִלְיָרְדֵי שָׁנָה,
כְּשֶׁתִּהְיֶה הַשָּׁמֶשׁ עֵנֶק אָדָם.

הַזְמַן דוֹחֵק. עָלִי לְחֻזַּר אֵלָיו וּלְהַתְפַּיֵס.

דורית ויסמן פעם אחת לאבד

אֲדָמָה, בֵּית, מִסְרָק,
 מְכוּנִית, עֲשָׂתוֹנוֹת.
 לְאֵבֶד יֶלֶד שְׁלֹא נוֹלַד, אֲמֶרֶת
 גִּבּוֹר אֶל הַקִּיר
 וּכְרָבִים זֶה עֲבָרִים. שְׂבָעָה.
 לְאֵבֶד עֵץ זַיִת, שְׁלֶחֶן, רֹאשׁ
 תַּנִּי לִי רַק יַיִן וְאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת בִּי
 מֵה שְׂרוּצִים
 עוֹרָה רַךְ וְשִׁמְנָן
 וְהִיא צוֹחֶקֶת.
 לְאֵבֶד טַעַם, רִיחַ, לְשׁוֹן
 בְּשִׁגְעוֹן לְאֵבֶד אֶת הַכֹּל
 לְאֵבֶד תְּקוּהָ
 הַצְּלָחָה, מִשְׁרָה, נְסִיעָה
 הַזְדַּמְנוֹת, לְאֵבֶד שְׁעַר קֶצֶר לְאֵבֶד תְּלַתֵּל
 לְאֵבֶד צִבְעֵ, כְּתִב־יָד, רְעִיּוֹן,
 יְזַמָּה. שִׁיגִירוֹ לִי אֵיךְ וּמָה,
 שְׁתַּגִּיד לִי חֲבֵרָה, בּוֹאֵי נִסְעַ
 פְּעַם אַחַת שְׁתַּגִּיד לִי.

בוב היקוק דבר אמת

אָשָׁה קָרָאָה שִׁיר עַל שְׂדֵה הַיְמָנִי.
 הוּא נִכְרַת בְּפִשְׁיטָה עַל כְּפָרָה.
 הִיא הִסְתַּכְּלָה מְטָה עַל חֲזֵה הַיְמָנִי בְּעֶפֶר
 וְרָאֲתָה שֶׁהוּא בּוֹדֵד. מְלוֹתֶיהָ שָׁלָה. שְׂדֵה הַיְמָנִי
 הָיָה הַשָּׂד עָלָיו שָׁמָּה בְּדֶרֶךְ כָּלֵל אֶת פִּיּוֹת
 יְלָדֶיהָ. הִיא אָמְרָה אֲזֵי שִׁילְדֶיהָ
 הֵם הִתְחַלְּלוּ שֶׁל כָּל הַיְלָדִים, שִׁילְד אֶחָד
 הוּא כָּל יֶלֶד שֶׁהוּא, כִּי שֶׁהַשָּׂד הַיְמָנִי הַבוֹדֵד הַזֶּה
 עַל הַקְּרָקַע הָאֲכִיל עוֹלָם. הַכֹּל
 עוֹלָל אֶחָד. הַמְּלִים שְׁלִי. קוֹלָה נַעֲשֶׂה קֶטֶן
 יוֹתֵר וְיוֹתֵר כְּשֶׁקְּרָאָה, כְּאֵלּוֹ הַמִּיקְרוֹפּוֹן
 שָׁנָה אֶת מַחְשְׁבוֹתָיו בְּעֵנִין הַקּוֹל, כְּאֵלּוֹ נִקְדָּה
 נִסְתָּה לְקַרְא לְעֲצָמָה בְּשֵׁם, וְנִשְׁעַנְתִּי קְדִימָה
 עִם כָּל מִי שֶׁנִּשְׁעַן קְדִימָה, הֵינּוּ עֲצִים
 שֶׁגִּדְּלוּ בְּרוּחַ, וּכְשֶׁהִיא אָמְרָה
 שֶׁהִרְיָמָה אֶת הַשָּׂד הַבוֹדֵד וְעֵטְפָה אוֹתוֹ
 בְּבֹד, הַפְּכֵתִי לְהַרְגֵּשׁת הַקְּרִיעָה
 שֶׁל דָּף נִיר שֶׁנִּתְלַשׁ מִמַּחְבְּרַת
 עַל יְדֵי אִישׁ טוֹבֵעַ שְׁכוּתָב, "עֲכָשׁוּ אֲנִי מוֹכֵן
 לְקַחַת שְׁעוּרֵי שְׁחִיָּה". לֹא הָיָה שׁוּם מְקוֹם לְלִכְתּ אֵלָיו
 וְלֹא יָדַעְתִּי מָה לַעֲשׂוֹת עִם הַיְדִים שֶׁל עֵינֵי
 אִם סְכִינִים הֵם מָה שֶׁהַעוֹלָם, שֶׁאֲנִי נוֹגֵעַ בוֹ בְּמַבְטִי,
 נוֹגֵעַ בְּנוֹ חֲזָרָה. הִיָּה יֵיִן אַחֲרֵי הַפְּטָפוּט
 וְשֶׁפִּשׁוּף מְעַגְלֵי שֶׁל גּוֹפּוֹת בְּקֶהֶל
 כְּאֵלּוֹ הֵינּוּ מְכוֹנֵת כְּבִיסָה גְדוּלָה אַחַת מְדַבְּרַת עַל שִׁירָה,

על דיקטטורים ועל זכיות אדם והזן
 הזעיר והנכחד של פחזניות-סרטן נעלם מהר
 וטעים כל כך, הם נעלמו ואנחנו נעלמנו והלכתי
 אל המכונית עם איש וכוכבים והרגשת השרדונה
 הצרפתי בדמי, כשהאיש אמר שלשונו
 ידעה את שד האשה הימני ולשם היא שיכת.
 הוא הציע את האינטימיות הזאת כבדרך אגב, פתח את דלת מכוניתו,
 עליה נשען כשהוא נכנס לפרטי הרומן שלהם,
 ואז נסע ואני נשארת עם צרצרים
 אומרים "בטח בטח" בפעימת-דבורים
 שלא עזרה בפתיחת טענות השד השונות,
 האחת של כריתה השניה של מגע. התישבותי על מכסה המנוע,
 אותו מושב גדול ונע, והסתכלתי למעלה,
 שזה הכוון ששאלותינו מעדיפות,
 כמה פעמים כבר אתה מסתכל הצדה ושואל, מה פרוש כל זה,
 זו בטח שאלת העל. כמה מהאנשים
 האחרים שעזבו נגשו וחשבו בטח שאני עדין משפע
 מהשיר, אחת מהם הצטרפה אלי על מושב המכונית,
 היא לקחה שאיפה והעברנו חתיכה של נורת' קרולינה
 בינינו, חתיכה של שדות זוהרים, וחשבותי
 על איך אש זו היתה פעם השמש שהוצאה לחפשי, שמש
 שנגעה בטבק וגרמה לו לגדל, שמש
 שהיתה נותנת לנו טעם וסרטן מבלי שנהיה מודעים,
 והיא המשיכה עוד ועוד ואני המשכתי עוד ועוד
 בדרך הדוהרת של סוגינו. ואז המארח והמשוררת
 יצאו, כשאמרתי "קריאה נהדרת" והאשה לצדי
 אמרה "קריאה נהדרת" והמשוררת הורידה את הראש
 והרימה אותו מחדש, קדה צנועה. אף פעם לא נעצתי מבט

מִהֲגֹן כָּל כֶּךָ בַּחֲזוֹה שֶׁל אִשָּׁה, עִם כּוֹז זִקְפָּה,
 הָאֵמֶת, אֲבָל לֹא יִכְלֹתִי לֹמֵר וְהִיא עֲזוּבָה,
 הָאִשָּׁה לְצַדִּי עֲזוּבָה, כָּל כֶּךָ הִרְבֵּה
 מִתְרַחֵשׁ מִסָּבִיב, הַפְּרָדָה. הֵייתִי לְבָר,
 שְׁזָה דְבַר יִהִיר לֹמֵר בְּהִתְחַשֵּׁב בְּעֵצִים, בְּעֵטְלִפִּים,
 וְחִשְׁבֹתִי, אִם לֹא הַשֵּׁד שָׁלָה אֶז שֶׁל מִיִּשְׁהִי אַחֲרָת,
 וְכִנְרָאָה לֹא שֶׁל אַחַת אֶלָּא שֶׁל רַבּוֹת, שְׂדוֹת מְלֵאִים
 שֶׁל שְׂדִים שֶׁנִּפְלוּ, חַיִּים שְׁלֵמִים שֶׁל נְשִׂיאת
 מֵה שְׁחָסֵר, וּלְפָחוֹת עֵכָשׁוּ, הַחֶסֶר הַזֶּה
 מְחַבֵּר לְמֵלִים, הַפְתִּילִים הַיְחִידִים שֶׁמְחַזְזִיקִים אוֹתֵנּוּ כְּאֵן.

השיר התפרסם בכתב-העת **The Missouri Review**, כתב-עת לשירה, פרוזה ומסות
 של אוניברסיטת מיסורי-קולומביה, כרך 29 מס' 4, 2006.

בוב היקוק ייעוד

האופֶצְיָה הָאֶהוּבָה עָלַי הִיא "REPEAT", אוֹתוֹ שִׁיר
 כָּל אַחַר הַצְהָרִים. אֲנִי לֹא יוֹדֵעַ לָמָּה מִיִּשְׁהוּ
 שִׁיּוֹדֵעַ לָנֶגֶן עַל פְּסִנְתֵּר יִרְצֶה אֵי פַעַם
 סָקֵס אוֹ לְהַכְנִס לְמִכּוֹנִית וְלַעֲמֹד
 בְּתוֹר לְחֻלְב. שְׂאֲחָרִים יִרְחֲצוּ כְּלִים,
 אֵלּוֹ שִׁיכּוֹלִים רַק לְזַמֵּם, אֵלּוֹ שִׁיּוֹדְעִים לְאָכַל בְּמִקְלוֹת אֲכִילָה,
 אֵלּוֹ שְׁפוֹרְטִים קֶצֶת מְסָבִיב לְדוֹ
 לְפָנַי שִׁיִּתְיָאֲשׁוּ וִיטַפְּסוּ פְּנִימָה
 וְיִלְקְקוּ אֶת הַמִּיתָרִים. אוֹתוֹ שִׁיר
 כָּל אַחַר הַצְהָרִים, עַד שְׂאֶפְלוֹ אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ
 עוֹלָה וְעוֹלָה לְבִסּוֹף, וְאֲנִי מְרַגֵּשׁ אֶת גּוֹפִי
 בְּתוֹךְ הַגּוֹף עוֹשֶׂה אֶת הַקּוֹלוֹת,
 וְטוֹעֵם מְדוּעַ כָּל כֶּךָ הַרְבֵּה מוֹסִיקָאִים מְסֻמָּמִים,
 וְלָמָּה אֲנִי לֹא, אֵלֵהִים, לָמָּה אֲנִי לֹא?

מאנגלית: דורית ויסמן

השיר התפרסם בכתב־העת The Missouri Review, כתב־עת לשירה, פרוזה ומסות של אוניברסיטת מיסורי-קולומביה, כרך 29 מס' 4, 2006.

פול דורקן

גביע העולם, 82

”כל עוד המלון לא יעלה באש...”

מלמלתי כששכבת מעלי

בחדר השנה בקומה השבע עשרה בסביליה:

5:30 - בקר חדש כבר מתחיל.

לעשות אהבה בלילה בסביליה זה כף

אבל להתעורר יחד בבקר כף יותר:

לעשות שנה אתך למשך שארית חיי,

זו מטרתי עכשו - זה הגביע, כל העולם בשבילי.

לעשות אהבה בשרירים רדומים

שלא השתמשנו בהם מאז ילדותנו;

בגב זרועותינו, בגב רגלינו;

את ברזיל שלי ואני רוצה שתנצחי.

את מרשה לי לנשק אותך תחת כל און

ובשפולי גבך ועל כל אחד מפרקי ידך;

ובשניך את מנשקת אותי על כל כתף

ומחניקה את פני בכרית,

שוב את משתרעת עלי בכזו מימנות רוחנית -

כמו נוצה על ארן חלון בסופה.

אני לוחש: ”במה ברזיל שונה מכל שאר הנבחרות?”

את לוחשת: ”אני מניחה שהם רגילים לחם.”

אני רוצה שתנצחי אותי 12:0;
אני רוצה שתחדירי את הכדור לרשת שלי;
אני רוצה שתסוככי מעלי, תרימי, תקפיצי אותי;
אני רוצה ללבש את חלצתך ושאת תלבשי את שלי.

לעשות אהבה בלילה בסביליה זה בייף
אבל להתעורר יחד בבקר בייף יותר:
לעשות שנה אתך למשך שארית חיי,
זו מטרתי עכשו - זה הגביע, כל העולם בשבילי.

מאנגלית: ליאור שטרנברג

טוביה ריבנר השלמות

אי אִפְשֵׁר עִם הַשְּׁלֵמוֹת הַזֹּאת.
 הַשְּׁלֵמוֹת מְשַׁלְּמֵת מְדִי.
 קִשָּׁה כְּמוֹת.
 מוֹנֵעַת מִמֶּךָ לְנֶשֶׁם.
 עוֹשֶׂה אוֹתָךְ מְגַחֵךְ בְּפֶה הַפְּעוֹר.
 אי אִפְשֵׁר לְאָכֵל בְּשֵׁלֵמוֹת
 לְשִׁתוֹת בְּשֵׁלֵמוֹת
 לְאֵהֵב אֶהְבֵּת מֵתֵם.
 מֵעוֹלָם לֹא כְּתִבֵּת דְּבַר מְשָׁלֵם.
 זֶה מִצִּיק? - רַק אִם הַשְּׁלֵמוֹת
 נוֹשֶׁפֶת בְּעֵרְף: הִיָּה כְּמֵלֶאכֶד!
 - מָה אֵת יוֹדַעַת עַל מְלֵאכִים
 יֵשׁ מְלֵאכִים חֲסֵרֵי כֹנֶךְ
 יֵשׁ מְלֵאכִים צְמֵאִים כְּצַפְרִים בְּיוֹם שָׁרֵב
 יֵשׁ מְלֵאכִים מְזִיעִים לְהַצִּילֵךְ וּבוֹכִים
 כְּשֵׁאִינָם מְצַלִּיחִים.
 מָה אֵת יוֹדַעַת, סְגוּרָה בְּעַצְמֶךָ
 אָנָּה, עֲזוּבִי, סְעִי לְסִין
 שָׁם תִּתְפָּאֲרִי בְּרִכְבוֹת זְקוּקִים
 בְּדַמוֹת שֵׁאִין בָּהּ פָּגָם.
 רְאִי כְּמָה יָפֵה הוֹנוֹס מִמִּילוֹ
 כְּשֵׁרוּחַ קָלָה מְלַטֶפֶת אֶת זְרוּעוֹתֶיהָ.

טוביה ריבנר אולימפיאדה

חיים או מות.
המנצח שורד.
המוכס נעלם.
שמו לא יזכר.
המנצח מלך
לשעה או לשנה
ואולי לנצח בדמות
גביע בארון זכוכית
לנכדים ולנינים להתפאר
אם יהיו נכדים ונינים שיתפארו.
אבל עכשו, ברגע הזה
הלב פועם כעדר סוסים שועט בערכה
במאית השננה הנה מהיר מריבו.
מחיאות כפים כערבול אלה תפים.
מאי?
הרי העולם ריק, ריק, המנצח -
אין בדרך ממנו - נצב ברומו
שאיןנו.

טוביה ריבנר כל הסבל הזה

כל הסבל הזה
 כל הצער
 כל הסבל והצער הזה
 לשוא
 כל האמהות
 מכונצות חשש
 העינים הסתורות
 כל הטרוף השפוי הזה
 לשוא לשוא
 האבות, כל האבות האלה
 מסתירי לבם
 מעמידי פנים
 לשוא
 כל הארץ הזאת
 משגעת דם
 לשוא, לשוא
 הפנים הצעירים אפרי עתון
 אוי פני הנערים הצבעוניים
 אוי על שצבעם דהה
 הצחוק המצלם, הנערות והנשים הצעירות
 החבוקים הנשיקות
 לשוא, לשוא
 דם שותה דם
 החיים הפורחים הכמושים האלה
 אוי הבשר הנשרף

לְשׁוֹא

כָּל הָאֲבֵדוֹן הַזֶּה

כָּל הָאֲבֵדוֹן הַעֲנֵר הַזֶּה

אוי, אוי

צ'רלס בוקובסקי 38,000 לְאָחַד

זֶה הָיָה בְּעֶרְבֵי קְרִיאָה בְּאוּניְבֶרְסִיטֵת יוּטָה.
 לְמְשׁוֹרְרִים נִגְמְרוּ הַמְשַׁקָּאוֹת
 וּבִזְמַן שֶׁאֶחָד קָרָא
 2 אוֹ 3 אַחֲרֵים
 נִכְנְסוּ לְמִכּוֹנֵיט
 וְנִסְעוּ לְחֲנוֹת מְשַׁקָּאוֹת
 אֲבָל הֵיינו חֲסוּמִים בְּכַבִּישׁ
 עַל יְדֵי מִכּוֹנֵיט שֶׁחִזְרוּ מֵאַצְטְדִיּוֹן הַפּוֹטְבּוֹל.
 הֵיינו הַמִּכּוֹנֵיט הִיחִידָה שֶׁרְצָתָה לְנִסֵּעַ בְּכוּוֹן הַשְּׁנִי,
 הֵיינו בְּיָדֵם: 38,000 עַל אֶחָד.
 יִשְׁכְּנוּ בְּנֵתִיב שְׁלָנוּ וְצִפְרָנוּ.
 400 מִכּוֹנֵיט צִפְרוּ חֲזָרָה.
 בָּא הַשּׁוּטֵר.
 "תְּרָאָה, מִפְקָד, " אָמַרְתִּי, "אֲנַחְנוּ מְשׁוֹרְרִים וְאֲנַחְנוּ חֵיבִים לְשִׁתּוֹת".
 "תִּסְתּוֹכְבוּ חֲזָרָה וְסָעוּ לְאַצְטְדִיּוֹן", אָמַר
 הַמִּפְקָד.
 "תְּרָאָה, אֲנַחְנוּ חֵיבִים לְשִׁתּוֹת. אֲנַחְנוּ לֹא רוֹצִים לְרְאוֹת אֶת
 מִשְׁחַק הַפּוֹטְבּוֹל. לֹא אֶכְפֵּת לָנוּ מִי מִנְצָח. אֲנַחְנוּ מְשׁוֹרְרִים, אֲנַחְנוּ
 קוֹרְאִים בְּפִסְטִיבֵל הַשִּׁירָה הַתֵּת-מִימִי
 בְּאוּניְבֶרְסִיטֵת יוּטָה!"
 "הַתְּנוּעָה יְכוּלָה לָנוּעַ רַק בְּכוּוֹן אֶחָד, " אָמַר הַשּׁוּטֵר,
 "תִּסְתּוֹכְבוּ אֶת הַמִּכּוֹנֵיט שְׁלָכֶם וְסָעוּ לְאַצְטְדִיּוֹן."
 "תְּרָאָה, אֲנִי קוֹרָא בְּעוֹד 15 דְּקוֹת. אֲנִי הִנְרִי צִינְסְקִי!
 שְׁמַעְתָּ עָלַי, לֹא?"
 "תִּסְתּוֹכְבוּ אֶת הַמִּכּוֹנֵיט שְׁלָדְךָ חֲזָרָה וְסָעוּ לְאַצְטְדִיּוֹן!", אָמַר הַשּׁוּטֵר.

"שיט", אמרה בטסי שהיתה זו שנהגה,
 והיא האיצה ועלתה עם המכונת על אבן השפה
 ונסענו על מדשאת הקמפוס
 משאירים סימני צמיגים בעמק של כמה סנטימטרים.
 הייתי קצת מבסס ואני לא יודע כמה זמן נסענו
 או איך הגענו לשם
 אבל פתאום היינו כלנו עומדים בחנות המשקאות
 וקנינו יין, וודקה, בירה, ויסקי, לקחנו הכל ויצאנו,
 נסענו חזרה,
 חזרנו לשם, קראנו להם את התחת,
 אספנו את הצ'קים שלנו ועזבנו לקול מחיאות הכפיים,
 UCLA נצחה במשחק
 כמה כמה.

מאנגלית: דורית ויסמן

1 יש דמיון בין גויאבה לבוקובסקי: או שאוהבים אותם או ששונאים אותם. אין כאן עניין של דרך-ביניים. בארצות הברית, בה חי 98% מחייו, היו לו אוהבים רבים, אך גם שונאים רבים. אפשר לראות זאת פיזית בשיטוט במנהטן: בחנויות ספרים מסוימות יש מדפים שלמים המיועדים לו בלבד, מלאים בספריו (בדרום העיר, למשל, ליד כיכר וושינגטון), אך בצפון מנהטן יש חנויות שאין למצוא אפילו ספר אחד שלו. באירופה היתה לו הצלחה גדולה: בגרמניה נמכרו ב-1990 2,200,000 עותקים של ספריו. אני מאוד אוהבת גויאבה, וכמובן שגם את בוקובסקי.

2 פתיחה בוקובסקאית אופיינית: בעיטה בקוראים השמרנים. חושף את הבטן הלבנה שלו בפתיחה, כאומר: אם אתם רוצים שיר עם דימויים, מטאפורות, וחרוזים - לכו מכאן, לא זה מקומכם. כאן תחוו דיבור ישיר על חלקי גוף, שלדים, הפרשות גוף וכדומה.

3 "האשה שלי בעבודה" - איזה כיף. זו דרך העולם, לא? הגבר מתבטל והאשה בעבודה. עוד דלק לרבים שמקטלגים את בוקובסקי כשוכיניסט גברי, שהאשה היא עבורו אובייקט (מיני, כן, כמובן) בלבד. "בוקובסקי שונא נשים, לא?" אמר לי ירד, "למה לא תכתבי מדוע את, כאשה פמיניסטית, מתרגמת אותו?" אז לא, הפעם לא אכתוב על זאת, הפעם אני רוצה להראות פן רחב יותר של בוקובסקי: לוחם חברתי.

4 אז הנה, התחלנו. בוקובסקי יוצא כנגד "החלום האמריקאי", הלוא הוא האמונה שהכול בידי האינדיבידואל, והיה ויש לו רצון ונחישות. לא, אומר בוקובסקי, אתה תעבוד מבוקר עד ערב ולא יהיה לך כלום. כל מה שאתה עושה תיתן למישהו אחר, ובקושי יהיה לך כסף לשרוד.

5 "מישהו אחר עושה את כל הכסף", לא משאיר כלום לעובדים. אין כאן בונוסים, משכורת 13, דיבידנדים, עובדים מצטיינים. אנו במעמד הפועלים הנמוך ביותר, שקיים, כמובן, גם בארצות הברית ואנחנו כמעט לא שומעים עליו. אבל בוקובסקי לא שותק: הרבה משיריו עוסקים בכך. הביקורת הכללית של בוקובסקי על המעמדות באמריקה הפכה אותו לפופולרי באירופה, בעיקר בגרמניה, שם הודהו עמו השמאל ואלטרנטיבות סוציאליות. בוקובסקי סירב לעבוד למען

צ'רלס בוקובסקי עץ גויאבה¹

אני שוכב כְּשֶׁהִבְטֵן הַלְבְּנָה² שְׁלִי לְמַעַלָּה אֶל הַשָּׁמַשׁ מִתַּחַת לְעֵץ
הַגּוּיָבָה כְּשֶׁלִּדְרִים שֶׁל אֲנָשִׁים אַחֲרִים בְּבֵית סֵפֶר
הָאִשָּׁה שְׁלִי בְּעִבּוּדָה³ וְשָׁקֵט וְאֲנִי לְבָד עִם
הַצִּפְרִים וְאֲנִי סוֹפֵר אַחַת עֶשְׂרֵה מֶהֶן עַל חוּט הַחֲשָׁמַל מֵעַל לְרֵאשִׁי
וְאִין שׁוֹם דְּבָר לְעִשׂוֹת.

פַּעַם הָיָה לִי הֶרְבֵּה מְאֹד לְעִשׂוֹת
אֲבָל תָּמִיד זֶה הָיָה בְּשִׁבְלִי רַעִיּוֹן שֶׁל מִיִּשְׁהוּ אַחֲרֵי⁴
מִיִּשְׁהוּ אַחֲרֵי שֶׁעָשָׂה אֶת כָּל הַכֶּסֶף וְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּי⁵
וְגַם מְנַהֵל הָעִבּוּדָה שֶׁהוּא שׂוֹכֵר כְּדֵי לְגַרֵם לִי צָרוֹת
נִצְבָּנוּ תָּמִיד⁶ זֶה לְעֵמַת זֶה וְזֶה לֹא הָיָה
חֶכֶם כִּי הוּא הָיָה עָנִי כְּמַעַט כְּמוֹנִי⁷, זֶה הָיָה
מְעִיף וּמְמִית כְּמוֹ מִשְׁהוּ שְׁמוֹצֵץ לְךָ
אֶת הַדָּם⁸.

טוֹב, לֹא הָיִיתִי מֵהַפְּכוֹן⁹, רַק רְצִיתִי לְהִצִּיל
אֶת הַתַּחַת, חֲשַׁבְתִּי שְׁזֶה יְהִיָּה קַל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר לְהִצִּיל
אֶת הַתַּחַת שֶׁל הָאֲנוּשׁוֹת...

עֲכָשׁוּ מִתַּחַת לְעֵץ הַגּוּיָבָה אֲנִי עֲדִין מוֹצֵץ אֶת
הַשְּׁעוֹת הַחֲפָשִׁיּוֹת

6 "התפתחות", "קריירה" או "קידום", הוא עבד את המינימום הנדרש לו, ממש למען הישרדות מינימלית. רוב חייו עבד בוקובסקי בעבודות מזדמנות. הוא גר בחדרים זולים עם שירותים משותפים, חי על בירה, אלכוהול וסיגריות. בגיל די מבוגר, בתחילת שנות השבעים, בא המו"ל ג'ון מרטינ, ייסד הוצאת ספרים במיוחד עבור בוקובסקי, Black Sparrow Press, והבטיח לו קצבה חודשית, שאפשרה לו להפסיק את עבודתו בדואר האמריקאי ולהקדיש עצמו לכתיבה.

7 אין לזלזל בגישה החומלת של בוקובסקי כלפי מנהל העבודה שלו. אולי זה בגלל הגיל: השיר הזה נכתב כשבוקובסקי התקרב לשנתו ה-60. בשיריו המוקדמים הוא לא ראה את האנושי שבמנהלי העבודה, בעיניו כולם היו שטוחים ורעים, ורק רצו לרדת לחייו. כאן, באופן נדיר, גם מנהל העבודה הוא בן אדם.

8 העבודה, הג'וב, אחד מהערכים האמריקאיים המרכזיים, הנותנים סיפוק ומיצוי אישי, מוצג כאן כפעילות משעממת ורוטינית, בנלית, טריוויאלית, מעשה ללא מטרה, ממית.

9 אכן כן, בוקובסקי מעולם לא היה מהפכן, לא הטיף למאומה. תמיד היה מתבדל. אולי זו עוד סיבה לפופולריות הנמוכה שלו בארה"ב רוב שנותיו ככותב. דרכו להילחם במוסכמות שלא נראו לו היתה דרך של לוחם-בודד, של מתבדל ואדיש.

10 זו התפתחות לעומת הביקורת המוקדמת של בוקובסקי על מעמד הפועלים: בניגוד לשירים מוקדמים שלו, בהם הוא נבדל ושונה - לא רק ממנהלי העבודה, אלא גם מחבריו הפועלים, שמעולם לא ראה אותם "חברים" - הנה כאן הוא מזדהה עם הבחורים, בנימה מאוד חברית.

11 טוב, צריך לדמיין בוקובסקי שרירי בטי-שירט, אבל זה קשה: ברוב תמונותיו יש לו כרס בולטת, מהשתייה הרבה, ושרירים רפויים.

והערה אחרונה:

מפליא וחריג: שיר נטול אלכוהול. ממש פלא. שוכב תחת עץ הגויאבה ללא ויסקי, יין, או לפחות שישיית-בירות? הייתכן?

תרגמה והאירה: דורית ויסמן

השיר מתוך הספר **Dangling in the Tournefortia**, 1981.

אף פעם לא יכול למצץ מספיק שעות חפשיות, ממצמץ
בשמש, מגרד את האף, אין שום מקום מהלל ללכת אליו
או משהו נפלא לעשות
הבחורים אף פעם לא ינחשו איך עשיתי את זה ואפלו אני בקשי
יודע¹⁰

אבל ידעתי בבתי חרשת, ידעתי באותם מקומות
שרציתי לצאת, העין שלי תמיד בחלון, בפתח הדלת,
והפועלים אהבו אותי כי הם חשבו שאני משגע
ומנהלי העבודה היו מבלבלים כי עבדתי קשה
אבל בבזו.¹¹

עכשו מתחת לעץ הגויבה, השמש חודרת מבעד
לענפים, עדין יש לי גוף של נער צעיר
אבל הפנים זקנות
ואני נזכר בשעות ובמקומות ובמה שהפך
לזימים ולשכונות ולשנים.

אני מתהפך על הבטן, פושט לצדדים את שתי הזרועות ומרגיש כמו
הזאב שהשתחרר מהמלכדת, אך מבלי לכרסם איזו
רגל.

יש להם משהו ביד, בטוח, זו הסבה שאני עדין
נח, אבל את החלקים שנשארו אני
חוגג מתחת לעץ הגויבה הנה קצת
לפני הצהרים.

בני שבילי

*

קול התור נשמע בעירנו טרק דחפורים אכן מאסו הזונים / היינו לזנב תל אביב יש רקבת
בעירנו קברנים / ממחי עפר זוללי כבישים דרך ארץ קדמה לעיר עד / שצנח לו זלי ונפל
לתל אביב

אל תגידי נ כמו פרוחה שגדלה בקטמון / הגידי נח אולי כן תהי לי נחמ עם חסידיו של
נחמן מאומן / במאה שערים נ אל תגידי נח נחמי אותי אם לא אברח לנחמן מאומן / נ נח
אני נחמו עמי את נחמן מאומן ורקדו בתל אביב

וחיב שיר עברי למרר בככי כמו זונה שנאכל חנה / לקונן על עיר ומפליצת בלבה /
קינג קונג של אכן עומד על פסגת הולי לנד מול קניון אצטדיון / וגן החיות בו פעם
התהלך התן אחי / חיב שיר לנער עפר עיר ולנהג בה כבוד / ללבש בגדי נביא כי איזה
הוא שיר / המרבה כבוד עיר / דין שיר ששמש עיר כשיר

בדרך לציון / אז מה את אומרת ללכת למוריה / לתחנה המרכזית / לאן ללכת כשיורדים /
אחרי שעולים / חיל שאל והטעין את המחשב / שבפלפון / עולים למבשרת / נדלק אור
אדם / עצר / בעזרת השם עומדות יהיו רגלינו שמאלה אל הר הצופים / פסגת זאב ונוה
י יע יעק יעקב

על תרומת איברים ממחשב למחשב הלכתי לבית מחדש
מחשבים וחשבתי בלבי על תרומת איברים לה זקוקה ירושלים
מהעיר תל אביב

ציון הלוי

תשאלי

מה עשיתם

לי

לְכַלּוּכִית הַיָּא
יְרוּשָׁלַיִם
סִנְדָּלוֹ אוֹתָהּ

דוֹלָר אֵירוֹ שְׁקֶל
עַל מַגֵּשׁ הַכֶּסֶף
נִמְכָּרָה עֵיר שָׁל
זָהָב

נֵד לָן
נֵד לָן
קָנָה וּמָכַר
מָכַר וּקָנָה
נֵד לָן
נֵד לָן
קָנָה וְגוֹר
בְּמָקוֹם אַחֵר
מִלְמַעְלָה
עַד לְמַטָּה
רַק עָנִי
עָנִי וְאַתָּה
נֵד לָן
נֵד לָן
לְאֵן אֵלֶּה
אַחֵי לְאֵן

הַגְעִילוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם

גִּילוּ בָּהּ

הַגְעִילוּ בָּהּ

כָּל אוֹהֲבֶיהָ

כָּל אוֹהֲבֶיהָ

מַעֲשֵׂה בְּזָבוּב וְעַכְבִּישׁ שְׁטִילוּ בְּעִיר דָּוִד שֶׁחַ הַזָּבוּב
לְעַכְבִּישׁ אֵין טָבוֹר לְעִיר הַזֹּאת טָרַף אוֹתִי בְּעִיר אַחֲרֵת
עַל חוֹפֵה שֶׁל תֵּל אָבִיב

בת-שבע דורי-קרלייה על מקרר אמקור

אני יושבת על מקרר "אמקור"
בשמלה אדמה,
מקלפת עטיפת מסטיק
עם מדבקה צבעונית בפנים.
בגרביון צמר לבן
רגלי מתנדנדות באויר בקצב מנוע המקרר
המתנשם כמו כלב.

אמי מקריאה לי
את "נוריקו־סאן, הילדה מיפן".
התמונות בשחר-לבן
משיטות מחוץ לדפים
והשמש מתפזרת על הרצפה
כמו צהב של ביצה,
אוספת עצמה חזרה
בלי להשאיר כתמים.

בת-שבע דורי-קרלייה

מבוא

בשעורי המבוא לפילוסופיה יוגית
הפכתי במלים קדמוניות מבלי להבין.
בת תשע-עשרה, קפוצה בשורה הראשונה.
אף פעם לא הסתובבתי לאחור לראות איך
המבטים שלך לעברי צולחים את האולם.

אינני זוכרת את הירק המדיק
של עיניך במשקפים העגלים.
חוס-זהב היה נצת בקרקעיתן כשחזקת
או דברת על רמבו.

הדבקת לי שיר שלו בכתב ידך
על קיר זכוכית בכניסה למדעי-הרוח:
"אהובתי בשלה לי מרק עגלים".
חשבת, שכלם יכולים לקרא אותנו מתאהבים.

היינו מבישים ומסמיקים גם בחוף.
מזרון יחיד אפר היה מנח על הרצפה הקרה של ירושלים
באותו הלילה בפברואר
והמשקפים העגלים חכו בסבלנות
בשעה שלמדנו לראות בחשך.

אריאל זינדר שיר נזיר

בְּצַהֲרֵי הַיּוֹם יָבוֹא לְהַתְעַשֵּׁשׁ בְּאַכְסְדְּרָה.
בְּשֵׁרוֹ יִתְחַדֵּד לְכַמָּה רְגָעִים,
הֵד יִחְזֹר מְלוּחָוֹת הָעֵץ
וְעֵינָיו הָאֶפְלוּלִית תִּפְקַח כְּבָרְק.

בְּצַהֲרֵי הַיּוֹם יָבוֹא. כִּךְ הֶחְלִיט עִם שַׁחַר
כְּשֵׁיִשֵׁב עַל סִפְסָל בְּגִנַּת הַיֶּרֶק
וְהַעֲבִיר מְחֻשְׁבוֹת, עֲדָרִים עֲדָרִים,
מִשְׁדָּה לְשִׁדָּה בְּנִפְשׁוֹ.

תִּכְנֵן פְּרִטֵי פְּרִטִים:
כִּי־צַד תְּבוֹא בּוֹ מְבוֹכָה,
תְּבוֹא חֲכָמָה וְגַם טְפֹשׁוֹת גְּדוּלָּה
אֶךְ לֹא תְבוֹא גִסּוֹת;

תְּבוֹא כְּרִיעָה וְאִז תִּפְלָה וּבֵין גֵּרוֹת כְּבוּיִים
יָשׁוּב לְמִטָּתוֹ כְּמוֹ תַּנּוּפָה לְנִדְנָה,
אוּלַי בְּלִילָה שׁוֹב יִרְקִיעַ לְשַׁחֲק־אִימָתִי.

בֵּינָתִים יִחַכֶּה לְצַהֲרֵי הַיּוֹם.

אריאל זינדר דרך גבר

עברני. משהו עברני. כהה וערפלי.
מי מצולות אפפוני שדים. יכלתי לדבר
ולא היה טעם. שמחתי כשישנתי בין המלת חלומות.

חזרתי לחלם. רדפתי ונרדפתי בין מסדרי אימה.
בזתי למישהו. בבואות הקשו מבט.
נפלתי לרגליך כשהיית שם. אם היית שם

חשפתי זרוע, אבל לא הייתה חותמת.
לביתי את האש, אבל לבי נעטף.
לא ידעתי אם נותר בי כשרון לברית אמת.

וכעת כבר צהרים. היום דובר שפה פשוטה:
את עשויה לשוב אלי, או להסתלק מחיי.
משהו עברני, כהה וערפילי. הנה אני יוצא לבקשך

אריאל זינדר

בתשובה לשאלה "למה אתה אוהב אותה"

זה עמק במעלה או במורד הנפש או
בפיר משם פנימה, אתה מבין, זורקים מטבע לתוכו
ואז יש להמתין עמק

חכה רגע אחר.

עולה שם קול, וקול מפר. דמעות-מזמור
או ילד קטן על קיר גדול, אוהז שעצמו
לא ישמט מגופו. כן, משהו כזה

אבל אחר. היא שלמה בשבילי,
אני נוגע בה היטב גם כשהיא רחוקה.
אני גבעול שממנה, פקעת בשבילה.

כל כך עמק, ברוח סתר. אתה מבין
מה אתה שואל? חשבתי שאני עונה אבל
ההוא נופל עדין, עמק לתוך הפיר.

שניה אחת.

כי מישהו לטף את שנינו באותה צורה,
הרפין אותנו, ראש אל ראש, לתוך הגאולה.
כי טרם מצאתי מלה עבור האש שלה,

כי היא שְׁבוּרָה אֵלַי וְרַק אֵלַי כָּךְ שְׂרוּאִים בָּהּ אֶת הָאֵשׁ שְׁלָה,
רוֹאִים שְׂאִין מְלָה לְזֶה, כְּמַעַט יֵשׁ טַעַם לְלִהְבוֹת.
זֶה מְשֻׁהוּ כְּזֶה, חֲכִיחֵה, עוֹד רָגַע זֶה יָבוֹא

מרב פיטון

ערב

מדירתנו החדשה אין רואים את זריחתו של הירח.
 מדי ערב ממסגרים החלונות
 צמרות כהות ללא תו ומתאר.
 אך שיח היסמין עולה
 ופרחיו פוככים בהירים, נוסקים
 ממקום שרשיו ועד לחדר השנה.
 צעיפי ריח שקופים,
 רעלות נערה שענייה זורחות
 ומתיקותה פושטת בחדרי ההרמון.
 יסמין.
 שביטים רב־פעמיים
 פורשים למעננו מחדש
 את כנפיהם הלבנות שנשמטו בחם השמש.
 בשעות כאלו משתנה כלכלת העולם:
 הון ששלמנו בעד הקירות האלה
 הופך אותנו עשירים.

מרב פיטון

תקופה ראשונה

"את מפריעה לי לכתוב את השיר עלייך."
טל ניצן

.1

הַעֲרַב הַשְּׁלִישִׁי לְחַיִּיךָ וְאֶת אֵינְךָ רוֹצֵה לְהִיּוֹת בְּבֵית.
הַדּ הַפְּלוֹרֶסְצֵנֵט שֶׁל בֵּית־הַחֹלִים אֵינְנו,
גַּם לֹא לוֹוֵי בְּכֵים שֶׁל תִּינוּקוֹת אַחֲרֵים, דּוּמִים וּסְמוּכִים לְעֲרִיסַתְךָ הַשְּׁקוּפָה.
נֹרָה רְכָה מְאִירָה אֶת חֲדָרֵינוּ, עֲרֶשֶׁךָ כְּלוֹ שְׂמִיכָה וּמָגֵן,
וְאֶת בּוֹכָה.

אִמְךָ בּוֹכָה.

לְמֵרוֹת הַרְחָצָה הַבֵּיתִית, הָעוֹגוֹת, הַבְּרָכוֹת,
לְמֵרוֹת אָבִיךָ שֶׁנִּפְשׁוּ יוֹצֵאת אֵלֵינוּ מֵרַב אֲשֶׁר.
אֲנִי אוֹטְמַת אֶת אֲזֵנִי.

אֶת אֶת בְּכֵי גּוֹמְעַת מְהֵרָה, מְאוֹתָתֶת כִּי אֵינְךָ
אֶלָּא פְּעִיָה, גּוֹף קָטָן, פְּתִי לְהוֹט אַחַר כָּל שְׁנֵתָן לוֹ -
גַּם אִם הֶחָצֵעַ אֵינְנו אֶלָּא גּוֹף אַחַר, חָבוּל וּמְתַגַּוֵּן
וְרוּחַ מְסַחֲרֶרֶת, שְׂכָלֵל אֵינָה דּוּמָה לְצִלִּיל שְׂמָה הַחֲדָשׁ

"אִמָּא".

.2

פחד מבטל את כל הגנונים:
לא אכפת הטְרַנִּינג הבלוי, לא אכפת הככי הנורא
לְעִינֵי סְבִיב.

נְדַהֶמֶת אֲנִי מְבִינָה כִּי גַם כְּעֵסִי
אֵינֹו מְרָשִׁים אוֹתָךְ וְאֶת תְּמַשִּׁיכִי בְשֶׁלֶךְ,
תִּקְחִי אֶת שְׁנָתִי, אֶת עֲרוּתִי, אֶת חֲלָבִי.
רַעְבָה אֲשָׂאֵר בְּעוֹד אֶת תְּבַקְשִׁי
חַיֹּוכִים מִבְּחָרִים שְׂאֲחַרְזוּ עִבוּרָךְ.

.3

גְּדָם טְבוּרָךְ נָשֵׁר בְּאֲחוּר, מוֹתִיר
שְׂאֲרִית מְמַרְכָּזֶךְ הַשְּׁקֵט הַקּוֹדֵם.
צָבֵר דָּם עֲקָשׁוֹ, נִתְלַשׁ לְבִסוּף בְּאַחַת, כְּמוֹ כְּשׁוּף -
הַעֲדָרוֹ מוֹסִיף לִיפְנֵיךְ גְּמָה שְׁבִלּוּלִית וְצִלּוּלָה לְהַפְתִּיעַ.

מֵתוֹכָה תִּצְמַחְנָה רִגְלֵיךְ, מַעְלִיָּה יַפְעֵם לְכַבֵּד הַמְרִיעַ,
בְּתוֹכָה יָקוּוּ מִי הָאֲמֻבְטָיָה.

הָאֵם עֲכָשׁוּ, כְּשֶׁגַּם נִקְזוּ הַחֲבָל הַזֶּה
נִעְלָם, כְּשֶׁבִטְנָךְ לְבָנָה מְכַל פָּצַע,
כָּבֵר אוֹכֵל לְהַפִּיר בְּחִנְךְ?

.4

אֲחֵרֵי שְׁחִסְנָתָּ בְטַפַּת הַחֶלֶב לֹא יִכְלָתָּ
 לִישׁוֹן בְּלִעְדֵי, לְשַׁחֵק כְּשֵׁאִינִי בְּסִבִּיבָה,
 לְשִׁהוּת בִּידֵיהֶם שֶׁל זָרִים, אוֹ קְרוֹבִים, אוֹ אֲבִיךָ.

כָּשֶׁם שֶׁעָלִי לְבַדֵּק אֶת חֲמֶךָ, אֶת שְׁנֵתְךָ,
 לְבַדֵּק שׁוֹב אִם לֹא קָר לְךָ אוֹ חֵם,
 אִם שְׁבַעְתָּ, אִם בָּכִיתָ, אִם קָרָאת -

.5

כַּעַת אֵינְךָ בּוֹכָה.

בְּטַחוּנְךָ מִתְמַלֵּא עִם יְרִכֶיךָ, נִפְשֶׁךָ שׁוֹלַחַת יְרֵימָה
 לְאַחֵז בְּבִבְהָ, לְקַשְׁקֵשׁ בְּרַעְשׁוֹ, לְתַפֵּס
 אֶת הָרוּחַ הָעוֹבֶרֶת בְּעִצֵּי הַמְּרַפֵּסֶת.
 בְּזִמְזוֹן הֶרְחָצָה, אֲצַבְעוֹתֶיךָ מִתְמַלְאוֹת
 פְּלִיאָה לְנִכְח גּוֹפֵם שֶׁל הַמַּיִם.

פִּיךָ הַחֲנִיכִי שֶׁיָּךְ לְךָ בְּמִלּוֹאוֹ
 וּמִפְּרִיחַ תִּשְׁבָּחוֹת לְקוֹי הַשָּׁמַשׁ עַל גּוֹפְךָ.
 בְּשִׁפְהָ שְׁאֵינְנָה שְׁלִי וּבְכָל זֹאת הִיא מוֹבְנָת
 אֶת מְסַפְּרַת לִי כְּמָה
 הַבִּקְרָה נִפְלְאָה.

ורדה בן-חור קול של ילד

קול של ילד

בוכה

בוקע מצנור הביוב

שלי.

הי ילד

מי אתה?

למה פה?

ממתי?

איפה אמא שלך?

אתה שומע אותי ילד?

אולי אני שכחתי ילד

איפה שהוא,

אולי שכחתי להאכיל ילד?

מה עשיתי?

שכחתי

ילד בוכה בצנור ביוב?

אני סוגרת את הכרוז.

קול של ילד

בוכה

בוקע מחוץ לחלון ביתי.

ורדה בן־חור שיר חסידי

ברוך אתה אֲדֹנָי
שֶׁתַּתֵּן לִי אֶהְבֵּה.
נִטַּע יוֹשֶׁבֶת כְּבֹר שְׁעָה בְּשָׂרוֹתַיִם,
וּמְתַפְּלָת.

שי דותן

כדור אדום ומשתוקק

יורם ניסינוביץ'

השלחן הנמוך של הישועה, אבן חושן 2008

עורך: דוד וינפלד

השם

איך אני יכול להתחיל
עוד פעם להתחיל לחיות
מה שלומך?

כך נפתח השיר "דבור קטן" (40) של המשורר יורם ניסינוביץ'. הבית הזה, הראשון בשיר, מייצג במידה מסוימת את שירתו כולה. הפניה האינטימית והנואשת, בין אם זו פנייה אל האל, כמו בשיר הזה, או פנייה אל אהובה, או בין אם תיאור זיכרונות ילדות, חוזרת כעמדה מרכזית בספר זה. מאפייניה הם אינטימיות גדולה, בלבול (כאן, בעצם החזרה על המילה "להתחיל"), גלישה אל המופשט ("להתחיל לחיות") ואל החידתיות, ובאופן השירי המובהק - שימוש במשלבים שונים של השפה.

אני רוצה שתסדר

אני רוצה שתתגעגע

ששחר אחת תבוא כמו

אילת

הבית השני מתאר את מאוויי המשורר. הדרישה מן האל היא אקטיבית. הנימה האישית מבטלת לכאורה את הפן הכללי לאקטיביזם לאומי, והקורא מאמין שתכלית השיר היא בקשה לגאולה פרטית.

חברייך

נוטפים שכר

ויין מתגולגלים אל

מדותיך

(באוטובוס העולה אל

גילה מקדם)

הבית האחרון מהווה הפתעה מסוימת, שכן כאן מופיע המימד הלאומי ציבורי. ההשתוקקות לסדר בעולם, לגעגוע מצד האל אל מאמיניו, קרי לגאולה, מתגלה כאישית רק במידה מסוימת, שכן סיבתו של השיר היא אותם "חברים" של האל, המחפשים אחריו נוטפי השיכר.

הכמיהה לחמלה ולרוך, והתשוקה לאהבה ולהבנה, חוזרות בספר במרבית הנושאים עליהם כותב המשורר. בשיר לעיל המשורר מגדיל לעשות ורותם אותה תשוקה לכלל "חבריו של האל" (לכל הפחות לאלו העולים לגילה מקדם, כלומר ממזרח). אותה עמדה של חולשה ורגישות, הבאות לידי ביטוי בחוסר יכולתו של המשורר לומר את הדברים באופן ישיר אלא בין השורות, באה לידי ביטוי גם בשירי האהבה. הנה, למשל, בשיר הבא (ללא כותרת; 7):

תַּאֲנִים סְעוֹרוֹת שְׂאֲנִי
טוֹעִים חֲבוּשִׁים מֵעֻקֹּל הָעֶנֶף
חֶסֶרְתִּי לִי
לְהִיטוֹת לְדָבָר עֲנָבִים פְּזוֹרוֹת
הַמִּגַּע הַשְּׁזִיפִי הָרֵאשׁוֹן
עַל יַרֵךְ הָהָר
מִטָּע נִסְתָּר.

נוף הארץ אינו אלא אמצעי לביטוי השתוקקות לאישה. סער התשוקה, בחסרונו של מושא האהבה, עובר דרך תאנים וחבושים (מעיקול ענף, שאולי הינו זרוע מחבקת), ואף בכמיהה למראה פריחת השזיף במטע נסתר על ירך ההר (כמה עדינות ארוטית, כמה כמיהה והשתוקקות, אוצרות השורות הספורות של השיר לעיל). ובשיר אחר המתחיל כך (ללא כותרת; 16):

יִרְכִּיךָ הַיְפּוֹת
שֶׁל עֵץ שְׂקָד בְּרוּחַ

הכמיהה למגע אהבה, אותה השתוקקות, כאמור, אף פעם אינה ישירה. אותה חולשה או רגישות של המשורר, בין אם פסיכולוגית ובין אחרת, מונעות ממנו את האמירה הישירה והוא נאלץ לברוח אל שדות אחרים. ובכך אין די. כלומר, גם אז החשש גדול מישירות הדימוי השירי. ירכי אהובתו היפות אינן רק כלובן עץ השקד, אלא בתנועת הרוח, שהיא

כוח חיצוני, ומרמזת על רוחה של האהובה, על זמניות האהבה המפחידה אותו, כפי שכותב המשורר בהמשך השיר ("זְמַנִּי עֵץ זֶה/עַל הָרוּחַ") (הסוגריים במקור).
 אותה כמיהה באה לידי ביטוי גם בשירים המספרים על ילדותו הכאובה של המשורר.
 בשיר "מְלֻטָּפוֹת" (23) הוא כותב:

אֲנִי צָרִיךְ אֲמָהוֹת
 מְלֻטָּפוֹת אוֹתִי
 כָּל אֲמָא נוֹגַעַת בְּחֻלְק
 יְתוֹם גּוֹף שְׁלִי
 בְּטֶן הִיתְמוֹת שְׁלִי
 מְלֻטָּפוֹת מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם...

כך גם כשמדובר בדיבור עם משוררים מתים כמו גבריאל פרייל ואבות ישורון. השירה מהווה אמצעי לאותה השתוקקות והמשורר המשתוקק, ששנתו נודדת, מנסה לחצות גשר זה אל מושא הכמיהה, אך יודע שאין בשירים עצמם לגשר על אותה כמיהה אלא אולי להקל עליה מעט, לתת פיתרון זמני לבלבול ולחולשה (ללא כותרת; 33):

תַּחַת קֶטֶלֶב אֲנִי
 וְגַבְרִיאֵל בּוֹכִים
 הָרוּחַ מְפִזֵּר אֶת הָאוֹתִיּוֹת
 עוֹד מְעֵט נ. תַּתְעוֹרֵר
 וְאֲנִי אֶכְתֵּב:
 דָּף הָעֵץ מִתְחַלֵּף עֲכָשׁוּ
 הַשָּׁפָה שְׁלִי
 עֲרֻמָּה בְּגֵן
 פְּקֻדוֹת הַשִּׁיר
 מוֹכְנוֹת

פקודות השיר שָׁצוּ לוֹ בשיריו של גבריאל פרייל, מהוות כיסוי לשפתו הערומה של המשורר. כלומר התשוקה, בלית ברירה, בהינתן שפה ערומה, עוברת דרך שיריו של משורר אחר.

לטעמי, שירים חלשים בודדים נמצאים בחטיבה העוסקת בשואה. לא ברור אם מישוהו במשפחתו של המשורר חווה את השואה או רגישותו הרבה למעשה השואה עוררה בו את

הרצון והצורך לכתוב שירים גם על נושא זה. מכל מקום, על אף כישרונו של המשורר ורגישותו, ישנם שירים שלא שכנעו אותי שהיה צורך ממשי בהם להטריח את השואה. כך למשל, בשיר "שואָלֶה" (54) הנפתח כך:

לְעֵתִים הִיְתָה שׁוֹאֵלֶה בּוֹרַחַת
וְצַעֲקוֹתֶיהָ שֶׁל אָמִי
"שׁוֹאֵלֶה! שׁוֹאֵלֶה!"
לְוֹ אֶת רִיצָתָהּ
אֶל הַכְּפָרִים, אוֹשׁוּיִינְצִים...

אותה פנייה חיבתית, כפנייה אל ילדה, הינה בגדר הבטחה שאינה מתגשמת, שכן השיר "לא הולך עד הסוף" ומסביר מדוע השואה זכתה לכינוי שכזה מצד האם, מדוע האם מחפשת/רודפת אותה בחיבה לכאורית כזו.

יתרה מכך, עמדת המשורר כאן משתנה. פתאום יש הרגשה שהמשורר מאלץ עצמו לכתוב את השיר. אם נקודת המוצא של המשורר עד כה, בנושאים השונים בהם עסק, הייתה חולשה מסוימת, בלבול, שהשירה פוטרת כעונה על צורך אמיתי, שאינו מוטל בספק, השיר הבא משנה את נקודת המבט ולא משכנע את הקורא בצורך שלו להתקיים אצל המשורר.

לעיתים קולו של המשורר אינו משתנה אך הדימוי הבעייתי בו הוא בוחר להשתמש מעיב על השיר. כך, למשל, דימויה של השבת לנערה יפה בשיר "שֶׁבֶת בְּרַחוּב אַגְרִיפֶס" (45) (דימוי החוזר גם בשיר "קִבְּלֵת שֶׁבֶת"; 46). אמנם עמדת המשורר נשארה אותה עמדה של חולשה וכמיהה אל האהבה, אל אהבת השבת כמובן הפיזי והאנושי ("שֶׁתִּי יִרְיֶה דְלוֹקוֹת עַל הַשְּׁלֶחֶן/לוֹגְמֵת מִן הַיַּיִן הַטּוֹב/וּבוֹצֵעַת חֵלֶה לְשָׁנַיִם"), אך גם בחידושים אלו אין כדי לגאול את השיר מאותו דימוי מוכר.

מסקנתי זו מתחזקת לאור בחירתו של המשורר להעמיד את השיר הנפלא "מְשֻׁבָּב לְדָךְ" (44) לפני השירים המוזכרים לעיל:

הַדְּלִקְתִּי הַנְּרוֹת
בְּקִבּוּק הַיַּיִן עַל הַשְּׁלֶחֶן מְנַח,
גַּם סֵלֶט הָאֶבּוֹקָדוֹ מִתְּבַל לִימוֹן.
אֲנִי הוֹלֵךְ אֶל הַתְּפִלָּה
נִגְוֵיָהּ וְקוֹלָהּ

גוזמים ורדים בשערי
משגב לדה.
אחר כך המלאכים, הזמירות שלי,
השלחן הנמוך
של הישועה

השבת היא כאן תפאורה למשורר לומר משהו גדול יותר. אותו מצב חולשה, השולחן הנמוך, הופך למקפצה בה הקפיצים הם מילות הווידוי. השיר אמנם מודע לפער בין הכמיהה למושאה, ועם זאת חייב לומר אותה, לבטא את התשוקה, ובכך לצמצם אותה עד המרחק הנסבל של הכמיהה.

ליאור שטרנברג גן ביאליק

מר מילוש, שוכן עפר זה ארבע שנים
בקרוב, מדבר אלינו מבעד למותו הבהיר, מעבר
לפולנית. סודות מבישים מנסחים בניב רהוט,
מדק כמו מים. המח הקלסי, המודד ביד שהשנים
לא הרעידו, מגלה אלינו שוב את חדותו של הטבע הכולל.
למרבח המזל, המאזנים הדקים האלה מוצאים אותנו
זכאים גם הפעם, ראויים ליפי המתוח
בין שמים ושרות לנגד עינינו.

באין מחברת אני כותב מהר על גבו
של עתק תאום מס נשכח מן השנה שעברה.
רחוב ביאליק, פנת המיסדים. הגן שנטע אי אז
משוררנו הלאמי מצל מחם הצהרים הגובר
אם כי גם הוא, אירוני בדרך השקטה, העצית -
האם מישוהו קורא את השלט הנאה המספר
על בית הקיץ שבקש המשורר להקים בדיוק כאן,
לפוש בצנת ירושלים מלהט תל אביב, ולא נסתייע,
ורק הגן, מעגל ארנים גבוהים, נותר להזכיר
לעוברים ושבים חסרי המשג, את תפארתה
של התרבות ההיא, המשוחחת בבתי קיץ,
בערבים קרירים של עיר הרים.

שְׁלוֹם לְכֶם מְשׁוֹרְרִים מֵתִים,
מִן הַמְּקוֹם שֶׁבּו שִׁירַת הַיּוֹם בּוֹקֶעַת מִבְּתִים וּמִדִּירוֹת שְׁכוּרוֹת,
מִמְּכוּנֵיֹת שִׁישׁ־בִּיָּהוֹן מִמְּהָרִים אֶל סְדוּרֵי שֵׁשִׁי בְּצִהָרִים.
כָּאֵן בַּהֶשְׁקֵט הַזֶּה, בְּעֶצֶר שְׁעַת הָאֲמִצֵּעַ, רֵאשִׁית שָׂרֵב,
רַק אִשָּׁה רוֹסִיָּה מִבְּגֵרַת עִם נִכְדָּתָה לִיד הַמַּגְלָשָׁה,
כַּמָּה דְרוֹרִים מְקַרִּיִם, פּוֹחֲזִים אֶל צֶל סִפְסָל וּבִתִּי
הַיִּשְׁנָה טוֹב כָּל כֹּךְ לִידֵי בְּעִגְלָתָה הָאֲדָמָה.

ליאור שטרנברג הברושים

מעלף מן היום בחמש אחר הצהריים
נפלתי אל תוך שנה כבדה כאלו הכה בי מישהו בפטיש,
מתעורר מערֵבב, בוהה בגזיר השמים שתוחם החלון המקרי
של חדר השנה, בחדי הברושים הנעים בתוכו
לְאָטֵם, בְּרוּחַ.
הם נראים מכאן כמו עשבי־ים, נוטים לפה ולשם, קלות,
בזרם הבלתי נראה, ראשם נשא אל פסגה זוהרת, חלקה, כחלה.
אני מתישב, עדיך סוכך את ראשי בפני המלת החוץ והפנים, ובחלון, הברושים
לובשים פתאום גוף – מוצקים, ארכי גו, שרשיהם תחובים עמק
אל תוך אדמת הגנה השכנה, ואני שומע אותם אומרים:
"הרי לכם תצפית חדשה על החיים.
בשנה הקרובה, כבית זה, תראו את בתכם לומדת לזחל,
ללכת, לדבר, היא תפשט את בגדי הקיץ
ותלבש בגדי חרף ושוב, לקראת הפסח, בגדי קיץ חדשים
במדה חדשה, ועדין תשלמו 4000 ₪ לחדש,
לא כולל ועד בית, מעלית, ארנונה וכו', ומרפסת הסלון
עוד תציג לפניכם את נוף העיר המערבבת,
אורות נאון ואפלה ערפלית של עמק, ברושים, צפצפות,
ילדים על אופניהם, חלונות מוארים, קרובים, צלליות גברים ונשים במרפסות,
ונגן הקרן העלום והמורה לפסנתר מן הדירה הסמוכה
עוד ינגנו למענכם, אם תקשיבו, פתיתי באך ומוצרט לקול נהמתם הלא פוסקת
של כלי הרכב בדרך איש-שלום, שורת בתים אחת מתחתיכם, הדומה
כמוכּוּן לקולו של הנָהָר: איתן, טרוד, מבשר."

ליאור שטרנברג פניין

פניין דולקות מאשר כשאת מביטה בשחר הקטנה
עושה שטיות. זה מצין. כמה קל לשכח כך
את נדידות הלילה מחדרנו לחדרה, את משמרות
ההרדמה, את השכבים הפוצעים
של קולותינו הערים בלילה, פנינו
הארכות העיפות. וגם אני
מתחמם באורן עכשו, כמו באותו הערב
בו הארת לי פנים בחצר תאטרון החאן:
ימי ראשית השנה, רוחות חגים, התפרעותה החיכנית
של הרפתקה ארבה.

יוחאי אופנהיימר

מן השמים

לנ.צ.

א

מֵאַחֲרֵי הַגּוֹף הַמְּלָכֶשׁ
 יִשְׁנוּ גוֹף מְפֹשֵׁט בְּגָדִים
 מֵאַחֲרֵי הַפֶּה הַדּוֹכֵר
 יִשְׁנָה לְשׁוֹן וְכַחֲכוּחַ.
 אֲנִי פּוֹגֵשׁ אוֹתְךָ בַּתְּחִנָּה
 אֶתָּה מוֹזִיעַ הַנְּשִׁימָה קִצְרָה
 בְּדַרְכְּךָ רַק עֲנִיָּים, הַצֵּבֵעַ הָאֶפֶר שְׁמֹנֶמֶר
 בְּקִצְתַּת חֵלְמוֹן זוֹרַח.
 אוֹיְבֶיךָ עָשׂוּ לָהֶם חֲגִיגָה
 אֶתָּה נִרְעֵשׂ הַדְּפֶק כֹּה מְהִיר
 הַכּוֹן לְקֶרֶן אור חֲדָה
 לְטָפוֹל בְּרַעְלִים
 שְׁלֹא יִשְׁאִירוּ פְּלִיט
 כְּאֹבֶיךָ יַעֲלְמוּ עִם עֲלוֹת הַשַּׁחַר
 וּבְחִילְתְּךָ תִּשְׁכַּח
 גַּם תַּחֲזוֹר הַנְּשִׁימָה הַרְגִילָה
 לְשׁוֹחַח בְּמִיקְרוֹפוֹן
 וּלְטִלְטֵל מְלִים כֹּה אֶטּוֹמוֹת:
 שְׁמִים
 אֲדָמָה

ב

בְּעֵינַי אֶחָד כָּבֵד הַתְּנִסִּית
 דְּבַרְתָּ עִם אֱלֹהִים
 בְּשִׂכְבְּךָ וּבְקוֹמְךָ
 לֹא בְּהִרְצָאָה מִתּוֹנָה אוֹ בְּהֶאֱזֹנָה
 לְאוֹשֶׁת שִׁיחִים,
 הִשְׁלַכְתָּ אֶת הַבְּרוֹתֶיךָ
 וְלֹא אָבַל לָךְ
 דְּמַעוֹת בָּכוּ פְּנִימָה עַד שְׁנַמְאָס
 אָבַל הֵלֵב מִמְּשִׁיךְ
 לְנוֹעַ סָבִיב לְרַחִים
 וְלֹא יוֹדַע הֵיכֵן לְמִדָּה הַמַּחֲלָה
 לְהִתְחַזוֹת לְחַיִּים עֲצָמָם
 הַמְּצִיפִים אֶת דְּמִיוֹנְךָ
 לְפַעֲמִים בְּזֶרֶם שְׂאִין לוֹ מְרַגּוֹעַ
 אֶלָּא לְשִׁקְעַ -

הַתְּנִסִּית
 אֵיךְ זֶה לְהִמְתִּין לְתֹאבּוֹן
 בְּעוֹדְךָ לֹעֵס וְלוֹגֵם
 אֵיךְ לְדַעַת מַהִי צָנָה
 כְּשִׂכְבְּךָ מְזוֹמְרִים בְּמִקְהֶלְתְּךָ
 עֲלֵה תַעֲלֵה,
 מִי יִשְׁמַע לָךְ?
 הַמְּלֹאכִים פּוֹסְחִים עַל בֵּיתְךָ
 וְחִבְרִיךָ בְּאֶרֶץ
 מִי יִשְׁמַר לְשׁוֹנוֹ
 מִדְּבַר מְרָמָה

כי לא בא הזמן
 ואל תקדים המעשים
 קום לטעם
 קוקטילים שעושים בחילה
 למד גופך משמעת של טירון
 בעת הזאת
 כי מה תועיל מרה שפוכה
 אותך היא לא תיניק בחזרה.

ג

עוד לא מתה ילדותך,
 בביתה הצפוף
 נותרו פניהם החמורות של הוריה
 מכסות עננת סכר.
 גם אם תצא להפליג על שבועה ימים
 דרש בשלומה;
 ילדותך יושבת תחת העץ
 ועורבים מנקרים
 עד שהפרי נופל,
 ראה איך היא נשמרת לא להרגיז
 מות מסביב היא נשמרת מאד,
 חייך שם האחרים אל תשכחם -
 תחוש כיצד ללא כל איברים
 זוקף אותך רצון חזק ולא עוזב,
 מראה לך את ילדותך
 מראש הרים
 ומברכה לבל תמער תחתיה,
 עוצם את עיניך הדואות
 מול אלמה של אור מפתיע.

אַתָּה רוֹאֵה סְרֻטוֹן לְפָנַי שְׁנָה
 הַפְּרָעוֹנִים - כִּיצַד הַנְּצִיחוֹ אֶת הַמּוֹת
 חָנְטוּ, מְלֹאוּ אֶת קַבְרֵיהֶם בְּמוֹתָרוֹת
 כְּאֵלוֹ חַיּוֹ בְּפָנִים קְפוּאוֹת
 הָיוּ דֵי נַחֲרָצִים בְּעֵינַי גִּלְגוּל הַנְּשֻׁמָּה
 בְּרוּר לָהֶם כִּי גוֹף הוּא רַק מְשׁוּט
 לְנַפְשׁ שְׂאוּחָזֶזֶת בּוֹ וְלֹא מְרַפָּה -
 אַתָּה שׂוֹאֵף אֶל הַרְאוֹת אֶת הַשְּׁלֵנָה הַזוֹ
 מִתּוֹךְ מָסַךְ אֲשֶׁר גִּרַשׁ מִקְצַת הַסִּיּוּטִים,
 הָאֵם זְמַנְךָ הוּא חוּט בְּתוֹךְ רִקְמָה?
 הַשְּׂאֵלָה נִנְעָצֶת בְּכַשְׂרְךָ
 יוֹתֵר מִכָּל הַמְּלַל הָאֲדִיב.
 עוֹד תִּמְתִּיךְ כְּמוֹ צְמֵא
 לְרוּחַ הַפְּרָצִים בְּחֻדְרְךָ
 זֶה שְׂצָף קֵר רְגָעִי אֲשֶׁר נִמְסַךְ כְּכֹר בְּוִרִידִים
 כִּי לֹא יִהְיֶה מִחֵר וְעוֹד מִחֵר לְהִתְלַבְּטוֹת וְשִׁקוּלִים
 וְאֵם תַּחַת הַיָּד
 מִפְּנֵי הַנְּעִימָה הַזוֹ
 לְשׂוֹא הִיָּה הַרְגַע הַמְקַדִּים
 לְשׂוֹא כְּרַעַה הַנְּפֵשׁ בְּרֵךְ
 בְּקִשָּׁה לְהַמְלִיט מִתּוֹךְ גּוֹפֶךָ
 שְׂיוֹם אֶחָד יִקְפֵּא
 לְתוֹךְ מְלִים וְאַנְחָה.

לְחַיֵּיךָ אוֹהֲבוֹת אֶת הָאֵוִיר
 אַךְ לֹא חֲשׂוֹת בְּרִתִּיעָה
 מִפְּנֵי הָאֵיזֶן הַגָּמוּר, אֲבוּד צוּרָה, כּוּוֹן.
 חֲלוּמוֹתֶיךָ כְּמוֹ סִפְיַת פֶּאֶר
 אֶתָּה עוֹלָה וּמִפְּחַד לְהִתְעוֹרֵר.
 הַיִּיתָ מוֹתֵר מְזֶמֶן, לֹא מְנוֹפֵף בְּכַתֵּם
 שֶׁל טֶפֶת הַדָּם הָאֲחֻרֹנָה,
 אַךְ כְּחֵיל בְּאִמְצַע קֶרֶב
 שְׁמִקִּיץ מִהֲזִיָּה חֵיב אֶתָּה לְבָלַע
 עוֹד וְעוֹד תְּרוּפָה
 מִבְּלֵי לְדַעַת מַה יִּלְדוּ יָמִים
 מִבְּלֵי לְשַׁלַּח אֶל הַמּוֹת מִכְּתָבִי
 כְּנִיעָה שְׁלוּיִם.

אוֹיֵב בְּבִיתְךָ
 מְטַפֵּס לְקוֹמָה הַשְּׂנִיָּה
 כְּאֶדָם צָעִיר נִמְרָץ
 שֶׁהִנֵּךְ נוֹשֵׂא עַל הַגֵּב
 לֹא מְסַגֵּל לְפָנוֹת אֱלֹוֵי בְּשׂוּדוּלִים
 אוֹ לְהַרְגִיעַ אֶת הַנְּשִׁימָה,
 יֵשׁ לְךָ שְׂתָף, לֹא קֵל לְהֶאֱמִין.
 יִלְדִיךָ עוֹזְרִים לְהַעֲמִיסוֹ
 וּלְהַתְגַּלְגֵּל עִמּוֹ מְטָה
 בְּכָל תְּנָאֵי צוּעֵדוֹת קְדִימָה
 דוֹחֲפוֹת שְׁעָר

אתה מתנשף והם מתנשפים
 בנחוש של מה שיגיע.
 בקשתך היא
 אל תשלחו יד
 למי שנופל מגבה
 למי ששרוע
 כמו חסר דעת גמור
 כמו חסר יצר ומכאוב
 עד שגאותך תילל כמכת כלבת
 גם הילדים מבינים
 כי מי שלא חפץ לקום
 אחרי הכל
 מפסיד.

ז

את הארץ מכסה בהלה
 שוב עננים של דרמה יונית
 כשמרכת צמר ביום קיץ
 כי מן השמים נלחמים בך.
 אמנם נוח להזדקף בכסאך
 בנסיקות חדות של אמן רב
 אגלי זעה צצים מחמשים שנותיך
 אבל אינך רוצה למתח את המחזה -
 האם תבין ותתכונן בסלודים
 לפסק דינו
 האם תעוט על פרוורים
 תקח שלל מכל משב צנוע
 או תתרפק על תקנתך
 כדי שתדבר אליך כמו אמך?

הִנֵּה שָׁטָה לְקִרְאָתְךָ הָאֲדָמָה
וְקוֹלָהּ הוּא לְךָ מֵאֲכָל וּמִשְׁתֵּה
הִיא פוֹנָה אֵלֶיךָ
שָׁטָה לְקִרְאָתְךָ בְּכָל כְּבֹדָהּ הַמְלִכּוֹתַי

שי דותן עודנה שם

אמי לא עלתה
מקונבלנקה. עודנה שם.
מהלכת בשדרות הרחבות
יושבת בבית קפה על הטיילת
מקשיבה ללהגיו של האוקיגנוס
האטלנטי, נוסעת לחפשות
בניס, קוראת פארי מאץ',
מחיקת למישל פיקולי.
מששוילי 5 ברחובות
אינו אלא בדיה מהבילה.
אמי, גטו של אשה
אחת, עודנה שם.

שי דותן אנט (חנה) אוחיון

לזכרה

.1

איש לא כתב לך שיר.
איש לא טרח לזכר
את ימי הילדותה, הצבע
האהוב עליה, את
הסיגריות שעשנה.
בטרנינג אדם היתה מתהלכת
בביתה, משקיפה על אנשים ברחוב
חוצים את הכביש.

.2

אתה האחין האהוב
אמרה תמיד.
בקנין, כשהורי נסעו,
פרישה עלי את חפת בדידותה,
ספרה על המחזרים
שעומדים אצלה בתור.

.3

אבל הגברים של רמלה
לא היו ראויים לבתולין שנשמרו
כתכשיט בקפסא.
מחספסים מדי, טפשים.

לא כמו הגברים הצרפתיים בטלויזיה,
 שישבו אצלה כל ערב בסלון.
 מזגו יזן, שוחחו,
 עשנו את לבה.

.4

שנותיה היפות בתל-אביב.
 זכנית בחנות נעלים
 ברחוב המלך ג'ורג'.
 טיול וקפה בדיונגוף.
 בפיאט אונו אדמה
 שאבה אל קרבה רחובות זוהרים
 חוזרת עם שקית
 ורדה וצחוקת
 כמו תינוק.

.5

במרוקו אמרה,
 יכול היה להיות אחרת.
 אנשים יצאו,
 טילו ברחובות,
 הזדהרו בכגדים לבנים.
 אהבו בלי סבה.
 קו החוף
 נגע באינסוף.

היא מְתָה מִסְרֵטָן בְּלִבְלָב.
לא סִפְרָה לְאִישׁ,
לא בִקְשָה דְבָר. בְּשִׁבְעָה,
מְצֵאתִי נְעוּץ בְּמִסְגֵּרֶת רֵאִי,
תְצַלֹּם יָשׁוּן, שֶׁל אַחֲיוֹתַי וְשִׁלִּי,
מְחִיכִים, מִבֵּיטִים בָּהּ
עֹקֹדָה לְבִדְיוֹתָהּ.
עֹשְׂרִים שָׁנָה הִבְטָנוּ בָּהּ
מִתְמַעֲטֵת בְּמִטָּה, לְצַד
מְגֻזֵּינִים בְּצַרְפְּתִית
וְטֶלְפוֹן מֵת.

ישעיהו קורן

גם אם לא כל שיריו מדברים ללבי: על ברוך כצנלסון

עד כדי כך הוא נעלם ממני, עד שכאשר נתקלתי לפתע בשמו, לא ידעתי אם הוא חי או מת. זה קרה לפני חודשים אחדים ברחוב קטן במרכז ירושלים, רחוב שץ, בחנות הספרים "גלריה". לפני הכניסה לחנות עצמה יש חדר גבוה בן שתי קומות, דחוס בספרים ישנים, כל ספר בחמישה שקלים. ספרים ישנים שכמעט אין להם דורש, ספרים בפרוטה שמנסים להיפטר מהם בטרם ישגרו אותם אל הלא נודע. לעת רצון, ניתן למצוא בחדר האפלולי הזה לא רק איזה ספר שכבר שנים חיפשת ולא מצאת, אלא גם איזה ספר שלא עלה כלל על דעתך שהוא קיים, אוצר קטן.

בחוץ ירד גשם ואני הסתובבתי בחדר לבדי. פתחתי ספרים אחדים, דפדפתי בהם, החזרתי אותם למקומם. לחות כבדה עמדה באוויר. אבק דבק לכפות ידי. התחלתי להזיע. גם על הרצפה היו מפוזרות ערימות ספרים. לא יכולתי עוד. אחרי סקירה חטופה של המדפים, בידיים ריקות, יצאתי החוצה. כשהגעתי למדרגת הכניסה עוד ירד גשם. לא הייתה לי מטרייה ועצרתי לרגע. ברחוב ביצעו עבודות תשתית שונות. היו בו חפירות, קרשים, מעברים זמניים וסרטי סימון צבעוניים. הרחוב נחסם לתנועה, אבל איש כבר לא עבד בו באותה שעה. זרמים של מי בוץ גלשו במורד הכביש לעבר רחוב המלך ג'ורג'. חיכיתי. לא היה לי מה לעשות. הסתובבתי אל שורת הספרים שעמדה מאחורי ובמבט ראשון, על עטיפת ספר קרועה במקצת, בבת-אחת, כמו מאוב, זינקו אל מול עיני שתי מילים מוכרות. במהירות הושטתי את ידי אל המדף, חטפתי את הספר. אבק רב כיסה אותו, אבל אני לא חשתי בו. זה היה ספר צנום, עטיפתו פשוטה, קישוט קטן שמשוכפל עליה שוב ושוב כמו על מפת שולחן. בתוך מסגרת שחורה על רקע לבן, ממש מודעת אבל, בלטו שתי שורות, אחת מתחת לשנייה. בעליונה היה מודפס שם המחבר: ברוך כצנלסון. בתחתונה, באותיות גדולות יותר, שם הספר: **מֵלֵב אֶל לֵב** (1954).

הוא עוד חי בכלל, הוא מת? שאלתי את עצמי. אם הוא חי הוא צריך להיות זקן מאוד. מעולם לא ידעתי מה גילו. בחליפה, במשקפי הראייה בעלי העדשות העבות, בשערו האפור והמסורק לאחור, תמיד הוא נראה איש מבוגר מאוד, על סף זקנה. הוא היה המורה לספרות שלנו. מאז שסיימתי את לימודי בבית הספר התיכון ע"ש ברל כצנלסון בכפר סבא לא ראיתי אותו. בפגישות חברים נדירות שמו היה עולה תמיד בלגלוג מה. מישוהו

מחקה ביטוי שהיה חוזר עליו פעמים רבות, "הוא אשר אמרתי", אחר מזכיר את אופן דיבורו האיטי והמשעמם. בקצב הכתבה היה מוסר לנו את תוכן היצירות שהיה עלינו ללמוד לבחינות הבגרות ואת הרעיונות המרכזיים. זריזים בינינו, כאלה שהשיגו מחברות מתלמידים שלמדו אצלו בשנים קודמות, ידעו לספר, שהוא חוזר על הדברים הכתובים במחברות האלה כמעט מילה במילה. כל בוקר בשעה רבע לשמונה הוא עובר ליד תחנת הדלק של אברך ברחוב ויצמן בדרכו לבית הספר. בימינו תיק עור גדול ובו המחברות שלנו, המבחנים והחיבורים. כאשר אנחנו עוברים על פניו, ברגל או באופניים, חולצותינו בחוץ, הילקוטים על הגב או על הסבל, הוא מחייך, מניד בראשו לשלום.

את המבחנים והחיבורים הוא היה מחזיר לנו מתוקנים בדיו אדום או כחול, שבו ציין את שגיאות הכתיב והדקדוק שלנו, את אי־הדיוק בסימני הפיסוק, אם בכלל. בייחוד הרגיזה אותו התופעה שלא הצבנו פסיק לפני המילה "אשר". בחמת־זעם תקף את החללים הקטנים הללו שבין המילים. במילים אחדות היה מעריך את העבודה. לפעמים גם הוסיף הערות קצרות בכתב־ידו המעוגל. לקבל אצלו במבחן "כמעט טוב" היה בהחלט מכובד. לקבל אצלו ציון "טוב", הו, זו כבר הייתה ממש חגיגה.

הוא לא דיבר על כך, אבל סיפרו עליו שהיה משורר. מעולם לא נתקלתי בשיריו. גם לא חיפשתי אחריהם. הייתי בטוח ששיריו אינם אלא מליצות, מילים גבוהות, "שירה לאומית". מעין המשך למה שלימד אותנו בכיתה ואנחנו לא כל־כך אהבנו.

הספר היה בידי, אבל לא פתחתי אותו. כאשר הגשם נחלש, עברתי מחדר הספרים בחמישה שקלים לחנות עצמה. איכדתי משום מה כל חשק להמשיך ולחטט בספרים אחרים. שילמתי בקופה, תחבתי את הספר הצנום לכיס מעילי והמשכתי בדרכי.

רק כעבור שעות אחדות, בבית, אחרי שניערתי את הספר וניקיתי מעליו את האבק, פתחתי אותו. "חדוות העבודה וברכת עוֹלָה על אדמת המולדת, רינת הגאולה וקינת השכול..." התחיל על גבי הדש הפנימי של העטיפה תיאור תוכנו של הספר, אשר יצא לאור בשנת 1954. אשר יגורתי בא לי, אמרתי לעצמי בלשונו לאחר דפדוף ראשון. פה ושם משפטים שלא אהבתי, והעיקר, תקלה טכנית בהדפסת העותק שבידי. דפים שלמים אינם קריאים. שורה מודפסת על שורה, מילה על מילה, דפים שונים שהודפסו פעמיים על אותו הדף, לעתים במהופך. גם חמישה שקלים לא שווה, אמרתי לעצמי.

לא היה בי עוד רצון לעיין בספר, אבל לפני שהנחתי אותו בצד, בכל־זאת העפתי מבט בתוכן העניינים. והנה, הפתעה. נחמת־מה. בעמוד 146 מופיע שיר בשם "אברהם בן־יצחק". סוף סוף משהו מוכר. המשורר האהוב אברהם בן־יצחק. זה של "בודדים אומרים". זה של "פגישה עם משורר" מאת לאה גולדברג. החידה הגדולה של הסתגרותו, מיעוט כתיבתו, שתיקתו רבת השנים, עד יום מותו.

חשש עלה בלבי לפני שעברתי לעמוד 146. לא רק בגלל שהוא עלול להיות בלתי-קריא עקב התקלה בהדפסה, אלא גם בגלל אכזבה אפשרית מהשיר עצמו. שוב הפכתי דפים בספר. שוב, למרות שניקיתי אותו, דבק אבק לידי, אולם משהגעתי לעמוד המסוים, התברר לי שהוא ניצל. השיר ניצל ואני ניצלתי. מתחת לכותרת השיר, "אברהם בן יצחק", באותיות קטנות, היה כתוב: "על קברו." הוא הכיר את אברהם בן-יצחק? הכיר אותו עד כדי כך שקרא את השיר הזה על קברו? סוף סוף חשתי שיש סיכוי לקבלת פיצוי-מה על חמשת השקלים שהשקעתי בספר הפגום הזה. בהיסוס קראתי את השיר:

אברהם בן-יצחק

על קברו

פְּלִבוֹשׁ-מְלֻכּוֹת נְשֹׂאת הַבְּדִירוֹת.
לְרוֹם-רֵאשֶׁף שְׁקִיעָה עֲנֹדֶת עֲטֹרֶת.
בְּכוֹכְבֵי-עֵינֶיךָ דְמָמָה תִּפְאֶרֶת
צוּעֵדָה גְּאָה לְמוֹת.

כְּפִגְרֵי-צִעְצִיעוּעִים, בְּעֵט הַיָּלֵד בָּם,
לְרִגְלֶךָ מַלִּים בְּאֵלֶם הַתְּגוּלָּה.
עֹזֶבֶת בְּנוֹת-הַשִּׁיר, רוֹחֵן לְךָ אֶצְלוֹ,
כִּי דָלוּ לְשִׁירֶךָ נִיבֵי אָדָם.

הוּי, נְזִיר-שִׁירָה, יוֹרֵד אֶל גֵּיא-עֶצְבָּת
וּבְלֻכְבוֹ יִכְלָא תִּפְאֶרֶת-יְהִי לְגֹעַ!
לֹא אֶבִּית בְּרֶךְ לַחַיִּים לְכַרְעַ -
וּתְכַנַּע לְמוֹת.

מתוך הספר מִלֵּב אֶל לֵב

"עטרת... תפארת... עצבת..." הד של צלילים אחרים, רחוקים, עלה בי. צלילים מוכרים משיריו של אברהם בן-יצחק: "דועכת... שלכת... בוערת..." אותו עולם של מילים. אותו ניגון הנרקם מהסיומות וההטיות של השפה העברית, שצליליו כה יפים בעיני. ומתוך הניגון הזה, כחץ מקשת, נורה פתאום המשפט החד כל-כך, הקולע, שננעץ ישר בתוך הלב: "לא אֶבִּית בְּרֶךְ לַחַיִּים לְכַרְעַ - וּתְכַנַּע לְמוֹת." הנהו נזיר השירה העברית

אברהם בן-יצחק, שכלא עצמו מדעת. הנה ייאושו, סירובו, סוד שתיתנו. שוב ושוב קראתי בשיר, שוב ושוב גיליתי בו פנים חדשות, נישאות כולן על גבי השורה הזאת: "לא אֶבִּית בְּרַךְ לַחַיִּים לְכַרְעַ".

מחשבות רבות עלו במוחי. לא רק את אברהם בן-יצחק ראיתי לנגד עיני, אלא גם דמויות אחרות. בני-אדם שקשה להם המגע עם המציאות. כאלה שנהדפו על-ידי החיים ומשהו בנפשם כבה. אנשים שמשהו בתוכם דחה את המולת העולם סביבם. הם ידעו כי לא יוכלו לה, נותרו בבדידותם, והקיפו את עצמם בחומות מגן, לעתים רופפות מאוד, עד שגם מאחוריהן לא הצליחו לחסות עוד. ממש כמו אותו "הַאָדָם הַזֶּה" בשיר אחר המופיע בספר, אשר לקראת מותו "עַל הַגְּלִים מוֹל אֱלֹהִים צָעַד". וחשש מקנן בלבי, כי אין אותו זר אלא המשורר עצמו.

"ממלכה תמורת סוס." למרות הדפים הפגומים, רק בעבור השיר הזה, גם לו היה יקר עשרת מונים, היה כדאי לקנות את הספר. הספר נותר על שולחני, פתוח בשיר הזה המופיע באחד מעמודיו האחרונים. רק אחרי זמן רב המשכתי לדפדף בו, והנה עוד שיר שאינו נותן מנוח ואני קורא בו שוב ושוב. שיר השב אל הנושא הנצחי של האדם וזמן חייו:

נאמנים היו ימינו

נְאֻמָּנִים מֵאֵד הָיוּ יָמֵינוּ לָנוּ,
וְאָנוּ הַדְּהֲרָנוּם כְּסוֹסֵי־רֶכְבָּה קָלִים,
עַל־כֵּן מִהֲרָנוּ לְהַגִּיעַ אֶל הַסּוּף.

עֵתָה לֹא נִחַפֵּז בְּקִצָּה הַדֶּרֶךְ,
בְּרִגְלֵי נְחֹזֵר לְאֵט אֶל מוֹל הַדּוֹהָרִים,
וּבְעֵינֵינוּ תַחֲיֶיךָ בֵּינֵת צוֹפִים מִנְּגֵד.

יָרְדָה שְׁלוֹת הָעָרֵב עַל שֵׁבֶת־רֵאשֵׁנוּ,
אֲרָכוֹת עֵתָה שְׁעוֹת־חַיֵּינוּ בְּמִנוּחָה,
אֶךְ הַיָּמִים קְצָרִים, כִּי מַעֲטִים הֵמָּה.

בְּאֶפְלוּלִית נִלְקַט אֶת פְּרוּרֵי־הַזְּכֻרֹנוֹת
וְנִלְעָסָם לְאֵט לְסַעַד לְכַב פּוֹתָה.
חֲכַמְנוּ עַד הַבֵּין כִּי אֲוִילִים הָיִינוּ.

מתוך הספר מלב אל לב

ההפתעה הייתה גדולה. האטתי את הקצב. השתהיתי על הדפים הניתנים לקריאה. היו שירים שבקלות דילגתי עליהם, אבל היו אחרים שלא הניחו לי להפוך את הדף. עולם אישי ומיוחד עלה מהם, בלתי־צפוי. בספרייה הלאומית קראתי בשני הספרים הראשונים שלו. לְאֹר הַנֵּר, שיצא לאור בארצות הברית בשנת 1930 בהוצאת "עֶגֶן", ובְּכֹר דְּמָמָה, שהופיע בישראל בשנת 1948. פגשתי בהם שירה הנישאת על עצב דק מאוד. אור היום והמולת הכרך מסנוורים אותה ומפריעים לה, והיא מרכינה ראשה בפני העולם, מצדיקה את דינו.

הרכן ראש...

הֶרְכֵן ראש,
עד יַעֲבֹר יום ותִכְסַּף דְּמָמָה.

עֵצִים עֵינִים -
לְיֵלָה לופֶת קִירוֹת רְחוֹב.

עֵיפָה נִפְשֶׁךְ -
שָׁכַב וְכָבֵשׂ פְּנִים בְּכֶר.

נְגָרִים הַחַיִּים.

מתוך הספר לאור הנר

הוא כותב באחד משיריו הראשונים, והמסקנה, בשיר אחר, אינה מאחרת לבוא:

"פְּנֵי תֵבֵל כְּפִסֵּי הַבְּרִזָּל
לְבָאִים וְחֹלְפִים בְּהֶמוֹן.

לְמָה אֶמְרֶד? וְאֲנִי
דְּמַעַת־דָּם מְעִינֵי אֱלֹהִים."

(חלק מן השיר "עוד יש אילנות" מהספר לאור הנר)

זו עמדתו הבסיסית של ברוך כצנלסון כלפי החיים, גרעין שירתו. עמדה של חולשה, של חוסר ישע, שתודעת המוות טמונה בה מראשיתה. רק ההשלמה עם עולם זה, עולמו של אלהים כמות שהוא, מעניקה כוח. מה טעם להתנגד, מה טעם בתפילה שתגן עלינו מפני המוות "ואלי גם אלהיו". כל מה שנותר הוא התכנסותה של הנפש השברירית, נפשו של המשורר, בתוך עצמה, עד כדי התאינות, כשרוח אלוהים מרחפת מעל פניו. בלשון מקראית שמזכירה הקדשה של נביא, שוב באחד משיריו המוקדמים, הוא כותב:

ביום סגריר

ביום סגריר עָלָה אֱלֹהִים מֵעָלַי.
וְאֶשְׁכֵּב נְטוּל חַיִּים, כְּפֹת אֵימָה,
וְלֹא עֲצָרְתִּי כַח לְבָכוֹת.

יָמִים רְאוּנוּנִים, תְּמִימֵי אֵל וְאָדָם,
נִצְבּוּ עָלַי וְחָרַשׁ לִי נְדוּ -
וְאֲדַע כִּי מֵת אֲנִכִּי.

וַיַּעַל אֹר שְׁקֵט בְּעֵינֵי הַפְּקוּחוֹת
וְחִיּוֹךְ מְדַלְדֵּל עַל שְׁפְתַי רָעַד,
כִּי אֵת פְּנֵי אֲמִי־הוֹרְתִי רְאִיתִי.

וְאוֹשִׁיט יָד - רִיקָם אֵלַי שָׁבָה.
וְאֶלְפֵת יוֹם אַחֲרוֹן וְאֲשׁוּעַ:
- אֲמִי, אֲמִי, אֵל תַּעֲזֹבֵנִי!

בְּדַמָּה אֲדִירָה צָלַלְתִּי כְּעוֹפֶרֶת,
וְאֲדַע כִּי חַיִּי הַפֶּר לְמִרְאֲשׁוֹתֵי
וְעַל פְּנֵי תְּנוּחַ רֹחַ אֱלֹהִים.

מתוך הספר לאור הנר

ההשלמה עם העולם היא המשענת להתגברות על מוראותיו. על העצב, על השיממון, "הַגֵּה רֵד הַיּוֹם וּמָאוּם לֹא הָיָה", על מפח הנפש. הבדידות עקב ידידות שנפסקה, היגון עקב אהבה נכזבת, הופכים לרגשות בעלי כוח, שאינם בוגדים באדם, שיש לחיות עימם. קבלת הדין והתכנסות הנפש בתוך עצמה מאפשרות לא רק את ההתבוננות העצמית, את

השירה, אלא גם את המגע עם הדברים הפשוטים. ההנאה ממראה, מתופעה, ממעשה, מרגעים בודדים של שלוה. כל גילוי שכזה הוא התפעלות, נס, מים זכים לנפש. השקיית עצים בפרדס היא לא רק שמחה, אלא גם תובנה, נגיעה באחד משורשי החיים.

קולך על המים

אפתח לך לפי כשערי הגן,
לקראתך גילי רוען גלוי עינים.
אתה תביט אלי מלבובי אילן,
קולך אלי תשלח על פני המים.

הבקר לא יקסם ברום לי צחור-ענן;
אעזב שיחי עם עביבי שמים.
כמוך אאזין לרנוני אילן
בהריחו רוטט את קול המים.

לא אשאל, אלי, מה לי יצפן הזמן -
רב לי כי אתך אלך יחף רגלים;
אך אקנא מאד באשר האילן
בנשק את שרשיו קלוח מים.

מתוך הספר מלב אל לב

שירתו של ברוך כצנלסון היא ביסודה שירה ישירה, פשוטה, נובעת מתוך הלב. גם אם לא מעט משיריו אינם מדברים ללבי, הרי שיש שירים שאני חוזר אליהם שוב ושוב. ניתן להעמיד מבחר מרשים משיריו. רבים מהם יכבדו כל אנתולוגיה של שירה עברית. לפני ימים אחדים שוב ביקרתי ב"גלריה", ברחוב שיץ בירושלים. אולי אמצא עוד ספר משלו בין הספרים הישנים, חשבתי. חיפשתי וחיפשתי ולא מצאתי, אבל באחד המדפים הסמוכים למדור השירה בלט ספר גדול, מצבו כחדש, אגרות יצחק למדן, שיצא לאור ב-1998 על-ידי מכון "גנזים". דפדפתי, הצצתי במפתח השמות, ולהפתעתי הופיע בו גם שמו של ברוך כצנלסון. וכך בשנת תרפ"ח, במכתב פרטי, כותב יצחק למדן לאשר ברש וליעקב רבינוביץ, עורכי הדים, לאחר שקיבל מהם את החוברת האחרונה, שבה התפרסמו ארבעה משיריו של ברוך כצנלסון. המכתב ארוך מאוד, מכסה עניינים שונים, אך לי היה די רק בשני משפטים קצרים: "את שיריו של ברוך כצנלסון קראתי

בעונג. למרות הפוגליות הבולטת, נדמה לי שהוא יותר אמיתי מפוגל. "אכן, דוד פוגל גדול ממנו, אך את חותם האמת והתום אי־אפשר למחוק משירתו של ברוך כצנלסון. שירת אמת. הצריך יותר מזה?"

ולפני חודשים אחדים, כאשר נתקלתי בספרו בחנות הספרים, לא ידעתי אם הוא חי או מת. שיערתי שזה מכבר הלך לעולמו. אבל איך אדע, מתי? בבית־הקברות בכפר סבא, בשורות השמורות לוותיקי המושבה, איתרתי את קברו. הוא נפטר בכ"ח שבט, תשכ"ח, 27 בפברואר 1968. הוא קבור ליד אשתו קלרה, שמתה שנים אחדות לפניו, ולה הקדיש את ספרו הראשון **לְאוֹר הַנֶּר**. "בְּיוֹם סְגָרִיר", אמרתי לעצמי.

על־פי **תולדות הספרות העברית בדורנו, כרך ראשון - משוררים**, מאת אהרן אורינבסקי, "ברוך כצנלסון נולד בעיר סלוצק, פלך מינסק שברוסיה הלבנה. כשהיה ילד רך בשנים, היגר אביו לאמריקה הצפונית. ברוך נתחנך בבית־סבא, אבי־אימו, למד בחדר מתוקן ובישיבת סלוצק, גם השתלם בלימודי־חול והיה למורה. בשנת תרפ"א הלך לקנדה ועשה בה שתי שנים עד שניתנה לו אשרת־כניסה לארצות־הברית. משנת תרפ"ג עד תרצ"ה ישב באמריקה, רכש השכלה גבוהה באוניברסיטאות והשכלה פדגוגית בקורסים שונים ועסק בהוראה. בשנת תרצ"ה עלה הוא ובני משפחתו לארץ־ישראל והשתקע בכפר סבא. כאן היה לפרדסן והתפרנס מפרדסנות עד שנות מלחמת העולם השנייה. בשנת תש"ה חזר להוראה, ומאז עובד הוא כמורה ללימודים עבריים בבית־הספר התיכון בכפר סבא. "ברוך כצנלסון כתב בימי־עלומיו, משנת תרע"ט עד תרפ"ג, שירים ודברי בקורת באדיש, מכאן ואילך - רק עברית. קובצי שיריו העבריים הם: **לְאוֹר הַנֶּר - תר"ץ; בכור דממה - תש"ח**."

ספרו של אורינבסקי יצא לאור בשנת 1954 ולכן אין בו התייחסות לספרו השלישי של ברוך כצנלסון, **מְלַב אֶל לֵב**, שהופיע גם הוא באותה שנה. בספר זה נמצאים כמה משיריו הטובים ביותר. אני בטוח שעד מותו, כגיל 68, כתב עוד שירים. אולי אפשר למצוא אותם באחדים מכתבי־העת של אותה תקופה.

אורינבסקי אולי לא ידע זאת, אבל גם בשנים שהתפרנס מפרדסנות, ועל־פי שיריו גם מעבודת כפיים, עסק ברוך כצנלסון בהוראה. חודשים אחדים לפני מותה סיפרה לי אמי, כי היה זה הוא מי שלימד אותה קרוא וכתוב עברית.

המאמר פורסם לראשונה באתר **מקום לשירה** www.poetryplace.org בגיליון 15, יוני 2006.

וואלאס סטיבנס Materia Poetica

I

הצטיינותו של משורר משעממת כמו הצטיינותם של אנשים.

II

החיים הם העניין אליו מנסים להגיע בשירה.

III

המשורר מעניק את זהותו לקורא. הוא אינו יכול לעשות זאת אם הוא מופיע באפן אישי ומפריע.

IV

מדת הדיוק של ההתבוננות שנה למדת הדיוק של המחשבה.

V

אסוף שירה מן הנסיון האישי במהלך הדרך אינו זהה לכתיבת שירה גרדא.

VI

יחסה של האמנות לחיים הוא בעל חשיבות עליונה בעקר בעדן סקפטי. שפן בהעדר אמונה באל, הרוח פונה ליצירותיה שלה ובוחרת אותן לא רק מנקודת מבט אסתטית כי אם גם מצד מה שהן חושפות, מצד מה שהן מאשרות ומפריכות, מצד התמיכה שהן מעניקות.

VII

יש באמנות הרבה מעבר לחוש היפי.

VIII

החיים הם כבואתה של הספרות.

IX

השמוש הוא הכל.

(Les idées sont destinées à être déformées à l'usage. George Braque, Verve,
No 2)

X

אי אפשר לראות מבעד לרומנטי; נכון לעכשו, אין רוצים לראות בעדו.

XI

רומנטיקן מת הוא סלוף

XII

שירה היא אמצעי ישועה.

XIII

יתכן כי שירה היא מהבטי המלנכוליה. לפחות, במלנכוליה, היא אחד מן ה"autres choses solatieuses".

XIV

על המשורר לבוא במרעו כחית הפלא, ובמיטבו כאיש הפלא.

XV

(משורר) רעה את טלאי

XVI

הַאֲמִתִּי אֵינּוּ אֶלָּא בְּסִיס. אַךְ הוּא אָכֵן הַבְּסִיס.

XVII

הַשִּׁיר חוֹשֵׁף עֲצֻמוֹ רַק לְאָדָם הַנִּבְעָר.

XVIII

הַיַּחֲס בֵּין שִׁירַת הַחֲנוּיָה לְשִׁירַת הַרְטוֹרִיקָה אֵינּוּ זֶהָה לַיַּחֲס בֵּין שִׁירַת הַמְּצִיאוֹת לְשִׁירַת הַדְּמִיוֹן. הַחֲנוּיָה, לְפָחוֹת תַּחַת יָדָיו שֶׁל מְשׁוֹרֵר בְּעַל שְׁעוֹר כְּלִשְׁהוּ, רַחֲבָה פִּי כַּמָּה מִן הַמְּצִיאוֹת.

XIX

בְּמִדָּה רַבָּה, בְּעִיּוֹתֵיהֶם שֶׁל מְשׁוֹרֵרִים הֵן בְּעִיּוֹתֵיהֶם שֶׁל צִירִים, וְעַל הַמְּשׁוֹרֵרִים לְפָנוֹת לְעֵתִים קְרוֹבוֹת לְסִפְרֵי הָאֲמָנוֹת לְשֵׁם דִּיוֹן בְּכַעֲיוֹתֵיהֶם שְׁלָהֶם.

XX

הַפְּשֻׁטָה הִיא נִדְבָךְ שֶׁל אִידֵאלִיזִם. בְּמוֹכֵן זֶה נִכּוֹן לֹאמַר כִּי הַהִפְשָׁטָה מְכַעֶרֶת.

XXI

לְכָל הַפָּחוֹת בַּשִּׁירָה, עַל הַדְּמִיוֹן לֹא לְנַתֵּק עֲצֻמוֹ מִן הַמְּצִיאוֹת.

XXII

לֹא כָּל הָעֲצָמִים שְׂוִים. חֲטָאוֹ שֶׁל הָאִימָג'יזִם הִיָּה שֶׁהוּא לֹא הַכִּיר בְּכָךְ.

XXIII

כָּל שִׁירָה הִיא שִׁירָה אֶקְסִפְרִימֵנְטִלִית.

XXIV

לְכֹל אֶחָד מֵאַתְנֵנוּ יֵשׁ טֶנַח רְגִישוֹת שְׁמַעְבֵּר לוֹ שׁוֹם דְּבַר אֵינוֹ קִים. הוּא מִשְׁתַּנָּה מֵאַדָּם
לְאַדָּם.

XXV

בְּשִׁירָה עֲלִידָה לְאַהֵב אֶת הַמְּלִים, הַרְעִינֹת, הַתְּמוֹנוֹת וְהַמְּקַצְבִּים כְּכֹל שְׂאֵתָה מְסֻגָּל לְאַהֵב
מִשְׁהוּ בְּכָלֵל.

XXVI

מִסַּע בְּמִרְחֵב שְׁוֵה מִסַּע בְּזִמְן.

XXVII

עַל שִׁירָה לְהִיּוֹת אֵי־רְצִיּוֹנִלִית.

XXVIII

הַשִּׁירָה נוֹעֵדָה לְעֲשׂוֹת אֶת הַחַיִּים שְׁלֵמִים כְּשֶׁהֵם עֲצָמָם.

XXIX

שִׁירָה מְגַבִּירָה אֶת תְּחוּשֵׁת הַמְּצִיאוֹת.

XXX

יֵשׁ לְשִׁקֵּל:

א. שְׁהֵעוֹלָם כְּלוֹ הוּא חֹמֶר לְשִׁירָה.

ב. שְׂאֵיִן חֹמֶר שֶׁהוּא פּוֹאֲטִי בְּאַפֵּן מִיָּחָד.

XXXI

שִׁירָה קוֹרְאִים בְּעֲזֶרֶת הָעֲצָבִים.

XXXII

המשורר הוא המתוך בין אנשים לבין העולם בו הם חיים, וגם בין אנשים ובינם לבין עצמם; אך לא בין אנשים ובין עולם אחר כלשהו.

XXXIII

הפגם המהותי של הסוראליזם הוא המצאה ללא גלוי. להביא צדפה לנגן באקורדיון פרושו להמציא ולא לגלות. ההתבוננות בלא מודע, עד כמה שנמקן להתבונן בו, צריכה לחשוף את הדברים שלא היינו מודעים להם עד כה, ולא את אלה המפריים שהיינו מודעים להם ועוד דמיון.

XXXIV

הדמיון אינו מוסיף למציאות.

XXXV

הבאר הגדולה של השירה אינה שירה אחרת אלא פרזזה: המציאות. עם זאת, יש צורך במשורר על מנת שיכחין בשירה שבחיים.

XXXVI

ברגעים בהם ראוי שאימתו של אדם מן החיים תהיה הגדולה ביותר (כאשר אדם צעיר או מבגר מאד), הוא בדרך כלל אינו שם לב אליה. דבר דומה נכון גם ביחס לרגעים הפואטיים העמקים ביותר. זהו מקורה של הסנטימנטליות, שאינו אלא כשל רגשי.

XXXVII

שירה היא מציאות ומחשבה או רגש.

XXXVIII

אם אדם מאמין בשירה אזי שאלות עקרוניות נעשות שאלות חיוניות. בכל מקרה, אם אין דבר בעולם מלבד חיים ואמנות, די בהצהרה עבדתית זו כדי להסגיר את חשיבותה של האמנות.

הדיכוטומיה אינה בין ראליסטים ובין אַמָּנִים. יִשְׁנָם מְעַט רָאָלִיסְטִים טְהוּרִים וּמְעַט אַמָּנִים
טְהוּרִים. אָנוּ בְּנֵי כְּלָאִים הַמְּשַׁקְעִים בְּסִפְרוֹת בַּת כְּלָאִים.

מאנגלית: אריאל זינדר

פורסם בגיליון הראשון של כתבי־העת View ב־1940.

אריאל זינדר

על ה־Materia Poetica

משלב מוקדם בחייו נמשך המשורר האמריקאי וואלאס סטיבנס לפתגמים, אפוריזמים וביטויי שנינה. במכתב לארוסתו בשנת 1909 הוא סיפר על פתגם נפלא שמצא בספרייה, והוסיף ש"רגעים כאלה של מחשבה, מדי פעם, מעניקים לי תחושה מנחמת של איזון, וגורמים לי להרגיש כמו אותו ברהמין שיושב על צלע ההר ובאמצע ההתבוננות הפנימית שלו סוקר במבטו ערים רחוקות - ואז צולל בחזרה אל מחשבותיו". כדי שיהיו לו די רגעי חסד כאלה רכש סטיבנס במהלך חייו עשרות ספרי פתגמים ואמרות-שפר. את מרביתם הוא קנה במהלך שנות ה־30 וה־40, במהלכן התנסה בעצמו בכתיבה של פרגמנטים כאלה.

אוסף האפוריזמים "Materia Poetica" הוא למעשה מבחר מתוך מאות קטעים קצרים דומים להם שכתב סטיבנס. את המבחר הוא פרסם בשני חלקים ב־1940 וב־1942 בכתב־העת האמריקאי View, שנוסד על־ידי המשורר האמריקאי הצעיר צ'רלס הנרי פורד, ונודע בכך שהציג לשוחרי התרבות האמריקאים את הסוריאליזם האירופי. הפרגמנטים מובאים כאן במלואם כפי שהועתקו ממחברתו של סטיבנס ופורסמו לאחר מותו במהדורות שונות של יצירתו. כותרת החיבור היא בלטינית ופירושה "חומרי השירה".

הערות לפרגמנטים

XI

פרגמנט חידתי במיוחד. יתכן שזו התייחסות מבודחת לאמרה המיוחדת לסטנדרל: "קלאסיקן הוא רומנטיקן מת".

XIII

"autres choses solatieuses" - "דברים מרגיעים אחרים". מקור הביטוי (ומקור האיות יוצא הדופן בצרפתית) הוא בחיבור ספרותי שפורסם בצרפת במאה ה־16.

XV

על־פי פסוק מן הברית החדשה. ראו יוחנן, 21, 15.



ינאי סגל פוגי' בירוק, שמן על בד, 30x40 ס"מ

אדוניס קמטי הזמן

1. (שדות)

הרוח באה,

תחת בית שחיה, ספרו הריק של החלל.

החושק ברוח, וסבותיו הרבות עמו,

אומר בעצם רק שני דברים:

א' - אין להבחין ברוח,

בין דמותה לבין משמעותה,

ב' - באמצעות הרוח, אפשר לדעת

את עמק התהום, שאורו של השיר

מוביל אליה.

הנה הוא מתפרץ, הרחוק הנסתר והמערפל,

מניף את דגלה של הרוח.

החלל קמט בזעף את גבותיו -

האם הרוח לא אמרה לו

מתי היא תניח את מקל הנדודים, והיכן?

השמש אומרת לאור:

החזק בחבלי הרוח,

כדי שתיטיב לרקוד

על קצות הענפים.

הרוח מתרחקת,

מפנה ערף

לגיסות הזמן.

זמן -

מחק בידי הרוח.

זמן -

מלקט דמעות של בני אדם

וממלא בהן את אסמי הרוח.

אני נוטה להאמין

שהאבן היא ראשית הרוח.

הרוח קובעת

שללילה יש פנים אחרות

שמולן אני עומד נבוך:

הז שלך?

או שלי?

הרוח תפרה בגד בצבע אהיד

למען משפחת היקום.

הרוח הפליגה
 בספינות של עצים וצמחים,
 כל העצמים הפליגו עמה,
 אינם יודעים אם לטייל או לנדוד,
 אינם מבחינים בין קרוב לרחוק,
 בין יום ללילה.
 החופים נעים,
 כל המענגים הם אקראיים.

הרוח היא דרך המובילה אל עצמה -
 על הדרך הזו
 מחליף האבק את כתנותיו,
 והענגים עוטים את פרוות הנודים.

קומת האפק היא מראה,
 בפניה מתגנדרת הרוח,
 מתרברבת בשערותיה הארכות.

צמח רוכן, מניח ראשו בין ורעותיו,
 צפור רועדת,
 דלת מתעופפת,
 חלון נם ללא מעטה,
 שיח ורדים פרוע:
 אלה הם מספר מרוחים בגליון הערב,
 שקלמוס הרוח
 הותיר מול ביתנו.

רוח -

על כתפיה
מטלטלים פעמוני המרחקים,
בין ידיה
משתעשעים ילדי העשבים.

בריסיה,
מוחה הרוח את קמטי הזמן.

ביצד לא יהלך
על סף קצוני ארז,
מי שהפקיד את נכסיו
ביד הרוח?

הרוח מדברת -
ללא מלים:
תעתועי בריאה
במדבר המשמעות.

רוח
אוחזת את קצות אצבעותי,
מוקלת ידיה בידי.

יום ועוד יום -
שרות נחרשים בידי
הרוח.

2. (הכוכבים ואורחיהם)

הרוח באה -

שערי התמונה נסגרים,
שערי המשמעות נפתחים.

בנוכחות הרוח,

האבק מתפלל

תפלת נדודים.

מדוע טמון

ברוח גם האור

בדרכים העוקפות?

אינני יכול לשכח את תוי פני הרוח

כאשר נקשה שלשום על דלתי,

הניחה ראשה על השער

ונשענה בכל כבד משקלה על המפתן.

פניה היו ירקות,

אבל על כתפיה נשאה

אפק שבור.

מאז שהלילה שמע את נקישותיה על הדלת,

הוא נספג

בקרשי הבית,

במתכת,

בניר ובספרים,

הוא גם נספג

במטה, בלבוש ובגוף.

הנה הגיעה הרפכת טרם זמנה - רפכת לרוח

עמוסת נוסעים

ששוכחים את שמותיהם כמעט

בהגירה שאין לה שם.

הרוח הציבה את אהליה

בחיק השדות -

העשבים פרים נידים,

מה יפה הוא רקוד הצמחים,

מה ארכים הם צוארי העצים.

מענין מדוע סולד אני מלחיצת יד

שאינה לוחצת את יד הרוח?

הרוח מלמדת אותו

להתיחס לצלו

כמו היה דמותו האחרת.

השמים עצמם

אוחזים את חבל

הרוח.

הרוח היא גם

רוח

וגם מסכה.

הרוח לעולם לא תמצא
ענפים שימחאו לה כף,
כמו הענפים ביער של
חיי.

יש קול לרוח
שאומר שהוא את.

ביצד הוא ישכנע אותה באהבתו
בעודו, כמו הדומים לו,
נתון לחסדי הרוח?

רוח -

יסודות מתמזגים,
כל החיים הם גל אחר.

הרוח באה -

אין לו רצון
ללקת לאולם הגדול,
שפתחו הכוכבים לאורחיהם,
בפער הזה.

3. (עצים כותבים את דברי ימי אנחות החלל הריק)

רוח -

מה לחש לך,
אתה העלה הנדף ברוח,
השיר הזה שעולה
מגרונות העצים?

בְּאֲדָמָה פְּצָעִים רַבִּים,
שֵׁיֶד הַשָּׁמֶשׁ שִׁכְחָה,
וַיֵּד הָרוּחַ מְרַפֵּאת.

שָׁמֶשׁ אֲרַכַּת צַפְרָנִים
שׁוֹרְטֶת אֶת פְּנֵי הָרוּחַ.

הָרוּחַ מִמֶּשׁ עוֹבְדֶת
בְּנִגּוּד לְמָה שְׁחוֹשְׁבִים.

רוּחַ -

מְהֻלָּכֶת הִיא כְּמַעֲט תָמִיד
בְּרִגְלִים יַחְפוּת.

אֵינִי קוֹרָא אֶת זְמַנִּי בְּאֵמֶת
מִבְּלִי לְהַשְׁעֵן עַל כַּר הָרוּחַ.

אֶתְמוּל עוֹד קוֹיֵתִי
שְׁאֲחַמִּיץ אֶת רַכְבַּת הָרוּחַ.

רוּחַ -

מַחְרֹזֶת שֶׁל אָבָק
בְּצוּאָרוֹ שֶׁל הַחֶלֶל הָרִיק.

רוּחַ -

הַנִּיחָה יְדִיהָ עַל מִצְחוֹ שֶׁל הָאֶפֶק,
גּוֹפּוֹ בְּכַגְדֵי הָעֲנָנִים
הָיָה שְׁטוּף זְעָה.

השמש באה אל ביתה של הרוח,
עמדה על המפתח,
לא ידעה כיצד לנקש על הדלת.

הרוח אינה יודעת
איך לספר את קומות הארמון שבו היא מתגוררת.

קומת האפק
התקפלה כמעט
אל מול הרוח.

ילד משתעשע
מניח לרוח מסכה.

אפק -
כמו תינוק
היוצא מרחם הרוח.

אל תכבי עצמך,
רוח הלילה,
לפני שתדליקי את נרות השחר.

לפעמים,
הרוח מזמנת אותי אל מבצרה הרם,
כדי להשקיף
מגזזטראותיו
כיצד מרחיבה היא את גבולותיו של החלל הריק.

הַרוּחַ וְהָאֵבֶק
חֲלִיָּה אַחַת.

לְפָצְעוּ סוּדוֹת
שְׁגִיטַרַת הַרוּחַ
מִתְלַבֵּטֶת אִיךָ לְנַגְנָם.

הַחֲלָל וְהָאֵבֶק אֵינָם מִתְפִּיִּסִים
בְּלִשׁוֹן בְּלִשְׁהִי,
כְּמוֹ שֶׁהֵם מִתְפִּיִּסִים בְּרוּחַ.

מִי אֲנִי בְּכָלֵל
שְׂאוּכַל לְצִיר בְּעוֹד עֵינַי הַרוּחַ חוֹזָה בִּי?
לְמֵרוֹת זֹאת,
אֲנִי הוֹלֵךְ וּמִצֵּל עַל צַעְדֵי
בְּסִיוְעָה שֶׁל שְׁמֵשׁ
שֶׁהַרוּחַ אֵינָה יְכוּלָה לְהַצִּיל.

עֲצָמָה הַרוּחַ אֶת עֵינֶיהָ וְנִמְנְמָה, -
הַעֲצִים
כּוֹתְבִים אֶת דְּבָרַי יְמִי
אֲנַחוֹת הַחֲלָל הַרִיק.

4. (עוגבים מתקופות רחוקות של ילדות)

שמש ושלג ורוח

ברגע אחד -

ויש מי שאומר: מה פשוט הטבע!

רוח עקרה

שיצועה נשבע

שהיא לא הרטיבה אותו

אפלו לא בטפת זרע אחת.

כיצד נגזזות

צפרניה של הרוח?

רוח מלטפת קלידי

עוגבים מתקופות רחוקות של ילדות

רוח -

מאין באות

הדמיות הפחלות הללו,

הנשאות על כנפיה?

קויתי לראות ולו דמעה אחת

שזולגת מעינה של הרוח,

פעמים רבות ראיתי את שדיה ושערותיה,

ואת אותה להבה סגלה

המקיפה את מתניה.

נִפְגְּשׁנוּ - אָנִי וְהָרוּחַ,

חֶלֶף רִגַע

שָׁבוּ הִיא כְּמַעֵט

שְׂכָחָה אֶת יְדָה בְּתוֹךְ יָדַי.

רוּחַ -

פָּרְשָׂה אֶת כְּנָפֶיהָ,

וְעָטְתָה אֶת אֵיבְרַי.

לֹא וְלֹא, רוּחַ,

אֵין לָךְ מְסָפִיק אֵיבְרִים

לְהַכִּיל אֶת עֲנָנַי.

(פרינסטון, מרס-אפריל 1997)

מערבית: ראובן שניר

"קמטי הזמן" (תג'אעיד אל-וקת) היא החטיבה החמישית מתוך אינדקס פעולות הרוח (פהרס לאעמאל אל-ריח, בירות: דאר אל-נהאר, 1998). החטיבות האחרות בספר: "גוף" (התפרסם בהליקון, גיליון "גוף"); "ראש היום על כתף הלילה"; "גשם"; "גרונו של אינדיאני"; "ביקור בהרלם", "שרטוטים של גוף השלג", "קִיץ", "חלונות", "ימים לכתיבת הגלות", "נרות", "מסורות של מטאורים", "מדריך מסע ביערות המשמעות" (התפרסם בהליקון, רשות היחיד |ו).

שמעון זנדבנק

הציפורים של יאיר הורביץ ושל הסקוטים

"אין לי תשובה. צריך איזה פתולוג שישיב", משיב יאיר הורביץ להלית ישורון על שאלתה, "ממה באה המשיכה שלך לשירה הסקוטית?".¹ ואכן, אם לא פתולוג, מכל מקום חכם-נפש גדול ממני צריך להסביר איך נקשרה נפשו של משורר תל-אביבי, שהאנגלית שלו (ומה גם הסקוטית) פחות מבסיסית, בנפשו של משורר סקוטי לאומני וקומוניסט ובשום פנים לא קל להבנה, יו מקדרמיד (Macdiarmid). ואיך פרסם בשלב מאוחר של דרכו הקצרה חוברת צנועה של מבחר תרגומים משיריו של זה, פרי אהבה גדולה וטעויות מביכות.² ואיך הוסיף ופרסם, ערב מותו ממש, חוברת גדולה קצת יותר, אנתולוגיה סקוטית המכילה את רוב תרגומי מקדרמיד מן האוסף הקודם, מתוקנים ומשופצים, ומוסיפה משירי ארבעה משוררים סקוטיים אחרים.³

"אין לי תשובה", הוא אומר, אבל מדבר על ביקור ראשון בסקוטלנד שעורר בו פתאום תחושה "שהזכירה לי את ימי המנדט; שמוכרח להיות משהו במקום התמים והטהור הזה, שהעולם המודרני עוד לא הגיע אליו". וגם זיכרון נחמד מימי המנדט, ימי עוצר, והוא וחבריו יושבים על מעקה המרפסת, וחיילים בריטיים באים וסורקים את הבית: "עלו ירדו, וכשירדו מהבית שלנו החוצה, לפתע האחרון שבהם, שהיה נמוך, בבת אחת הסתובב כלפינו ואמר I am Scottish, כאילו: 'אני לא שייך אליהם', וזרק לנו שני שוקולדים". וממקום תמים וטהור כזה, שיש בו חיילים שאוהבים ילדים קטנים, "ודאי צריכים לבוא משוררים גדולים", "שהם פחות מתוחכמים, פחות מלאים את העולם המסחרי, האורבאני, שיש שם משהו שנוגע יותר בשורשי האדם ובגורלו של האדם, במובן זה של חיים ומוות."⁴

נכון ששירת מקדרמיד מנסה "לגעת בשורשי האדם ובגורלו". אבל תמימה וטהורה היא לא, ובהחלט לא חסרת תיחכום. אדרבא, שני הקטעים הארוכים שמתרגם הורביץ מתוך השיר הארוך מאוד "אדם מבושם מסתכל בברקן" ("מבושם" במובן "שיכור"), לא זו בלבד שהם מתוחכמים, אלא שהגותם מסובכת ביותר, ולאור מילוליות התרגום של הורביץ ושפע הטעויות שלו באנגלית⁵ אתה מתחיל לפקפק אם באמת ירד לסוף דעתו של המשורר. אני, מכל מקום, לא ירדתי לעתים קרובות לסוף הגרסה של הורביץ. מה פירוש, למשל, השורות האלה:

הָבָה תִּתֵּן לִי שְׂכָרוֹת מִתְּמִדָּת,
וְלֹא אָשׁוּב כְּשֵׁם שְׁתַּמִּיד מִכָּרַח
לְכֹלֹם אֲלֵא לְשׁוֹטָה שְׂאֵף לֹא אֶחָד
יֵאֱמִין שִׁישׁ לִי מִחֲשָׁבוֹת שְׂכָאֵלָה...

(הברקן והגביע, 23-24)

כאן אתה חש ש"השיכרות המתמדת" של המילים - ולא רק של "האדם המבושם" - סחררה את ראש המתרגם עד שלא נתן דעתו על פשרן. שיר אחר של מקדרמיד, ארוך אף הוא אבל הרבה יותר קונקרטי, "לוויה באי", קרוב יותר, לעומת זאת, לאידיאל ה"תמים והטהור". הזוך המתגלה כאן בעיניהם של אנשי האי, "כְּעֵינֵי נְוֵדִים וְיֹרְדֵי יָם" הצופים "אֶל אֲפָקִים רְחוֹקִים" (שם, 39), והדרך שה"טהר, עֲצָמָה, מְתֵם אִישֵׁי וְרוּחַ טוֹבָה" משתקפים בפסוקי המוסיקה הגאלית של הקרן ומהדהדים לנצח (47,45) - בכל אלה אתה מבין איך הסימפטיה הספונטנית שסקוטלנד עוררה בהורביץ שבה ונמצאה לו בשירתה. קשרים או מקבילות סגנוניים בין תרגומיו אלה ושירתו שלו עצמו קשה לאתר. לחטיבת שיריו העיקרית, שיחידות התחביר שלה "נתוקות זו מזו, באשר הן מייצגות רק רצף אסוציאטיבי בעל הגיון זרימה סובייקטיבי לחלוטין",⁶ אין כל קשר עם הרצף הדיסקורסיבי ברובו, השפוי ומסורתי, של הסקוטים. אמנם מאמצע שנות השבעים, כשהמשפט של הורביץ, "שהיה קודם מסולסל מבחינה צלילית, הופך למשפט תחבירי פשוט",⁷ יש יתר קרבה, כללית מאוד, בין פשטותו (היחסית) לפשטותם (היחסית) של הסקוטים. אבל על השפעת לשונם על לשונו אין מה לדבר. לכל היותר אפשר לומר, שהתחיל להתעניין בהם ולתרגם את שיריהם כששיריו-שלו נעשו ישירים ודיבוריים יותר. אולי לא במקרה הוא משבץ בדבריו על המפנה בשפת השירה שלו, כש"האמנות נדרשת לשאלות הקרדינאליות של הקיום - חיים ומוות", התייחסות לשירה הסקוטית: "פעם כתבתי שיר, שאני מצטט בו משורר סקוטי, ובו אדם עומד במצבו הטבעי ביותר: ים, שמיים, אדמה. בלי דברים שההיסטוריה הערימה עלינו. הוא בעת ובעונה אחת גם דייג וגם איכר, ושאלת הקיום עומדת כאיום."⁸ את העמידה הפשוטה, הישירה - כמו בביקורו הראשון בסקוטלנד - מול האדמה והשמיים, מול החיים והמוות, הוא מקשר מדעת או שלא מדעת עם הסקוטים.

בשנות השלושים למאה הקודמת עשה המשורר הסקוטי יו מקדרמיד כמה שנים באי וולזי (Whalsey) שבאיי שטלנד, צפון סקוטלנד. באי זה, המצטיין באוכלוסיית ציפורים גדולה ומגוונת, כתב את שירו המפורסם "על חוף מורם" ("On a Raised Beach") ובו השורות היפות:

שְׁעָרֵי הַפְּנִימִיִּים שֶׁל הַצִּפּוֹר פְּתוּחִים תָּמִיד.
היא אינה יודעת איך לִסְגֹר אוֹתָם.
זֶה סוּד שִׁירָתָה,
וְאֵלּוּ הָאָדָם - סִפֵּק אִם שְׁעָרָיו פְּתוּחִים.⁹

שערי הציפור פתוחים אפוא יותר משערי האדם. אבל הם פתוחים פחות משערי האבן:

אֲנִי מְבִיט בְּאֲבָנִים הָאֵלֶּה וַיִּדְעַ עֲלֵיהֶן אֶךְ מְעַט,
אֲבָל אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁשִׁעְרֵיהֶן פְּתוּחִים אִף הֵם,
פְּתוּחִים תָּמִיד, פְּתוּחִים זְמַן רַב הַרְבֵּה יוֹתֵר מִשִּׁיכּוֹלִים שְׁעָרֵי הַצִּפּוֹר לְהִיּוֹת,
יוֹדֵעַ שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן שְׁעָרֵיהָ פְּתוּחִים לְרוּחָהּ זְמַן רַב הַרְבֵּה יוֹתֵר
מִכָּל הַצִּפּוֹרִים גַּם יַחַד, וּמָה גַּם מִן הַמִּין הָאֲנוּשִׁי... (423)

ההיררכיה של הפתיחות היא אם כן: אדם - ציפור - אבן. האדם הוא היותר סגור, האבן היא היותר פתוחה. הציפור היא באמצע: פתוחה, אבל פחות מן האבן, ש"דבר לא יכל לִמְלֵא אֶת מְקוֹמָהּ / זוֹלַת בְּרִיאָה חֲדָשָׁה בְּיַד אֱלֹהִים" (426). האבן היא ההיולית מכול, הקיומית מכול. פרדוקסלית, היא גם הרוחנית והאוורירית מכול, כי הניגוד בין אבן וכוכב, מטה ומעלה, אינו תופס:

צָרִיךְ שְׁנֵהֲיָה עֲנוּיִם. הַתּוֹפְעוֹת מְטֵעוֹת אוֹתָנוּ בְּקִלּוֹת שְׁפֹזָאוֹת
אֵינָנוּ מְבִינִים שֶׁהָאֲבָנִים הָאֵלֶּה וְהַכּוֹכְבִּים חֵד הֵם.
אַחַת הִיא לָהֶן אִם גְּבוּהוֹת הֵן אוּ נְמוּכוֹת,
שִׂיא הָרִים אוּ קַרְקָעִית אוּקִינּוֹס, אַרְמוֹן אוּ דִיר-חֲזִירִים. (425)

ואם האבן היא בת־הקיימא מכול, האדם הוא הרופף מכול; והציפור - באמצע. המעמד הזה של הציפור - בין פתיחות גמורה לסגירות גמורה, בין נפש לגוף - היא

כעין וריאציה על מעמדה הכפול של הציפור בסימבוליקה של עמים שונים: בראש וראשונה היא מתקשרת עם התעלות רוחנית, אבל אם ציפורים המגביהות עוף אמנם מסמלות ערגה רוחנית, אלה המנמיכות עוף מסמלות לעתים קרובות עמדה ארצית.¹⁰ ויאיר הורביץ אומר להלית ישורון, ביחס לספרו האחרון, **ציפור כלואה** (1987): "שם עניין אותי לכדוק, אם כשהגוף נמצא במצוקה - העולם הנפשי, הציפור, מתאים את עצמו למצב הגוף, או, בדרך הניגוד, הוא פורח דווקא על רקע מצוקת הגוף. על כן הציפור היא לא דבר אחד מוגדר. היא משתנה בתוך ההשתנויות. ציפור בשיר אחד אינה מחייבת אותי בשיר אחר." (177)

ואכן, לאורך שירתו חוזרת הציפור שוב ושוב, ובשימושים שונים. על קשת השימושים האלה - ועל היחס ביניהם ובין סמל הציפור בשירים הסקוטיים שתרגם - רציתי לומר משהו.

על אהבת הציפורים של הורביץ נתנו דעתם קוראיו לא אחת ולא שתיים. "פרק ציפורים", "אדם לציפור", "סביב המים ליד הציפורים", ועל הכול "ציפור כלואה", הן אחדות מכותרות שיריו (וספריו) הסובבים סביב ציפור. ודומני שבמבט כללי - הייתי אומר ממעוף ציפור - מצטיירת עקומה ברורה במה שהורביץ קורא ה"השתנויות" של הציפור אצלו. הציפור שלו משתנה מיצור הירואי, דרך יצור-ביניים, ליצור נוטה למות. הציפור כיצור הירואי, זה שהאדם לא ידמה לו לעולם, היא זו הממריאה מ"מוצאיה", עומדת גבוה ובוחנת את העולם "בעין חותכת", רואה אותו "אל נכון" ("אדם לציפור"¹¹). היא הירואית משום שבניגוד לאדם היא מסוגלת להינתק מ"מוצאיה", כלומר "להשתחרר מהתניות ביוגרפיות כובלות ולהיות חופשית"¹². זוהי העמדה הרוחנית במיטבה, פטורה מעיוותי הנפש ורואה דברים כהווייתם. בשיר מוקדם יותר, "שיר אביב", מוטל אולי ספק בתוקפה של האובייקטיביות הציפורית הזאת, העיוורת לדמיונותיהם של יושבי האדמה,¹³ אבל הציפור מזוהה עדיין חד-משמעית עם השמש והשמיים, בניגוד לעפר ולמים. בשיר מוקדם אחר, "בלילה בהיר",¹⁴ שיר נפלא שאווירת חלום נוסח גיאורג טראקל שורה עליו, מעניקה הציפור חום ואור למה שהוא קר, חשוך ומת.

בקובץ השירים שלפני האחרון, יחסים ודאגה,¹⁵ גדל חלקו של הקר, החשוך והמת בהווייתה של הציפור עצמה. נגוהות החמה הדקיקים בשוליה "מצניעים בחובם אכזריות" ("היכן"; 6), והשובל שהיא מותירה אחריה בשמיים הוא סכין, חבל כרוך, חומה מחניקה ("הערה בדבר הלשון החגיגית"; 7). מודגשת השניות במהותה: היא דומה לאדמה, ה"אוספת אל רגביה" "את הפרי העסיסי והרקוב למינהו יחדו" (שם); "ככל שתרום פן יתעדנו גוניה, / וככל שתשפל יאפילו צבעיה" ("היכן"). "מה שנופח נשמה בגופה" הוא צירופן של "שכבות רוח ואדמה" ("למען השיר"; 32).

שכבת האדמה משתלטת עליה כליל בקובץ האחרון, ציפור כלואה. היא משתלטת עליה לא רק במובן זה שדמותה נעשית מקורקעת וקצוצת כנפיים, אלא גם במובן זה שהיא נעשית מעוגלת יותר, סמלית פחות, אובייקט של ממש לאמפתיה ולחמלה. דברים אישיים ונוגעים ללב כותבת עליה סיגל נאור פרלמן:

"מה שמדהים בקובץ ציפור כלואה הוא שהלב הנשבר של האני-המשורר אינו מבקש תשומת לב לעצמו אלא דרך תיאור הציפור. הקריאה על הציפור הקלה, הענוגה, המפרפת בין חיים למוות, היא הגורמת ללבי להישבר. עליה אני מבקשת לגונן מפני המוות, לחבקה כגוזל, אני כמעט מתפתה לומר כתינוק, אך אני יודעת שעלי לקרוא בשקט את מותה בלי לגעת בה; כל נגיעה קלה בה, כל שכן חיבוק, תאיין אותה. שוב ושוב אני שוכחת, הורביץ הוא זה שמשכיח ממני, כי את מותו שלו הוא כותב."¹⁶

דווקא כשהוא כותב בה את מותו שלו, לובשת הציפור דמות של הוויה אחרת ממנו, שאינה מתפוגגת בו כסמל, אלא חיה על-ידו. כך בשיר הראשון, כשהיא מנתרת אחר פירור על שולחן העץ הסמוך ו"כִּוְנָתָה" לא אליו, אבל בתנועותיה הוא שומע את שמו, "יאיר, יאיר" (7). ואני נזכר בשורות של מת'יו ארנולד:

Birds, companions more unknown
Live beside us, but alone.

("Poor Matthias")

המעמד הזה של מי שחי "לכדו" אבל "לצדנו", שהוא בכת-אחת הוויה לעצמה ושיקוף שלנו, כמו נוצר לתאר את הציפור הכלואה של הורביץ. כמו "בנות-הלוויה הלא-נודעות" של ארנולד, כנפי הציפור "אינן ברורות לי", אפרוריות עיניה היא "רְאֵי לְאֶשֶׁר נֹדַע וְלֹא-נֹדַע" (8). אבל אותה שעה היא יושבת "כְּמוֹ הַרְגֵל מְגֵנָה" על אדן חלונו וכנפיה מושפלות. השפלת הכנפיים (במקומות אחרים: "כְּנָפֶיךָ אֶסּוּפוֹת", "כְּנָפֶיךָ אֶסּוּרוֹת אֶל גּוֹפְךָ", "אינן מְרוֹמְמוֹת") היא התנועה האופיינית עכשיו לציפור, ניגודה של ההמראה ההירוואית וההסתכלות בעולם מגבוה. צד ההתעלות ניטל מן הציפור וצד ההתקפלות בא במקומו. היא "מְסַגֶּלֶת לְעֵצְמָהּ אֶת תְּכוּנוֹת הָעָרֵב", מצמצמת את העולם וקובעת קירות סוגרים (9). ניטל התואם "בֵּין שִׁירַת צְפוֹר לְגוֹף יָגַע" (13), עיניה שהיו צופיות בעולם כהו והן "מְעַדִּיפוֹת אֶת מְרֵאוֹת הַחֵלֶם" (15), חלום של כליאה וקרקע (16). קו של הקבלה נמתח שוב ושוב מחייה הדועכים של הציפור "לכדה" אל "לצדנו", אל חייו הדועכים של המשורר. הגולל נסתם עליה "כְּפִגְמִים בְּנִימֵי דָם או עוֹרְקִים פְּקוּקִים" (11) - רמז גלוי למחלת הלב שלו. מעגל חייה של הציפור נסגר עם מעגל חייו של המשורר.

אמרנו שקשה למצוא קשר פנימי, צורני או סגנוני בין שירתו של הורביץ לשירתם של הסקוטים. האם בציפור יש כדי לקשר בין השתיים? ראינו שמקדרמיד ישב באי של ציפורים, ושבאחד משיריו הוא מרומם את הציפור על האדם בזכות "שעריה הפנימיים" הפתוחים תמיד. שיר זה לא תורגם בידי הורביץ, אך מתברר שבשלושה משירי מקדרמיד שתירגם עומדת ציפור במרכז: הדרור ב"הו דרורי הקטן" (הברקן והגביע; 32), קיכלי הסופה ב"שירו של קיכלי הסופה" (השושן הקטן לבן; 39), והזמיר ב"אנטי-זיווג הקלדוני" (שם; 40). גם ב"מוסיקת חמת-החלילים" (שם; 19), אף שעיקרו אנלוגיה בין מוסיקה ופרחים, מופיעה לרגע החסידה, שמעופה עולה ושוקע כצלילי חמת-החלילים. הדרור שב ומופיע בשיר "דרור", פרי עטו של סקוטי אחר, נורמן מקייג, שתרגם הורביץ בהשושן הקטן לבן (74), והציפור בכלל, כלומר לא ציפור ספציפית, מופיעה בשיר "הציפור" של אדווין מיור, משורר סקוטי נוסף שנכלל באותה אסופה (48).

זו האחרונה, הלא ספציפית, היא השגרתית שבחבורה. היא מהלכת בזריות על רצפת האוויר של השמיים ושרה את שירה הזך, ומכאן אנלוגיה עם הנשמה הנוסקת מעלה. כלומר, הציפור משמשת סמל מובהק. עם זאת, למרות האנלוגיה השגורה וחוסר הספציפיקציה, יש כאן הסתכלות קונקרטית שאינה כפופה לסמליות, מעין effet de réel קטן: הציפור מהלכת על-פני האוויר "כְּתִלְמִיד רֵץ וּמְתֹשׁוּטֵט, מְפִיז וּמְנַתֵּר"; היא "מְשַׁתֶּה מְהֵרֶת" ופתאום "מְשַׁנֶּה [דעתה]... בְּהִטְיַת קֶצֶה-אֶבְרָה". ברור שזה לא שייך לסמל של ה"נסיקה ופריחה מעלה מעלה" של הנשמה, אלא זה בא מהסתכלות בציפור הממשית.

ההסתכלות בולטת גם בשאר שירי הציפורים שתרגם הורביץ, וזאת משום שהמדובר בציפורים מסוג מסוים - דרור, קיכלי-הסופה, זמיר, חסידה - שסוגם לא משמש כאן בשימוש האמבלמטי, כלומר לא מנצל קונוטציה סמלית מקובלת שלו, אלא מכתוב הסתכלות קונקרטית, חד-פעמית. הדרור, גם בשירו של מקדרמיד וגם בשירו של מקייג, הוא הציפור המצויה, האפרורית, שמעבר לאפרוריותה היא מתגלית ב"אֶלְף וְאֶחָד שְׁנַיִי הַגְּוֹנִים בְּנוֹעִם תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ" (מקדרמיד), או כמעופה השמח בחורף, כששאר הציפורים, ה"אריסטוקרטיות" ממנה, גוועות בשלג (מקייג). לא שתכונתו הספציפית של הדרור אינה מנוצלת כאן להדהוד סמלי, אבל קודמת לו חוויית ההסתכלות המסוימת.

השימוש הסמלי בציפור בולט גם ב"שירו של קיכלי-הסופה" של מקדרמיד, שבדומה לדרור של מקייג הוא מפעים את לב המשורר בכוחו לנצח את הקור והשלג ולהמשיך לשיר. אבל גם כאן שתול הסמל בקונטקסט החד-פעמי של עץ המִיֶּלָה (ash) וענבות

המשוכה (hedgerow berries). וקול הזמיר, ב"האנטי-זיווג הקלדוני" של מקדרמיד, אף שהוא מגוייס להדגמת רעיון, להגן על הדו-לשוניות (אנגלית וסקוטית) של מחברו, הריהו מאופיין במדויק בהבדל שבינו ובין קולם של הקיכלי, העפרוני והקוקייה. בכל אלה, הציפור הממשית חיה "לצדנו", מסמלת אותנו או משמשת לנו דוגמא ומופת, אבל היא גם קיימת "לברדה", בחינת אחרות.

חרף ריבוי הציפורים בשירתו, אין הורביץ מגיע לאחרות זו של הציפור, אחרות חוץ-סמלית, אלא בשירי ציפור כלואה. לכאורה יש כאן פרדוקס, שהרי דווקא כאן, כדברי סיגל נאור פרלמן, "מצטמצם [...] המרחק בין האני המשורר לבין הציפור עד שהם הופכים לאחד ותנועותיה של הציפור ביחס למרחב הן גם תנועותיו שלו."¹⁷ כלומר, דווקא כאן אין הציפור אחרת מן האני. אבל כדי שתהיה אחת עם האני היא צריכה להיות קודם-כול אחרת, היא צריכה להיות אובייקט לאמפתיה וחמלה מלאות, לא מעוככות, לא נבוכות, כדי שתבוא על ביטויה המלא החוויה הכל-כך מרוכזת-באני שבעמידה מול המוות הקרוב. בעורמה נשגבת של משורר נמנע הורביץ מלקונן "יאיר, יאיר"; תחת זאת הוא נותן לציפור להשמיע בתנועותיה את שמו:

[...] לְרַגַע דּוֹמָה לִי שְׁאֲנִי שׁוֹמֵעַ בְּתַנוּעוֹתֶיהָ

אֶת שְׁמִי, יָאִיר יָאִיר.

הערות

- 1 הלית ישורון, " 'בוא אתי כדי לשוב לעצמך'. ראיון עם יאיר הורביץ. חדרים 7 (אביב 1988), 162.
- 2 יו מקדרמיד, הברקן והגביע. מבחר שירים; מאנגלית וסקוטית יאיר הורביץ. ספרי סימן קריאה, הקיבוץ המאוחד, 1983.
- 3 השושן הקטן לבן. אנתולוגיה סקוטית; בחר, תירגם והקדים מבואות יאיר הורביץ. עם עובד, 1988.
- 4 ישורון, שם, שם.
- 5 אציין, לא בלי מבוכה, רק שתיים מן הגסות ביותר: "נוחת על הכתם" עבור "alights on the spot" ("מוסיקת חמת החלילים" בהברקן והגביע, 12; תוקן בהשושן הקטן לבן, 19) ; "הפרפרים המרעילים עצמם" עבור "butterflies that poison themselves" ("סקוטלנד קטנה"? בהברקן והגביע; 56).
- 6 נסים קלדרון, "על מהלך ביצירתו של יאיר הורביץ", למרחב 13.2.70.
- 7 ישורון; 174.
- 8 שם, שם.

- Hugh MacDiarmid: **The Complete Poems**, Vol.1 (Harmondsworth. 9
 Penguin, 1985) p.423. התרגום שלי.
- J.E.Cirlot, **A Dictionary of Symbols** (N.Y.:Philosophical Library, 1982) 10
 p. 28
- יאיר הורביץ, **ארץ בחירה**. שירים 1961–1981. ספרי סימן קריאה, הקיבוץ המאוחד, 1982; 11
 .31
- טלי ארגוב, **ציפור בודד על גג**. עיונים בשירת יאיר הורביץ. כרמל, ירושלים 2007; 12
 .138
- ארץ בחירה**; 13. וראו ארגוב 58–62. 13
- שם 20. 14
- יאיר הורביץ, **יחסים ודאגה**, ספרי סימן קריאה, הקיבוץ המאוחד, 1986. 15
- סיגל נאור פרלמן, 'את חשה את הרוח, אשר במוקדם או במאוחר תהיי שייכת לה ולא 16
 תחושי'. על יאיר הורביץ, בפתח השנה העשרים למותו", **מטעם** 11 ספטמבר 2007; 51.
- שם, 48. 17

שמעון בוזגלו עופר מתקשר לרוקר

עֵפֶר הַתְּקַשֵּׁר אֵלַי,
 "נִירָה רוֹצֵה יְלָדִים",
 הוּא אָמַר.
 חֲשַׁבְתִּי שְׁאֵנִי עוֹמֵד לְהַקְיֵא.
 לֹא סוֹכֵל יְלָדִים,
 שׁוֹנֵא מְשַׁפְּחוֹת.
 תִּגִּיד לָהּ, אֲמַרְתִּי לְעֵפֶר,
 תִּגִּיד לָהּ שְׁאַתָּה רוֹצֵה אוֹתָהּ נִירָה.
 שְׁאַתָּה רוֹצֵה אוֹתָהּ אֲשֶׁה, לֹא אֲמַא.
 שְׁאַתָּה רוֹצֵה מְאֵהֶבֶת,
 מְזַדְיֶנֶת עוֹלָמִית,
 שְׁאַתָּה רוֹצֵה אוֹתָהּ רַק לְעֶצְמָךְ
 וְשִׁמּוֹתוֹ כָּל הַיְלָדִים.
 תּוֹרִיד אֶת הַחֲלָצָה, אֲמַרְתִּי לְעֵפֶר,
 וְתֵן לָהּ לְסִלְסֵל אֶת שְׁעַר הַחֲזוּה.
 תּוֹרִיד תַּחְתּוֹנִים, אֲמַרְתִּי לְעֵפֶר,
 וְתֵן לָהּ לְתַפְסֵ לָךְ אֶת הַזִּיזוֹ,
 לְמַצֵּץ לָךְ אֶת הַזִּיזוֹ
 בְּאֶמְצַע הַסֵּלּוֹן,
 בְּבִקּוֹר, בְּצִהָרִים, בְּעֵרֶב,
 בְּלִי לְעֵשׂוֹת חֲשִׁבוֹן לְיְלָדִים.
 "וּמָה עִם שְׁנֵי הַיְלָדִים שְׁלָדָה?",
 הוּא שָׁאַל.
 אָה, אֲמַרְתִּי, הַיְלָדִים שְׁלִי, עֵפֶר,
 זֶה כְּבָר לְשִׁיר אַחֵר.

שמעון בוזגלו שומר לילה במאפיית ברמן

בַּיָּמִים הָהֵם הִתְעַלְסֵתִי
 עִם סְפָרוֹת יוֹן הָעֵתִיקָה
 בְּדִירַת הַחֹדֶר שְׁלִי, הַיְשָׁנָה.
 וְנִגַּעְתִּי לָהּ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת,
 וְהִיא הִתְמַסְרָה אֵלַי
 בְּפִשׁוּט אֵיבָרִים
 שֶׁל פֶּסֶל אֵלֵת אֶהְבָּה
 אֲשֶׁר הִשִּׁילָה מֵעֲלֵיהָ ת'פֶּסֶל.
 וּבְלִילוֹת הָהֵם,
 כְּשֶׁמְבַעַד לַחֲלוֹן הַקָּטָן
 נִשְׁרוּ כּוֹכָבִים
 עַל הָעִירִם שֶׁל גּוֹפְנוֹ
 וְטָבְעוּ בְּזַעַת אֶהְבְּנוּ,
 וְשָׁמוֹת גְּבוּרִים, פְּעָלִים וְאֵיִם רְחוּקִים
 צָמְחוּ פָּרָא עַל שְׁפִתוֹתֵינוּ,
 קָמְנוּ לָנוּ מֵאֲצַבְעוֹת הַמְּטָה,
 אֶהוּבָתִי - הִיא הַתְּקַפְּלָה שׁוֹב לְסִפְרִי,
 וַיַּחַד יִצְאָנוּ אֶל מִשְׁמַרְת הַלַּיְלָה.

שמעון בוזגלו שנה לפני שנולדתי

שָׁנָה לִפְנֵי שְׁנוֹלְדָתִי,
 כָּךְ רָצָה הַמְּקַרָּה
 (אוּ מִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה),
 הִגִּיעוּ הוֹרֵי לְיִשְׂרָאֵל מִמְרוֹקוֹ.
 וְנֹאמַר שֶׁהַמְּקַרָּה הִיָּה מִהֶסֶס,
 נֹאמַר שֶׁהוֹרֵי
 הָיוּ נִשְׁאָרִים עֲדִין בְּמְרוֹקוֹ.
 אָה, הִנֵּה אֲנִי: שָׁם, בְּתַמוּנָה,
 בְּגֵן הַיְלָדִים הַמְרוֹקָאִים,
 שָׁם, לִיד הַגִּנָּת הַשְּׂמָנָה.
 מָמָה רַחֵל, עֲטִינִי שְׁוֹאֵי זֵרְעָה,
 שִׁפְרוּשׁוֹ: מָמָה רַחֵל,
 תִּנֵּי לִי קֶצֶת גְּרַעֲיִנִים.
 יֶלֶד הַמְדַבֵּר מְרוֹקָאִית
 זֶה דָּבָר מְשַׁעֲשֵׂעַ, בְּחַיִּי.
 הֲלוֹא מְרוֹקָאִית
 זו שְׁפָתַם שֶׁל הַזְּקֵנִים, מָה?
 מָמָה רַחֵל, עֲטִינִי שְׁוֹאֵי זֵרְעָה.
 אוּ נֹאמַר שֶׁהוֹרֵי
 הָיוּ מְעַדִּיפִים אֶת צְרַפְתַּת,
 כְּמוֹ הַרְבֵּה יְהוּדִים מְרוֹקָאִים.
 הָאֵם הִינּוּ גָרִים בְּמוֹשְׁבָה
 עַל חוֹף צְרַפְתַּת,
 זוֹ שֶׁהִקִּימוּ יְוֹנִים קִדְמוֹנִים
 וְכִנּוּ אוֹתָהּ בְּשֵׁם מְסֻלָּיָה?

מְרִסִּי, monsieur, זה לא בשבילך:

מְלַכְלֶךְ, יותר מדי עֲרָבִים.

סע לְפָרִי, שָׁם עָדִיף.

אָה, פָּרִי, לָמוֹת מִן הַשֵּׁם.

הֵי, שִׁמוֹן, הִנֵּה אֶתָּה,

עם הַיְלָקוֹט הַכָּבֵד עַל הַגֵּב

בֵּין רוֹ שְׁמֵפוֹלִיוֹן לְ-rue שְׁמֵפִינְיוֹן]

עַל רֶקַע דְּשָׂאִים יְרָקִים,

בְּלִי סוּף דְּשָׂאִים יְרָקִים,

מִזִּיעַ לְהַטּוֹת פְּעָלִים בְּלִטְיָנִית

In principio creavit Deus

caelum et terram,

אוֹי, בְּמָקוֹם לוֹמֵר פָּשׁוּט

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים

אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ,

וְלָמָּה הוּא עָשָׂה אֶת זֶה?

וּמִי חָלַק אֶת הָאָרֶץ שְׁלוֹ

לְמַרוֹקוֹ, יִשְׂרָאֵל וְצָרְפֶּת,

גַּם אֶת זֶה אֵינְנִי יוֹדֵעַ.

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים

אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ.

אִי, וְלֹא בְּעִבְרִית,

בְּמַרוֹקָאִית,

בְּצָרְפֶּתִית,

לֹא, בְּשִׁפְתַי כּוּוֹצִי הַבֶּטֶן בְּלִבְדִּי,

אֲנִי מִתְגַּעְגַּע לְהוֹרִים הָאֵלֶּה

שֶׁהִגִּיעוּ לְכָאן, כִּךְ רָצָה הַמְקַרֵּה,

שָׁנָה לְפָנַי שְׁנוֹלְדִיתִי.



גיא בן-ארי kiss, אקריליק על עץ, 100x100 ס"מ

אדמיאל קוסמן מן הסחורות המוברחות

מן הסחורות

המברחות

אשר טמנו

זרים,

ממחוז

תרשיש,

בתוך גופה,

בעמק הברכה,

כמו חשיש,

גנב הלילה

השקט,

בעבורי,

כמלא השק,

להרחה.

אוצר גנוזות עולם.

מאי תחשישיים.

מאי קנים. מאי קנים
רבים. כמלא השק.
להרחקה.

סמים.
סמים קשים.

סמים
קשים,
מגלגלים,

בעבורי,
במזמות
החשכה.

סמים,
סמים,
סמים קשים,

סמים
קשים, סמים
של קטרת
הנשים,

מְשֻׁדָּוֹת גּוֹפֵךְ,

מִן הָאֵיִם

הֶרְחֹקִים,

אֲשֶׁר הוֹבְאוּ,

בְּהִבְטָחָה,

אֲשֶׁר גָּנְבוּ אֵלַי,

מְשֻׁדָּוֹת גּוֹפֵךְ,

בְּהִבְרָחָה.

יניי

שני פיוטים

ובכן צא מן התיבה

צא מאסירה להתרה	צא מבקעה להנחה
צא מג.....	צא מדחיקה לדיצה
צא [מה]ונה להויה	צא מזעימה לזקיפה
צא מחשיכה לאורה	צא [מטל]טלה להבטחה
צא מיגיעה [לרגיעה]	צא מפליאה לדררה
צא [מל]חיצה לעליצה	צא ממיותרת לתחייה
צא מנהייה לנהורה	צא [מסג]ירה לפתיחה
צא מעמילה לנפישא	צא מפנימה לחוצה
צא מצרה לרווחה	צא מקללה לברכה
צא מרגיזה לרצייה	צא [מ]שמה לשליווה

צא מתבה לתאיבה

ובכן [אל תירא אנכי] מגן לך

אל תירא	אנכי תוחלתך	אל תשתע	אנכי שומרך
אל תרעד	אנכי ר...ך	אל תקנא	אנכי קונך
אל תצר	אנכי צורךך	אל תפחד	אנכי פורךך
אל תערוץ	אנכי עימך	אל תסמר	אנכי [סומ]ךך
אל תגודר	אנכי נוחך	אל תמוג	אנכי מגינך
אל תלאה	אנכי ליוויךך	אל תכעס	אנכי כוסךך
אל תיחת	אנכי ישעךך	אל תטורף	אנכי טורךך
אל תחלה	אנכי חילךך	[אל ת]זחל	אנכי זרועךך
אל תהולל	אנכי הילולךך	אל תדאג	אנכי דיגלךך
אל תגר	אנכי גואלךך	[אל ת]בוהל	אנכי בוראךך
	אל תואפל	אנכי אורךך	

אריאל זינדר

הערת שוליים לביט של יניי

"ראיתי את המוחות הטובים ביותר של הדור..."

היפים, ראשי־שרפים, נכספים אל החיבור העתיק והשמימי עם הדינאמו
הכוכבי שבין בוכנות הלילה"

[מתוך "לילה"]

"לילה" נכתבה במשהו מן הקצב של התפילה היהודית - מזמורים
שנכתבו על ידי נביאי המקרא. זה מה שהיא אמורה לייצג: לילה של
נביאים בערבה. דור הביט כולו - אם הוא משהו בכלל - הוא בדיוק זה:
נביאים שמיילים בערבה כנגד ציביליזציה משוגעת"

אלן גינזברג

עוד הרבה לפני מסעות האל. אס. די של אלן גינזברג בערכות ניו־יורק, היה משורר שחי
לא רחוק מכאן שידע דבר או שניים על הכיסופים אל הדינאמו השמימי שבוקע מתוך
האפלה. אנחנו מכירים אותו כ"יניי": ביטניק עברי, ראש־שרף, ככל הנראה בן המאה
השישית לספירה. מתוך הקושי הגדול של יהודי ארץ ישראל מול הציביליזציה הביזנטית
הדורסנית, הוא כתב פיוטים שהייתה בהם לילה לגאולה ולפורקן. שניים מהם מובאים
כאן: פיוטים שהיו חלק ממערכות שיריות גדולות שנקראו "קרובות", שנאמרו על־ידי
החזן בתפילת השבת. כל קרובה נכתבה לשבת מסוימת, בהתאם לקריאת התורה. במקרה
זה מדובר על השבת בה קראו את סיומו של סיפור המבול (בראשית ח'), ושבת אחרת בה
קראו את סיפור הברית בין הבתרים (בראשית ט"ו).

ה"ביט" של יניי משמש, בדיוק כמו אצל הקולגה מניו־ג'רזי, בשני מובנים: כמבנה
קצבי של אלתור ג'זי מאורגן למחצה; וגם כנקודת מוצא של משורר מובס (beat) שמנסה
בכוח המילים להגיע למצב נעלה יותר של קיום ותודעה. בפיוטים האלה, למשל, הוא
מתחיל בפסוקים שאומר אלוהים לאברהם ולנוח, ומשתמש בהם כסטנדרט שאפשר

לאלתר עליו לפי סדר הא"ב. מרגע לרגע, משורה לשורה, הקצב הולך ותופס תאוצה, והקול מן הפסוקים הופך להיות קול של אדם ושל קהילה שאומרים לעצמם: "אל תזחל - אנוכי זרועך!" "או "צא מנהייה לנהורה!".
ואם אתם לא מאמינים, נסו לקרוא את השיר בקול רם, כמה פעמים, באמצע הלילה, בערבה.

הערה:

הפיוטים הועתקו ממהדורתו של מ.צ. רבינוביץ' מחזור פיוטי יגיי לתורה ולמועדים (א), עמודים 141, 98.

כל שגיאה בהקלדה או בביאור היא באחריות מערכת "כתובת" ולא של המהדיר המקורי.

גלעד מאירי

הליכת ערב שבת בקטמון

ערב שבת, אני הולך ברחוב
 בחלצה ומכנסים קצרים
 משחרר את הגוף, פוסע בין תפלות
 העולות לשמים קלות
 כוונות נמולות ללא ערלת מלים
 בלמי הזעזועים של הניו-באלאנס
 סופגים כמו בגת
 מהמורות של גלעיני זיתים שבורים
 שנשרו לאספלט
 משחירים את המדרכה בעסים
 בעירייה אין מסיק
 מעסה איברים ועברים
 פנימיים שואף וקוטף לראות
 פאות מתפלות
 שנותרו תלויות בקלל
 על ענפי השקט
 של ערב שבת

גלעד מאירי מוריה

שכונות ירושלים - צמות שיבה מהדקות באנטנות

מגדל דוד - מקל הליכה

החומה - שנים תותבות

החוביזה - מצור

הפית - מקדש

השיש במטבח - מזבח

המפה - לבנה, רקימה ומאחדת

המערב - קרפז

התיר - עולה רגל

הזכרון - אם אשכחך

הבנים - מתבלבלת בין נכדים לנינים,

כבר סימת צבא?

שואלת את מחמד

גלעד מאירי

דִּיּוֹ, דִּיּוֹ

כִּי מִדִּיּוֹ בָּאתָ,
 מִדִּיּוֹ בָּאתָ,
 מִדִּיּוֹ בָּאתָ,
 רֵאשֶׁה רֵאשׁ דִּיּוֹ,
 עֵינֶיךָ פִּיגְמָנֹט דִּיּוֹ,
 אֲזַנֶיךָ מַעֲרַכֶת אוֹדִי־דִיּוֹ,
 אֶפֶס שׁוֹאֵף דִּיּוֹ סְתָרִים,
 לְשׁוֹנֶךָ גַּחְלַת דִּיּוֹ,
 אַתָּה חַי בְּבֵית דִּיּוֹ,
 פּוֹתַח בְּרוֹז
 וְנוֹבֵעַ מִמְנוֹ דִּיּוֹ,
 בְּמִכְשִׁירֵי הַחֶשְׁמֶל
 זוֹרֵם דִּיּוֹ אֶלְקָטְרוֹנִי,
 אַתָּה נוֹגֵעַ בְּאַשְׁתְּךָ
 וְהִיא הוֹפְכֶת לְדִיּוֹ,
 טִיּוֹל אַחֲרֵה־הַצְּהָרִים
 הוֹפֵךְ לְמַרְחֵץ דִּיּוֹ,
 אַתָּה מְרוֹקֵן מַחְסָנִיּוֹת דִּיּוֹ
 בְּבִתֵּי־קָפָה, בְּרַחֲוֹבוֹת וּבְגַנְנִים,
 אַתָּה מְזַרְקֵךְ דִּיּוֹ
 וְאֵין דֵּי בּוֹ,
 בְּדִיּוֹ.

גלעד מאירי הנדיב הידוע

משורר בן זמננו דיוקנו מופיע על מטבע
לשון, בבתי שיריו מתגוררות משפחות
וילדים משחקים בחרונו
נשים מקשטות בהם צוארי מגדלים
אפרים חורשים בשדותיו הסמנטיים
ואת היאמבים שלו מוכרים לפי משקל,
הוא משקיע את עשרו הלשוני במיזם האנושי.

אלן גינזברג וידויי אגו

אני רוצה להיות ידוע כאיש המבריק ביותר באמריקה
אשר הצג לגיאולוגיה קאראמפה, יורש שושלת ההעברה בלחש של תרגול החכמה המשגעת
כאיש הצעיר החכם החשאי שבקר אותו וקרץ באנונימיות
לפני עשור בגאנגטוק
שהכין את הדרך לדהרמה באמריקה בלי להזכיר דהרמה -
ששרבט צחוק

שראה את בלייק ונח את אלהים
זה אשר אליו שלח המלשין המשיחי מסר, בשעה החשוכה ביותר, ישן על סדיני פלדה
"אי שם במערכת הכליאה הפדרלית" - החזאים לא קבלו זהב ממוסקבה
שהלך מאחורי הקלעים במועדון אל ססיל טילור לשיחה רצינית על מבנה אקורדים וזמן
שדפק כוכב רוק ורד שפתיים בחדר שנה קטן ומזנח לנכח פסל של ואג'ראסאטונה -
והפיל את ה-CIA בעזרת מחשבה שקטה -

בוהמינים וקנים עוד הרבה שנים מעכשו יזכרו בגני בירה וינאים
את המאהבים הצעירים הרבים שלו עם פנים מדהימים וחזות ברזל
מנגנון גנוסטי והתבוננות מגית של קורי עכביש מוארים בצבעי הקשת
בשול יוצא מן הכלל, נזיר ראות וספגטי א-לה-וונגול ומתכוון לרטב סלט -
3 חלקים שמן, חלק אחד חמץ, הרבה שום וכף גדושה רבש
האגו היוצא מן הכלל שלו, בשרות הדהרמה ולחלוטין ריק
לא מפחד מרוח הרפאים של עצמו

מהדהד כמו תכי רכילות על גורואים וגאונים מפרסמים באפוק שלהם
ששר בלוז שגורם לכוכבי רוק לבכות והצחיק גיטריסט שחר זקן בממפס
אני רוצה להיות המחזה המרהיב של הפיוט שמנצח את ההונאה של העולם
יודע-כל שנושם את הנשימה של עצמו דרך מלחמה גז מדמיע הזיות מרגלים
שהשכל הישר שלו הדהים גורואים ובדרנים עשירים
שהתקשר למשרד המשפטים ואים להלשין

הפסיק מלחמות, גרם למנהלי תעשיות פטרוכימיות לבכות ולגנח במטה
 חטב עצים, בנה בתי יער והקים חוות
 חלק כספים למשוררים עניים והזין גאונים בעלי המיון של הארץ הזאת
 ישב בדממה בשאגת ג'אז וכתב שירה בעט נובע
 לא פחד מאלהים או המות אחרי שנתו ה-48 -
 נתן למח שלו להפוך למים בהשפעת גז צחוק, שן טוחנת זהב שלו נעקרה על ידי רופאי
 שנים פוטוריסטים.

יורד ים, שוטט שנה על האוקיינוסים
 נגר, למד מאחר מכוש ומד זווית
 בן, שוחח עם פאונד הזקן וטפל באביו בעדינות
 הכל ריק, הכל הצגות, הכל למען הפיוט
 בכדי להציג דגמא יוצאת מן הכלל של שפיות כאמת מדה לדורות הבאים
 להדגים את כחה של המוזה לצעירים, למנע התאבדות עתידית
 מקבל את השקר של עצמו ואת הפערים שבין השקרים באותו הומור טוב
 בודד בעולמות מלאים בחרקים וצפרי שיר, כלם בודדים
 שלא היה לו שום נושא חוץ מעצמו בהרבה תחפושות
 חלק מהן מחוץ לגופו, כולל חלל ריק ממלא אור, יערות וערים -
 אפלו טפס על הרים כדי ליצר את ההר שלו, עם גרון קרח, נעלי שלג וחבלים
 מעל קרחונים -

סאן פרנסיסקו, אוקטובר 1974

ביאורים/הערות:

- גיאלווה קארמפה - תואר של מנהיג רוחני טיבטי - כאשר הגיאלווה קארמפה נפטר, מאתרים על-פי סימנים שונים ילד שממונה לרשת אותו (באותו אופן בו נבחר דלאי למה חדש). גינזברג פגש את הגיאלווה קארמפה ה-16 אשר, בדומה לדלאי למה, ברח מטיבט להודו בעקבות הכיבוש הסיני.
- "שושלת ההעברה בלחש של תרגול החוכמה המשוגעת" - ה"העברה בלחש" מתייחסת לדרך מקובלת להעברת תורות שונות בבודהיזם הטיבטי - המורה לוחש את התורה באוזנו

- של התלמיד. "חוכמה משוגעת" היא מונח טיבטי המתייחס למצב תודעה בהיר במיוחד שמאפיין את הקדושים והמנהיגים הרוחניים.
- דְהֶרְמָה - מכלול החובות החלות על המאמין הבודהיסטי (לעומת הדְהֶרְמָה שהיא מכלול המעשים בעולם של המאמין).
 - "המלשין המשיחי" - הכוונה היא לטימותי לירי - דמות מרכזית בשמאל האמריקאי ובתנועת ההיפים בשנות השישים. לירי היה מדען שהטיף לשימוש ב-ל.ס.ד, נרדף על-ידי הממשל האמריקאי וישב פעמים רבות בכלא על אחזקת מריחואנה ובאחת מהפעמים ברח מהכלא בסיוע של קבוצת ה-WEATHERMEN (ראה למטה). הכינוי "המלשין המשיחי" מתייחס להאשמות בשמאל האמריקאי שלירי הפך למלשין של ה-FBI ואף גרם לתפיסתם של חברי ה-WEATHERMEN.
 - החזאים - WEATHERMEN - זהו שמה של קבוצת טרור קיצונית שפעלה בתוך התנועה נגד מלחמת וייטנאם (חברי הקבוצה הניחו פצצות במקומות שונים). גינזברג מתייחס לטענות של ה-CIA שהוכחו כמופרכות - שחברי הקבוצה קיבלו כסף מהק.ג.ב.
 - סְסִיל טִילֹר - נגן ג'אז אמריקאי.
 - וְאֶגְ'רְאָסְטֹה - דמות באיקונוגרפיה של הבודהיזם הטיבטי המחזיקה בידה הימנית וְאֶגְ'רְא (כלי פולחן מרכזי בבודהיזם) ובידה השמאלית פעמון.
 - "הפיל את ה-CIA בעזרת מחשבה שקטה" - ב-1970, במהלך ארוחה עם ראש ה-CIA דאז, גינזברג טען שה-CIA מקיים יחסי עבודה עם סוחרי סמים בלאוס. בעקבות הכחשתו של ראש ה-CIA, נערכה התערבות בין השניים לפיה, אם יוכח שטענתו של גינזברג נכונה ראש ה-CIA יתרגל שעה של מדיטציה מדי יום במשך שנה אחת ואם יתברר שהטענה אינה נכונה גינזברג ימסור לו במתנה את הוואג'רא שלו.

אלן גינזברג נוסע לשיקגו

22,000 רגל מעל רצפת כוכב רבועה צמחית אפופת ערפל.
מגיע לשיקגו כדי למות או כדי לעופף מעל כדור הארץ עוד 40 שנה
למות - אדיש, ומפחד שכדור הרובה מנפץ העצמות
יהיה אותו דבר כמו סרטן ההתאדות העצומה של התופעות
שמתגשם במטתו של איש זקן. או שמיי-אש היסטוריים
נוחתים 22,000 שנים סוף לעדן האטומי.

האגם כחל שוב, השמים אותו תינוק, למרות שעתונים ובלשים
זפת שמועה שמפזרים לארך היקום הטבעי יגרמו לכפות הרגלים של המלאך להיות דביקות.
שמעתי את קולו של המלאך המלאך, בן טפש עשרה חסר גוף מלא מנגינה
נצחי בתוך לבי שלי אומר "בטח בחדוה הטהורה ביותר -
כעס דמוקרטי הוא אשליה, חדוה דמוקרטיה היא אלהים
אבינו הוא כחל בהיר, הפנים הראשוניות שאתה רואה רואות אותך -"

פיצד, מבעד למשטרת ועידות וזעם מהפכני
נוכל לזכור את הסדר חסר הישע שהמשטרה התחמשה כדי להגן עליו,
את החרות חסרת הישע שהמהפכני קשר לכבד?
אני המלאך המלאך שר המלאך
כשהמונים באצטדיונים, רחובות, פרקים ומשרדים
צורחים ביאוש מעל בשר ומיקרופון מתכת.

24.8.68

הערות:

1. השיר נכתב בדרך לוועידה של המפלגה הדמוקרטית בשיקגו שהתקיימה בין ה־26 וה־29 לאוגוסט 1968. הוועידה, שמטרתה היתה לבחור את המועמד הדמוקרטי לבחירות לנשיאות שהתקיימו באותה שנה, הפכה לאחד משיאי המחאה של התנועה נגד המלחמה בוויטנאם. במשך ימי הוועידה היו התנגשויות קשות בין מפגינים ובין משטרת שיקגו. גינזברג, שהשתתף בוועידה, ניסה להרגיע את הרוחות באמצעות שירת "אום" הינדית מעל גבי במת הנואמים. בשיר, שנכתב יומיים לפני תחילת הוועידה, יש ממש חזון נבואי - גינזברג חוזה את ההתנגשויות הקשות בין המפגינים למשטרה. למרות שהיה איש שמאל מובהק, העמדה שמבטא גינזברג בשיר היא עמדה מורכבת המשקיפה על האירועים מנקודת־מבט קוסמית (אם בהשראת הטיסה בגובה 22,000 רגל ואם בהשראת התורות המזרחיות שהוא התעמק בהן) ממנה קשה להבחין בהבדלים שבין המפגינים לשוטרים ושני הצדדים נתפסים כתועים וטועים.
2. "האגם כחול שוב, השמיים אותו תינוק" - גינזברג מתייחס כאן, ככל הנראה, באופן אסוציאטיבי לביטוי באנגלית BABY BLUE המתייחס לגוון בהיר של כחול שהוא צבע רווח של בגדי תינוקות זכרים.
3. המושג "פנים ראשוניות" הוא מונח זן־בודהיסטי המתייחס לתפיסה ראשונית של העולם שאינה מושפעת מהמאפיינים הסוציאליים, תרבותיים או פסיכולוגיים של הסובייקט המתבונן.

אלן גינזברג אל הגוף

ממלך בפלסטיק, כרוך בצמר, מכתר ביהלום
 מובל באלומיניום, מנעל בגומי סינתטי, מאכל באספרגוס
 נערץ על ידי כל החיות,
 מרגע-אזנים על ידי מנטרת רוק חשמלית, ורדים כימיים חריפים באף,
 שם לב לבתי חרשת אור גדולים של הנחירים, כל סדק בעור מנשק על ידי
 סבתות אהובות
 אז גבר אשה ילד הם בשר עדין הופך באפן מודע שיך לאכרי המין עם
 הרעד והסמק של החמר
 מעטר בשער במפשעה ובמח - זקן על אריה ונער ליד האח.

15 ביוני, 1966

אלן גינזברג צהבת גירוד בכל הגוף...

צֶהֱבֶת
גִּירוּד בְּכָל הַגּוּף
בְּחֵילָה
דְּמוּם
טְחוּרִים רְגִישִׁים
סֶכֶר גְּבוּהָ
בְּדָם, גַּפִּים
נְמוּכוֹת כְּבֵדוֹת
תְּשִׁישׁוֹת
מְנוּחָה בְּמִטָּה
בֵּית חֲרָשֶׁת לְחָרָא
הַגְּוִיָּה הַזֹּו
סֶרְטֶן

אלן גינזברג שקיעה על הספינה "אזאמור"

כְּאִשֶׁר אֹרֵךְ דְּמִדּוּמִים כָּתַם נוֹפֵל עַל רַעִיוֹן יִשָּׁן
 אֲנִי בּוֹהֵה דֶרֶךְ הַיָּד שְׁלִי עַל הַדֶּרֶךְ
 שׁוֹלַח מְחוּשִׁים מַחוּץ לַיִשׁוּת הַמוֹזְרָה הַמְלַפֶּפֶת סְבִיב עֲצָמָה שְׁאֲנִי בְּתוֹכָהּ
 וּמְחַפֵּשׂ מְלַפְּנִים לְזֶה - שְׂרָפִים
 מִתְקַדְּמִים בְּהֶבֶזֶק בְּרֶק דֶּרֶךְ סֵעֶרֶת אֶתֶר
 שְׁלִיחִים מְגִיעִים מְקַרְנָנִים מְזַקְנִים מְרַקְעִים מְגַנְטִיִּים
 רְדִיּוֹאִים נְעֻלְמִים קוֹלְטִים גְּלַקְסִיּוֹת זְקֵנוֹת
 גְּלִגְלֵי עֲנֻקִיּוֹת מְשִׁתְּקָפִים בְּכֹל כּוּוֹן
 הוֹדְעָה עוֹבֶרֶת בְּמַהִירוֹת מְבַלְתִּי נִרְאָה לְבַלְתִּי נִרְאָה
 זָנַב הַדְּרָקוֹן שֶׁל הַנְּצִחַ אָבֵד לְעֵין
 מוֹת מוֹזֵר, לְדוֹת נִשְׁכָּחוֹת, קוֹלוֹת קוֹרְאִים בְּעֶבֶר
 "אֲנִי הֵיִתִּי" שְׂמֵבֶרֶךְ אֶת "אֲנִי הוֹוֵה" שְׂכּוֹתֵב עֵכְשׁוּ "אֲנִי אֶהְיֶה"
 צְבָאוֹת צוֹעֲדִים שׁוֹב וְשׁוֹב לְאַרְךְ שְׂדֵה הַקֶּרֶב הַיִּשָּׁן
 אֵיזָה כַּחוֹת יוֹשְׁבִים בְּאֶהְלִיָּהֶם הַכְּפֹתִיִּים וּפּוֹסְקִים נִצְחוֹן נִצְחִי?
 אֲנִי יוֹשֵׁב לִיד הַשְּׁלַחַן שְׁלִי וְחוֹרֶת אֶת הַמָּסֵר הָאֵין סוֹפִי מַעֲצָמִי אֶל יָדֵי שְׁלִי.

מרסיי-טאנגר, 1961

מאנגלית: יובל יבנה



גיא בן-ארי Planning, 160x220 ס"מ

ראיון עם מואיז בן הראש לרגל צאת הספר משם באתי (מובן, 2008)

ראיון: גלעד מאירי

גלעד:

אתה שייך לקומץ של כותבים שהפנימו את הפיט בשירה העברית.

מואיז:

אני שמח שאתה עולה על עניין הביטניקים, כי הם באמת מאוד חשובים לי. גינזברג הוא השפעה מאוד גדולה עלי, והשפעה בשלבי העיצוב של יצירתי, היינו בגיל 20-25. הוא השפיע עלי הרבה יותר מבוקובסקי שאני אוהב יותר אבל רק קראתי את שירתו בגיל הרבה יותר מבוגר (35 בערך) כשכבר היה לי קילומטרז' די גדול. קראתי גם את כל הביטניקים האחרים לעומק, קרואק, בורואוז, פרלינגטי, קורסו, וכל מה שמסביב. כך שאין ספק שיש השפעה.

עם זאת, לומר שאני משורר ביט נראה לי קצת מרחיק לכת. אני לא חושב שבאמת אתה יכול להיות משורר ביט בלי המרחבים האמריקאיים ובלי הנסיעות הארוכות, וזה דבר שמאוד חסר מבחינה שירית בארץ, אתה ישר מגיע לגבול.

גם השירה שלך וגם זו של דורית ויסמן מושפעות מהביטניקים, אבל לא הייתי הולך עד כדי כך רחוק ואומר שהיא שירת ביט. בשביל זה גם היינו צריכים להופיע חמש מאות פעם עם נגני ג'אז, שזה חלק מן העיצוב של המקצב הביטניקי. פה אנחנו עומדים די לבד ומופיעים מעט. בארצות הברית משורר יכול להתפרנס לא רע ממאה הופעות בשנה ולעשות ממש סיבוכי הופעות מעיר לעיר, זה מעצב שירה. דבר כזה אין כאן.

אני גם חושב שהקורא העברי לא יכול לקרוא את גינזברג, כי אין תרגום טוב לביט, לא התרגום של זך (שלדעתי הפך את האש של גינזברג למים) ולא התרגום של דן עומר. בינתיים מי שלא קורא אנגלית לא יכול לקרוא את גינזברג. דווקא בוקובסקי זכה לכמה תרגומים יותר טובים, ביניהם התרגום של דורית ויסמן.

גלעד:

לדעתי, יש בשירתך מרחבים לשוניים והם באים לידי ביטוי בכך שאתה כותב שירה בשלוש שפות, עברית, אנגלית וספרדית, כמו איש העולם הגדול, אבל לנושא השפות

אתייחס בהמשך. בכל אופן, ביט זה קצב ויש לך בשירים את הקופצניות של הפזמון, אבל שירתך איננה הביט של הג'אז, הביט של שנות החמישים של גינזברג וחבריו, אלא של בוב דילן.

מואיז:

ההבחנה שלך לגבי דילן היא מאוד נכונה. השירה שלי מושפעת מדילן, ואני שומע הרבה מאוד זמרים-כותבים, singer-songwriters, וגם כותב עליהם לעיתים קרובות ביקורות. תמיד חיפשתי במוסיקה את המילים, את המשורר, תמיד חיפשתי בשיר את הכותב, מי כתב את השיר. יותר מזה, את שירי הראשונים כתבתי והלחנתי עם גיטרה והם היו באנגלית, ממש מושפעים ממה שהלך בשנות השבעים במוסיקת הפולק האמריקאית, דילן, ג'קסון בראון, ג'יימס טיילור, גורדון לייטפוט, ורבים אחרים. גם ואן מוריסון שהוא אירי, אבל אז בעצם הוא חי בארצות הברית ויצר בעיקר מוסיקה אמריקאית.

גלעד:

יש בשירתך מאפייני ביט נוספים: ישירות, שפת דיבור תקשורתית, גישה וידויית, עיסוק בתכנים פרובוקטיביים (פועל יוצא של הוידויי), חתרנות אנטי-ממסדית, עיסוק באמונות ודתות שונות (מה שמכונה רליגיוזיות), זיקה לתרבות פופולרית, הומור ועוד.

מואיז:

זה נכון. שירתי היא ישירה, בוטה, דתית, היא גם יהודית מאוד, עממית, אבל באמת אני שואל את עצמי האם זו תכונה דווקא של הביט. אם נלך אחורה בזמן, נמצא את כל זה אצל הנביאים, נחזור קדימה, נמצא את זה בשירתו של נרודה שקדם לביטניקים. נמצא את זה אצל בודלר, שעל אף החריזה הוא כתב בשפה יומיומית שהיא פשוטה אפילו לקורא הצרפתי של היום, והתרגום האחרון שלו לעברית על-ידי דורי מנור מפספס את המימד הזה לגמרי.

בסופו של דבר אני חושב שכמו הרוק גם שירה ביטניקית יכולה להיכתב רק באנגלית, ואולי בגלל זה חציתי את הקווים כמה פעמים, כדי להגיע למקור. אני לא יכול לומר לך שיש שיר רוק אחד שהוא לא באנגלית שממש נשמע לי במקום. נכון שלהקת "תמוז" עשתה דברים מופלאים, ויש גם רוק בכל השפות, בספרדית ובצרפתית, אבל נדמה לי שבלי האנגלית זה תמיד נשמע קצת מוזר, לא במקום (off center), משהו לא עובד.

גם השירים היותר ביטניקיים של אבידן על המלחמה בין אלוהים לאללה (שמזכיר מאוד את גיזנזברג) קצת חורקים. אי־אפשר לכתוב שירה ביטניקית בלי השפה האמריקאית. גם באנגלית הבריטית אי־אפשר. אולי זו שירה של אימפריה הנוצרת מתחושה ששפתה משנה את העולם; תחושה שהשפה האמריקאית יכולה להשפיע על אחרון הדגים ועל אחרון העניים באפריקה. השוק החופשי והקפיטליזם הם מנגנונים מילוליים כדי לנצל ולעשוק. הביטניקים הבינו את זה ונלחמו נגד השפה הזאת על־ידי בחירה בשפה ישירה ושפה כנה.

גלעד:

במאמר על ספרו של יובל יבנה, פרס בית שמש (הקיבוץ המאוחד, 2008), שטרם התפרסם, אני מכנה את כתיבתו פוסט ביט. אז אולי פוסט ביט יכול להיות תיאור מתאים לשירתך?

מואיז:

מה יהיה? לכל דבר נוסף פוסט? פוסט מודרני? פוסט ציוני? פוסט מזרחי? לא יודע מה זה פוסט ביט.

גלעד:

המעבר מביט לפוסט ביט מבוסס על המשך ושינוי. הפוסט ביט הוא שירה (וגם פרוזה) הנכתבת ברוח הביט, אלא שהיא איננה שייכת לתקופת הביט ושונה ממנה. זו שירה המושפעת עמוקות מהביט, אולם איננה ביט בכל היקפה מבחינה סגנונית ותימטית ומותאמת על־ידי היוצרים לזמן ולמקום. מן הסתם, גם הביטניקים עצמם לא תמיד נענו לרוח הביט: הפוסט ביט נמצא בביט, כמו שהפוסט־מודרניזם נמצא במודרניזם. ובכן, זה לא אחד לאחד: הביט לא נתקע אצל גיזנזברג, אלא עובר על־ידי ממשיכי הביט לדורותיהם.

מואיז:

אני לא אסתיר ממך שאני מפחד מקיטלוגים שמהם אני סובל עד היום (וזה נכון אולי לגבי כל יוצר), ואני אולי קצת מתגונן כלפי התיאוריה שלך של פוסט ביט, כי אחרי השיחה הזו יגידו שהנה בן הראש הוא משורר ביט ובזה פתרנו את הכול, ואז כמוכך יבוא מבקר ויגיד שאני בכלל לא ביט. וכן הלאה. אז אולי יש בזה התגוננות מסוימת. אבל יש השפעה ביטניקית בהחלט.

אני גם חושב שמי שלא קורא את הביטניקים הוא לא ממש נמצא בספרות של המאה העשרים ואחת, אני חושב שזו הספרות המשפיעה ביותר במחצית השנייה של המאה העשרים על כל הספרות העולמית.

גלעד:

ניכר שאתה לא מושפע רק משירת הביט.

מואיז:

כן, יש עוד הרבה השפעות מאוד חשובות, ולא רק זו של אבידן וגם של זך וגם של ארז ביטון ומשה סרטל בשירה הישראלית, יש השפעות של השירה הצרפתית וגם של הרבה משוררים בשפה הספרדית שכלל לא תורגמו לעברית או תורגמו מעט מאוד ורק לאחרונה, כמו וייחו או נרודה, אבל בעיקר הואידוברו (Huidobro), שהם דרום אמריקאים. אני פחות אוהב את שירת ספרד המודרנית, אבל היה מאמר בספרד שהעמיד אותי בקו יש עם לואיס סרנודה (Cernuda) שעד כמה שידוע לי כלל לא תורגם לעברית. ויש כמובן את הטקסטים העבריים הדתיים, המדרש בעיקר, אבל גם המשנה והסיפור החסידי, כל זה ביחד ועוד הרבה דברים יוצרים את השירה שלי.

גלעד:

שירתך סבלה מקשיי התקבלות, ולפי התחושה שעולה משירתך מדובר באפליה. לדעתי, יותר קשה להיות משורר בישראל מאשר משורר מרוקאי. עם זאת, השילוב הזה קטלני... ועוד השפעות מאבידן... זה אוונגרד מזרחי ביטניקי.

מואיז:

היום, בשנת 2009, בתחום של פרסום ספרי שירה יש מעט מאוד אפליה, הסיבה לכך איננה מלבבת: השירה הפכה להיות כל-כך חסרת חשיבות שזה כמו לומר שיש אפליה בלהיות שוטף כלים. יצחק לאור אומר באחד ממאמריו שהקפיטליזם הרג את השירה, אבל זה לא נכון, הקפיטליזם יצר שוק לגמרי שונה של מיסחור השירה, שוק של המשורר המשלם על מנת שהוצאה תדפיס את הספר. הירידה בקרנה של השירה היא דבר מאוד גרוע למשוררים, אבל יכול להיות שזה דבר טוב לשירה. למיטב הבנתי כמעט כל הוצאה תוציא היום כל ספר אם היא תקבל בין 10 ל-20 אלף ₪, ולא משנה מי הכותב. זה פשוט משתלם. יש עדיין אפליה מאוד גדולה בהקצאת תקציבים למשוררים שאינם אשכנזים,

מלגות ופרסים, אבל לא בעניין של פרסום ספר או כתיבת ביקורת על ספר, יכול להיות שיש אפילו יתרון מסוים וסוג של גימיק בספר של משורר מזרחי שימשוך את עניין העיתונות שצבעה הופך צהוב יותר ויותר.

מבחינת הביקורת, הסיכוי של ספר לקבל ביקורת לא תלוי בשום איכות והוא לגמרי מקרי, העורך של המוסף מחליט שלא היתה ביקורת על ספר שירה זה חודשיים ואז הוא מכניס ביקורת על ספר אחד שנראה לו מעניין, או שמשך את עיניו או שהוא קרא שהמשורר לבש את תחתוני סבתו, מה שלא יהיה whatever....

אי-ההתקבלות שלי... לי זה די ברור שהיא נבעה מהיותי מרוקאי. אני אומר נבעה, כי אני כבר לא יכול לדבר על אי התקבלות היום. אלמלא המרוקאיות היו עוד סיבות לדחות אותי, והסיבות שאתה מונה הן חלק מזה. כשהתחלתי לקרוא את הביטניקים איש לא ידע על מה אני מדבר, ואני מתכוון לשנות השמונים. אז קראתי את כולם בספרייה של בית התרבות האמריקאי ברחוב קרן היסוד בירושלים. הייתי יושב שם שעות וקורא, וגם לוקח ספרים הביתה של הוצאות כמו "ניו דיירקסיון" ו"סיטי לייטס", כל מה שהיה.

גם היום הספרות הזו לא מספיק מתורגמת, ולא מספיק בולטת. באירופה עושים פסטיבלים שלמים מדי כמה שנים, כי זו אחת התנועות החשובות ביותר בתולדות הספרות והאמנות של המאה העשרים. היא מעכלת בצורה מאוד מיוחדת את הסוריאליזם עם הכתיבה האוטומטית של קרואק, והיא מעמידה רף גבוה עם הסיסמה של גיזנברג "המחשבה הראשונה היא הטובה" - first thought best thought.

לדעתי, על אף שבוקובסקי אינו ממש שייך לחבורה הוא זה שמיישם אותה טוב מכולם. אני לא יודע אם ממש דוחים את הספרות הזו, אבל היא לא זכתה ממש לעדנה בארץ. יש יותר סיכוי שיעשו חודש השירה הפולנית כאן מאשר חודש השירה הביטניקית, כפי שעשו בצרפת. זה קשור לתפיסות-עולם וראייה של הספרות בתוך ההקשר הרחב שלה, הראייה הזו בישראל היא מאוד מזרח-אירופאית.

גלעד:

עד כמה חשוב לדעתך שמשורר יוציא לאור את ספרו בהוצאה נחשבת כדי להתקבל?

מואיז:

הממסד כאן הוא זה שמעניק תואר של משורר או של סופר. אתה צריך אישור של הוצאה לאור ממסדית כדי שתוכל לומר שאתה אכן משורר. זה דבר שהיה ועודנו ממש זר לי לחלוטין, אף פעם לא חשבתי שיש הבדל בין הוצאה קטנה להוצאה גדולה, ותמיד

חשבתי שהטקסט הוא זה שיקבע. אני מקווה שגם הוכחתי את זה, אפילו במציאות הישראלית. אני זוכר שאנשים מסביבי התעסקו בצורה מאסיבית בחיפוש אחר הוצאה מכובדת כדי להוציא את הספרים שלהם ולי לא היה בכלל אכפת מי תהיה ההוצאה. כשהוצאתי ב"ירון גולן" כולם אמרו שאני עושה שטות ועד היום אומרים את זה, כאילו ההוצאות האחרות עמדו בתור.

זאת אומרת, גם היום אין שום הוצאה גדולה בארץ שמוכנה להוציא ספר שלי. הסיבה שבגללה הייתי רוצה להוציא בהוצאה גדולה היא רק שיווקית ומסחרית, והיא היכולת להגיע לקהל יותר רחב. אני בכלל לא חושב שהוצאה נותנת לי גושפנקא או מוסיפה ערך לספרי. אם תקרא את ספרו של איתן כהן המרוקאים – הנגטיב של האשכנזים, תבין שזו התנהגות מאוד מרוקאית. אם לא רוצים אותי כאן אני הולך למקום אחר.

ובכלל בעניין של התקבלות, אני חושב שכולנו צריכים תשומת-לב ליצירה שלנו. אנחנו לא פועלים במרחב ריק, אבל אולי טוב שדוחים משורר, לפחות בראשית דרכו, וטוב שהוא לא יזכה להכרה מידית (יכול להיות גם טוב שכן יזכה אבל זה לא סותר), ולא צריך לקחת את זה בצורה מאוד קשה, צריך להמשיך ליצור. דחייה של קרנות או ביקורות לא טובות או מה שלא יהיה זה כלום ביחס למה שיוצרים רבים נאלצו לסבול במשך ההיסטוריה, ודווקא הטובים שבהם. הם סבלו מעינויים, מכליאה ומרצח, וזה קורה עד עצם היום הזה.

אני אמנם טוען שמפלים אותי או שלא מפרסמים אותי, וטענתי את זה הרכה שנים, אבל זו היתה פשוט הבחנה נכונה של מה שקורה. לעיתים אנשים חשבו שזה הדבר הכי חשוב לי, אבל תמיד ידעתי שיש סדר עדיפויות ברור מאוד: קודם כול לכתוב, ולכתוב טוב ככל שאני יכול (ולא טוב מאחרים, אני לא בתחרות באולימפיאדה), ושאיני עומד בסופו של יום מול הדף. ואם אני מרוצה אז אני האיש הכי עשיר בעולם והכי מאושר בעולם. הפרסום אמנם חשוב, אבל הוא תמיד עמד במקום שני בסדר העדיפויות שלי.

לא צריך אף פעם לשכוח שהטובים ביותר עברו שנים של דחיות והתעלמות. כך אני מתייחס לזה, וכך גם צריך להתייחס לזה. דווקא היוצר היותר בינוני יחפש בכוח את האהבה הזאת, ואולי מתוך חוסר ביטחון ביכולתו ויעסוק הרבה יותר ביחסי ציבור מאשר ביצירה. לי ברור שהיצירה קודמת לכול, בכלל עשיתי לעצמי מעט מאוד יחסי ציבור בחיי.

גלעד:

לא מצאתי אף מבקר ספרותי בעל מודעות מזרחית שעוסק בשירתך בהקשר הביטניקי, וזאת כי מבקרים אלו יודעים מה יקראו עוד לפני שקראו את השיר. הם נעולים על פוסט-קולוניאליזם ולא רואים שיש לפנייהם ביט. לטעמי, הם חוששים שאם שירתך תהיה ביטניקית, היא תהיה מערבית, אלא שאתה כותב בשתי ידיים - מזרח ומערב גם יחד או כפי שהצעתי - שירתך היא ביטניקית מרוקאית. ומי שמכיר את תולדות הרוק בישראל יודע שראשוני הרוקרים בישראל היו מזרחיים, אז עבורי זה הולך ביחד. והאמת, שצילילי המילים מרוקאי ואמריקאי קרובים מאוד...

מואיז:

לגבי ביקורת של מזרחיים על שירתי, שאלה מעניינת. אין מבקרים מזרחיים שכתבו על השירה שלי. לפי הסדר כתבו עלי: דן פגיס, עודד פלד, רוני סומק, נתן זך, אבנר הולצמן, יצחק לאור, ענת ויסמן, סיגל פרלמן. אני מקווה שלא שכחתי אף אחד.

גלעד:

...זו רשימה הכוללת חוקרים, משוררים ומתרגמים שנגעו ישירות בהשפעות שדיברנו עליהן: עודד פלד ונתן זך תירגמו את גינזברג וענת ויסמן כתבה, כמותי, דוקטורט על אבידן.

מואיז:

ברוב המקרים הביקורות היו מאוד מפרגנות. בהרבה מקרים יש איזה משפט של "למה אומרים שהוא מזרחי אם הוא כותב על הכול", וזה משפט שחוזר על עצמו. אבל את זה אפשר לומר על כל משורר מזרחי.

הבעיה היא התיוג של המשורר המזרחי ואחר-כך לומר שזה לא שייך לתיוג. אפשר לתמצת את זה ממשפט שאמר א.ב. יהושע כשנשאל "אם הוא ספרדי". בראיון שהיה איתו הוא אמר שהוא בן-אדם (בסוף שנות השמונים נדמה לי, ואז עדיין דיברו על ספרדים, שהוא מושג הרבה יותר נכון לדעתי ממזרחים). הוא שם את הבן-אדם כניגוד לספרדי. החברה הישראלית הוציאה את המזרחי מכלל האדם, יש בני-אדם, דהיינו הישראלים שהם בעצם האשכנזים או מי שמקבל את האשכנזים בלי עוררין, ומצד שני יש את ה"אחרים", שאינם שייכים למשפחת האדם: המזרחים, הערבים, הדרוזים, וכן הלאה. יהושע כמובן התקבל למשפחת האדם. הוא רואה בזה הישג. אני לא. כשקוראים

לעומק את השירה המזרחית אז מבינים שהיא לא עוסקת בשום דבר מזרחי אלא באדם, ואז כולם מופתעים שהיא לא "מזרחית". אבל זה מה שמגדיר אותה, לא מזרחיותה, אלא הגישה האשכנזית למי שלא אשכנזי, בקיצור הבעיה איננה בעיה מזרחית אלא בעיה אשכנזית. מאחר שלדעתי זה שלושים שנה השירה הטובה ביותר בארץ נכתבת על-ידי מזרחים אין לי שום בעיה להיות שייך לקבוצה הזו ואין לי שום בעיה להיות מתויג עם הטובים ביותר.

מה שאתה מכנה מבקר מזרחי, זה דבר לא קיים. הדיון המזרחי מתקיים בעיקרו באקדמיה, לא באמנות. הוא מתקיים בעיקרו בפקולטות למדעי החברה, במחלקות ללימודי מגדר וכיוצא באלה, רק קצת ברמה ההיסטורית, וגם מה שחדר לספרות הופך להיות עיסוק סוציולוגי-פוליטי.

אני לא חושב שיש פואטיקה מזרחית, זה לא מספיק שאני כותב על מרוקו וסמי מיכאל כותב על בגדד כדי להכניס אותנו לאותו סל מבחינת הפואטיקה שלנו. ולכן הדיון מתנהל במרחב הסוציולוגי, ובעיקרו הוא דיון על הפחד האשכנזי מהמזרח, גם אם לא יגידו את זה בשום צורה ובשום מילה. לדעתי צריך להעביר את זה למחלקה לאנתרופולוגיה ולבדוק את ההתנהגות השבטית של האשכנזים בארץ (ואני לא אומר את זה כדי להכעיס או ללעוג) כדי להבין את יחסי הכוחות ואת המאבקים. בדיעבד נוצרה ספרות שניתן לכנותה ספרות מזרחית, אבל היא לא נבחרת בהקשרים של פואטיקה מיוחדת, אלא בהקשרים של סוציולוגיה.

לכן זה ברור לגמרי שהיצירה שלי לא עונה ולא יכולה לענות על פרמטרים של תיאוריות סוציולוגיות (ואוי ואבוי אם זה היה כך). אני נדהם מהשאלות ששואלים אותי לעיתים קרובות שאולי מראות את המצב המגוחך הזה. בראיון שאלו אותי איזו מוסיקה אני שומע, ואז דיברתי על זמרים-כותבים כמו טאוונס ואן זאדנט וגרג בראון, ואז היתה תמיהה: "מה? אתה לא שומע אום כולתום?". מובן שלראיון המודפס לא נכנס דבר שקשור למוסיקה, כי תשובתי לא תאמה את הפרמטרים של המרוקאי.

לא מזמן הייתי באוניברסיטה העברית ודיברתי על כתיבה בכמה שפות. מישהו שאל אותי: "האם ערבית אף פעם לא הייתה אופציה בשבילך?" רציתי לקבור את עצמי. האיש לא הבין מה אמרתי, על מה דיברתי ושאל מתוך התיאוריות. אז למעשה המזרחי עכשיו עשה סיבוב שלם בשם הרב תרבותיות והוא צריך להתאים לתיאוריות פוסט-קולוניאליות במקום להתאים לתיאוריות החינוך של פרנקשטיין משנות החמישים. הוא בכל מקרה ממשיך להיות לא-אדם, אלא מזרחי, הוא לא יכול להיות אינדיבידואל, ובלי להיות אינדיבידואל אין שירה מודרנית.

גלעד:

אתה כותב שירה בעברית, אנגלית וספרדית ובאחת ההזדמנויות שהתכתבנו כתבת לי שלא כל השירים שלך עוברים משפה לשפה. אז למעשה אין בידי מרבית קוראיך בעברית כיום את הנגישות להכיר את כל היצירה שלך. האם אתה תתרגם הכול לבסוף לעברית?

מואיז:

פיתחתי רפלקס פאבלובי לא לדבר יותר מדי על הנושא של השפות. אני זוכר שהיה לי ראיון עם דליה קרפל בהארץ, זה היה באוקטובר 2000, כמה חודשים אחרי שיצא ספרי בספרד (באפריל 2000), וכל מה שעניין אותי זה הספר בספרדית ולדבר על כתיבה בשפות שונות (אז גם כתבתי הרבה באנגלית, זו היתה תקופה מאוד פורה). בסוף הראיון כשהיא שאלה את כל שאלות הקוסקוס (ככה אני קורא להן, יש אפליה – אין אפליה? אתה שומע אום כולתום? וכן הלאה) היא שאלה אם יש משהו אחר שהייתי רוצה להתייחס אליו ואז הצבעתי על הספר שהיה על השולחן. אז היא אמרה לי שזה לא מעניין אותה והיא כותבת רק על העברית. זה מקרה קצת קיצוני, אבל זה כנראה מאוד מבלבל (זה גם מבלבל אותי) העניין הזה של מישהו שכותב בשלוש שפות, ועוד שירה. אולי זה אפילו לא נשמע רציני, יכול להיות שאם אני הייתי שומע על משורר כזה הייתי חושב אותו דבר.

ובאשר לשאלתך, נכון שהקורא העברי לא נחשף לחלק מן היצירה שלי בשפות אחרות, באנגלית ובספרדית. ואם היה לי יותר זמן הייתי מעביר את הכול לעברית ויוצר גרסאות עבריות. זה עניין של זמן וכסף, אבל זה גם עניין יצירתי.

יש לי עוד ספר שירים שאני עובד עליו בעברית שעובר את ה-100 עמודים והוא כנראה עומד בראש סדר העדיפויות לפני תרגומים מאנגלית ומספרדית. אבל אי-החשיפה של היצירות שלי לקהל העברי נובע בעיקר מכך שההוצאות לאור שיש להן הפצה טובה (קרי ההוצאות הגדולות) אינן מוציאות את ספרי. במציאות המו"לית הישראלית זה כמעט גזר-דין מוות, על אף שאני מצליח לשרוד.

בין שלוש השפות בהן אני כותב יש תיחום ולא כל דבר מועבר משפה לשפה. חשבתי שהשירים מהספר בספרדית לעולם לא יעברו לעברית אבל התבדיתי. לפני כמה חודשים פתאום פרצו במרץ גרסאות של שני שירים ארוכים מתוך הספר בספרדית "גלות-ביתי" ו"על השיבה" ששניהם נמצאים בספר האחרון משם באתי, ועוד כמה שירים בספר הזה הם שירים שמקורם בספרדית. זה לא תרגום, אלה ממש גרסאות שנכתבו גם תחת השראה שאינה שונה מהכתיבה השירית עצמה. כשאני מנסה בכוח להעביר שיר משפה לשפה כאילו זה תרגום מקצועי (ואני הרי עוסק בזה) זה ממש לא הולך. אני צריך להיות

במצב של טראנס כדי לתרגם את השירים שלי, וקשה יותר להגיע אליו מאשר להשראה הרגילה של כתיבת שיר. המעבר בין שפות הוא אולי חיפוש נואש לבטא משהו שאיני יכול. יש דברים שמתבטאים בשפה אחת ואחרים בשפה אחרת, כאילו מדובר בכתיבה שונה, במילים שונות ובכותב שונה.

גלעד:

מתי התחלת לכתוב בשפות אחרות?

מואיז:

כתבתי באנגלית בגילאים 15-19, ובין השנים 1997-2003, ובכמויות די גדולות. השירים האלה ותרגומים מעברית, או יותר נכון גרסאות של חלק מהשירים, נמצאים בספר **COOL AND COLLECTED POEMS**. יש שם 350 שירים או יותר. חלק מזה זה תרגום ובכלל זה שתי הפואמות הגדולות מספרי הראשון **קינת המהגר**, "קינת המהגר" ו"דיוקן עצמי של המשורר בראי המשפחה". רוב השירים האחרים הם שירים שנכתבו באנגלית.

לא ממש ספרתי, אבל אני מניח ששני שלישים מהשירים באנגלית קיימים רק באנגלית ולא בעברית. גם השירים שקיימים בשתי השפות הן גרסאות שונות ולא ממש תרגומים. כמעט כל השירים התפרסמו בכתיביעת בארצות הברית (מקצתם באנגליה). חלקם מקוונים וחלקם מורפסים.

התחלתי לכתוב בספרדית בשנת 1997 ופרסמתי ספר אחד בשנת 2000, **פינת רחוב בתואן**. אפשר לומר שזה חמש שנים שזו שפת הכתיבה המרכזית שלי. יש לי הרבה שירים שחלקם התפרסמו בכתיביעת בספרד, אבל אין תוכנית לספר שירים נוסף ברגע זה.

הכתיבה בכמה שפות היא ביטוי לפתיחות לכל הדברים שהשפיעו עלי: מרוקו, ישראל, התרבות המוסלמית, ספרד, הנצרות, האנגלית, התרבות האמריקאית והתרבות הישראלית. בהרצאה אחת העיתונאי חוויאר וולנצואלה אמר שהספרות שלי היא לא רק ספרדית, אלא שהיא אנדרלוסית. רבע שעה מאוחר יותר עבדל קאדר שאואי אמר שאני סופר מרוקאי ושהספר שלי הוא ציוני... היום הפכת אותי למשורר ביט.

גלעד:

מי תרגם את שירתך לאורדו?

מואיז:

לגבי האורדו, כתב־העת נקרא, נדמה לי, דוניאזאד, והעורך היה אחד אסיף איסלאם. זה היה גיליון שהוא ייחד לישראל ולפלסטין והיו שם שירים של עמיחי ושלי (חשבתי שהנה, לאורדו אני מגיע ראשון, אבל זה היה עם עמיחי, התחלקנו בפרס). תורגמו 13 שירים, וכמה מהם על־ידי המשורר הכי מפורסם בשפת האורדו, כך נאמר לי. לא זוכר את שמו. זה היה נדמה לי בשנת 2002 ולא היו קשרי דואר בין ישראל לפקיסטאן, ולאחר־מכן התנתק הקשר. אני בכל־זאת קיבלתי פידבק על השירים האלה מקבוצת משוררים מפקיסטאן. אחד מהם כתב לי וסיפר לי שהם דנו בשירי ושאל אותי שאלות. קצת הזוי כל הסיפור הזה, למען האמת...

משתתפים בגיליון

אדוניס (נ' 1930) הוא שם העט של המשורר והתיאורטיקן הסורי עלי אחמד סעיד, ממחוללי המהפך בשירה הערבית המודרנית. לצד שירתו, בחן בכתיבתו התיאורטית את הרצף הפואטי הערבי ההיסטורי ויחסי הגומלין עם תרבויות אחרות. מתגורר בפריז.

יוחאי אופנהיימר (נ' 1958) הוא משורר ומרצה בחוג לספרות באוניברסיטת תל-אביב. ספרי השירה האחרונים: **בשש אחר הצהרים** (הקיבוץ המאוחד 2003) **ממשלת הלילה** (הקיבוץ המאוחד 2006). ספרי המחקר האחרונים: **הזכות הגדולה לומר לא, שירה פוליטית בישראל** (מאגנס 2002), **מעבר לגדר, ייצוג הערבי בסיפורת העברית** (עם עובד 2008). מתגורר בירושלים.

יאיר אלדן (נ' 1973) פרסם שירים בכתבי עת. בוגר כיתת השירה של הליקון. מתגורר בירושלים.

רועי "צ'יקי" ארד (נ' 1976) הוא עורך כתב העת מעין. ספר שיריו האחרון הוא **רובים וכרטיסי אשראי** (פלונית 2009). מתגורר בתל-אביב.

עינה ארדל (נ' 1973) פרסמה שני ספרי שירה: **סנדלי הדם שלי** (כתר 2002), **שירי אהבה לימים רעים** (עם עובד 2008). מתגוררת בירושלים.

שמעון בוזגלו (נ' 1962) הוא משורר, מחזאי ומתרגם מיוונית. פרסם שלושה ספרי שירה והאחרון שבהם **אישית לוחצת** (2004). מתרגומיו: **מדיאה של אוריפידס, אנטיגונה של סופוקלס ואוסף מהשירה היוונית הקדומה** (**שד לילה שחור**, ידיעות אחרונות 2006). מחזהו **גשם שחור** (אור עם 2008) הוצג בפסטיבל ישראל (2007). זכה בפרסים ספרותיים רבים ואחרון שבהם פרס ברנשטיין על מחזהו **הרקולס** (2008). מתגורר בתל-אביב.

צ'רלס בוקובסקי (1920-1994) הוא משורר אמריקאי. עד שהאצבעות יתחילו לדמם (כרמל 2002) הוא מבחר משיריו ומסיפוריו הקצרים שבחרה, ערכה ותרגמה דורית ויסמן.

גיא בן-ארי (נ' 1984) הוא צייר וסטודנט שנה ד' במחלקה לאמנות ע"ש בלאנש ורומי שפירו, בצלאל אקדמיה לאמנות ועיצוב, ירושלים. השתתף בתערוכות קבוצתיות בארץ. אצר את ארוע "מולטיספייס" (2008). מתגורר בתל-אביב.

מואיז בן הראש (נ' 1959) פירסם ארבעה רומאנים (מפתחות לתואן, חודש פריזאי, לוסנה, בשערי טנג'יר) ושמונה ספרי שירה המקובצים בכרך אחד, קול השירים (מובן 2009). זכה בפרס ראש הממשלה (2009). מתגורר בירושלים.
www.moisbenarroch.com

ורדה בן-חור (נ' 1956) היא שחקנית ומורה למשחק. כתבה את המחזה את כבר מאושרת? שבו היא גם משחקת, ואת הסיפור: "על אהבה ואוטובוסים", אשר זכה בפרס ראשון בתחרות סיפורים של מט"ח (2008). זהו פרסום ראשון משיריה בכתב עת. מתגוררת בירושלים.

אלן גינזברג (1926-1997) הוא משורר. ממייסדי זרם הביט שהחל לפעול בארצות הברית בשנות החמישים של המאה העשרים.

דניאל גלפריץ (נ' 1981) הוא צייר וסטודנט שנה ד' במחלקה לאמנות ע"ש בלאנש ורומי שפירו, בצלאל אקדמיה לאמנות ועיצוב, ירושלים. מתגורר בירושלים.

בת-שבע דורי-קרלייה (נ' 1970) היא שפית לבישול טבעי ורפואי. מתרגמת מגרמנית. למדה ספרות גרמנית, היסטוריה ופילוסופיה בירושלים וכברלין. בוגרת סדנאות כתובת. אצרה תערוכת סטילס-שירה באתר מקום לשירה (2008 www.poetryplace.org). זהו פרסום ראשון משיריה בכתב עת. מתגוררת בירושלים.

פול דורקן (נ' 1944) הוא משורר אירי. פרסם מספר רב של ספרי שירה והאחרון בהם צחוקן של אמהות (2008). דורקן, הידוע במיוחד בהקראותיו הפומביות יוצאות הדופן, ביקר בארץ והשתתף בפסטיבל המשוררים הבינלאומי של משכנות שאננים (1993).

שי דותן (נ' 1969) הוא חבר קבוצת כתובת. ספרי שירתו הם: **על קצה המותר** (עם עובד 2005) שזכה בפרס שרת החינוך לספר ביכורים (2005), **אחר כך אני מוחק** (עם עובד 2009) ו**פְתִיבָת** (אבן חושן 2008). כלכלן בשירות הציבורי ומנחה סדנאות שירה לנוער ולמבוגרים. מתגורר בירושלים.

בוב היקוק (נ' 1960) הוא משורר אמריקני. מלמד כתיבה יצירתית בטכניון של וירג'יניה. הוציא חמשה ספרי שירה. ספר שיריו האחרון **חיים גולמניים אלו** (2007) זכה בפרס לאומי לשירה (ע"ש רבקה ג'ונסון רוביט) מספריית הקונגרס.

דורית ויסמן (נ' 1950) היא משוררת, מתרגמת וחברה בקבוצת כתובת. פרסמה שבעה ספרי שירה ומבחר תרגומים לשירי וסיפורי צ'רלס בוקובסקי (ראו לעיל). מתגוררת בירושלים.

אריאל זינדר (נ' 1973) הוא משורר, מתרגם וחבר בקבוצת כתובת. ספר ביכוריו **אניות תרשיש** (כרמל 2008) זכה בכמה פרסים ספרותיים. מתגורר בירושלים.

שמעון זנרבנק (נ' 1933) הוא חוקר ספרות ומתרגם שירה. חתן פרס ישראל לתרגום שירה (1996). כתב על קשרים בין השירה העברית לשירת העולם, ותרגם את סיפורי קנטרברי לצ'וסר, את הסונטות של שקספיר, מבחר משירי צלאן, ייטס, רילקה, הלדרלין ועוד. מתגורר בירושלים.

יובל יבנה (נ' 1964) הוא סופר ומוזיקאי. היה חבר בקבוצת כתובת (2003-2007). מתגורר בירושלים.

שי יחזקאלי (נ' 1979) הוא צייר וסטודנט לתואר שני בלימודי המשך בבצלאל, תל אביב. זכה בפרס הצטיינות להישגים "אגודת ידידי בצלאל" ובפרס הצטיינות להישגים "בנק לאומי" מטעם המחלקה לאמנות, בצלאל ובפרס הצטיינות ע"ש אריאלי, המחלקה להיסטוריה ותאוריה בבצלאל. הציג בתערוכות בארץ ובחו"ל. מתגורר-בתל אביב.

יניי (מאה חמישית או מאה ששית לספירה) פייטן ארץ-ישראלי. רוב פיוטיו לא שרדו. ממעצבי מבנה הפיוט והפייטן הראשון שחתם את שמו בראשי החרוזים.

ברוך כצנלסון (1900-1968) נולד ברוסיה הלבנה והיגר לצפון אמריקה (1921), שם רכש השכלה גבוהה. עלה ארצה מארה"ב (1935) וברוב שנותיו בארץ שימש כמורה לספרות ולתנ"ך בבית הספר התיכון ע"ש ברל כצנלסון בכפר סבא. קבצי שיריו הם: **לאור הנר** (עגן 1930), **בכור דממה** (מ' ניומן 1948) ו**מלב אל לב** (אגודת הסופרים העבריים ליד דביר 1954).

גלעד מאירי (נ' 1965) הוא חבר בקבוצת כתובת ומנהל מקום לשירה. פרסם שלושה ספרי שירה וספר סיפורים קצרים. ד"ר לספרות עברית. זכה בפרס ראש-הממשלה לספרות (2008). מתגורר בירושלים.

אגי משעול (נ' 1947) פרסמה שלוש-עשר ספרי שירה וביניהם **מבחר וחדשים** (מוסד ביאליק והקיבוץ המאוחד 2003), **מומנט** (הקיבוץ המאוחד 2005) ו**ביקור בית** (הקיבוץ המאוחד 2009). מלמדת בעלמא (מכללה לתרבות עברית בתל אביב). כלת פרס יהודה עמיחי לשירה. מתגוררת במושב כפר מרדכי.

ינאי סגל (נ' 1977) הוא צייר. בוגר המחלקה לאמנות, בצלאל. ממייסדי גלריה ברבור בירושלים. הציג עד כה בתערוכות יחיד בברבור (LOVE MINUS ZERO) ובכמה תערוכות קבוצתיות בארץ ובעולם. מתגורר בירושלים.

רוני סומק (נ' 1951) פרסם עשרה ספרי שירה והאחרון שבהם הוא **אלג'יר** (זמורה-ביתן 2009). מתגורר ברמת-גן.

וואלאס סטיבנס (1879-1955), מחשובי המשוררים האמריקאיים במאה ה-20. עבד כעורך ספרותי, עיתונאי, עורך דין וכסגן-מנהל בחברת ביטוח בניו-יורק.

צבי עצמון (נ' 1948) פרסם שמונה ספרי שירה וביניהם הראשון, **עיצוב פנים** (הקיבוץ המאוחד 1981) והאחרון עד כה **אפקט ולנברג, תהילים קנ"א** (2006). מתגורר בירושלים.

מרב פיטון (נ' 1981) למדה ספרות כללית באוניברסיטה העברית ובוגרת סדנאות הכתיבה של קבוצת כתובת ובית הסופר בירושלים. קובץ משיריה זכה במקום הראשון בתחרות ע"ש הרי הרשון מטעם האוניברסיטה העברית (2006). מתגוררת בירושלים.

אדמיאל קוסמן (נ' 1957) פרסם תשעה ספרי שירה. הוא מכהן כפרופסור חבר למדעי היהדות באוניברסיטה של פוטסדם והמנהל האקדמי של המכון להכשרת רבנים רפורמיים ע"ש גייגר בברלין. זכה בפרס ברנשטיין (1991), בפרס ראש הממשלה (1992) ובפרס ברנר (2000). מתגורר בברלין.

ישעיהו קורן (נ' 1940) הוא סופר. פרסם ארבעה ספרים וביניהם **לוויה בצהריים** (הוצאת הקיבוץ המאוחד/ ספרי סימן קריאה 1974). מתגורר בזכרון יעקב.

טוביה ריבנר (נ' 1924) הוא משורר, מתרגם, מורה, עורך וצלם. פרופסור אמריטוס לספרות באוניברסיטת חיפה. האחרון בספריו עד כה הוא **יופי מאוחר** (קשב 2009). מתגורר בקיבוץ מרחביה.

יעל שאול (נ' 1968) בוגרת בית-הספר לתיאטרון חזותי בירושלים והמסלול אמנות-יצירה באוניברסיטת חיפה. מורה לאמנות. זהו פרסום ראשון משיריה בכתב עת. מתגוררת במושב בית זית.

בני שבילי (נ' 1956) הוא משורר וסופר. פרסם עד עתה חמישה ספרי שירה והאחרון שבהם **מילון חדש של ייסורים** (שוקן 2004) זכה בפרס ברנשטיין. כמו-כן, פרסם ארבעה ספרי פרוזה, ביניהם הטרילוגיה **קסטוריה** (1998), **הירידה מן הצלב** (2000) ו**פה ליין הלילה** (2002). מתגורר בירושלים.

ליאור שטרנברג (נ' 1967) הוא משורר, מתרגם, מורה לספרות, מנחה סדנאות כתיבה יוצרת וחבר בקבוצת כתובת. פרסם עד כה ארבעה ספרי שירה וספר תרגומים לשירי פאטריק קאוואנה (קשב 2005). חתן פרס ראש הממשלה (2006) והפרס לשירה עברית ע"ש נתן יונתן (2009). מתגורר בירושלים.

צביקה שטרנפלד (נ' 1955) הוא משורר ופסיכולוג. פרסם חמישה ספרי שירה והאחרון שבהם הוא **רקתה של הבדידות**, מבחר שירים 1977–2007 (קשב 2008). פרסם תרגומי שירה מאנגלית, גרמנית, צרפתית, פולנית ואמהרית וביקורות ספרות. זכה בפרס אקו"ם (2008). מתגורר בחיפה.

ראובן שניר (נ' 1953) הוא פרופסור לשפה וספרות ערבית באוניברסיטת חיפה ומתרגם.

כתובת - כתב־עת לשירה וביקורת

קול קורא ליצירות לגיליון השני

הגיליון השני של **כתובת** עתיד לצאת בחורף הקרוב. המערכת תקבל בברכה שירים, תרגומים ומאמרי ביקורת והגות. ניתן לשלוח עד 10 שירים. מומלץ לנקד את השירים. אין לשלוח טקסטים שפורסמו בבמה כלשהי, או עתידים להתפרסם בקרוב, כולל ברשת האינטרנט.

את היצירות ניתן לשלוח בדוא"ל לכתובת ktovet.poetry@gmail.com או בדואר: מקום לשירה, מינהל קהילתי לב העיר, רח' אוהל משה 42 ירושלים 94315.

המערכת אינה מחזירה כתבי־יד.

פעילות מקום לשירה לשנת 2009 - 2010, תש"ע:

- * **מטר על מטר**, פסטיבל ירושלים לשירה: www.poetryplace-festival.org
- * **כתב-עת כתובת** יוצא לאור פעמיים בשנה.
- * **ערב כתובת ערב** קריאת שירה ומוסיקה. הכניסה חופשית.
- * **מפגש משורר** חבר כתובת פוגש משורר לשיחה על שירתו. הכניסה חופשית.
- * **סדנת כתובת** סדנת כתיבת שירה למבוגרים בת 15 מפגשים בני שלוש שעות.
- * **כיתת אמן** סדנת עריכה ומשוב אינטנסיבית בת 10 מפגשים בני שלוש שעות כל אחד.
- * **סדנאות כתיבה קהילתיות** 30 סדנאות לאוכלוסיות בעלות צרכים מיוחדים בכל רחבי ישראל. בסוף הסדנה מופקים בדרך-כלל חוברת וערב קריאה.
- * **סדנת כתיבת באנגלית** סדנה כתיבת שירה בת 12 מפגשים בני שעתיים כל אחד.
- * **סדנת פרוזה** סדנת כתיבה בת 15 מפגשים בני שעתיים.
- * **סדנת קרוא וכתוב** מפגש בן שלוש שעות עם עולם השירה. קריאה מונחית בשירי משוררים העוסקים בנושא נבחר ובהשראת שירים אלה מוצע תרגיל כתיבה. הכניסה חופשית.
- * **אתר שירה** ביקורת, קטעי וידאו של משוררים קוראים שירה, תערוכות צילום ומידע כללי על פעילות שירה אחרת בישראל. www.poetryplace.org
- * **כתובת ספר שירה** ופרוזה ובו יצירות מקוריות של חברי קבוצת כתובת (אבן-חושן 2008).
- * **ספריית שירה** בהקמה. תרומות של ספרים יתקבלו בברכה.